Foster- og adoptivforeldres opplevelser

Å være omsorgsgiver for et barn som prenatalt har blitt eksponert for heroin og blandingsmisbruk

Linn Therese Aass og Maren Larssen

Innlevert som hovedoppgave ved Psykologisk institutt

UNIVERSITETET I OSLO

21. oktober 2014

Foster- og adoptivforeldres opplevelser

Hvordan oppleves prosessen med å ta til seg og være omsorgsgiver for et barn som ikke er ens biologiske og som har vært ruseksponert i svangerskapet?
En tematisk analyse.
Skrevet av Linn Therese Aass og Maren Larssen
Innlevert som hovedoppgave ved Psykologisk Insitutt, Universitetet i Oslo, høsten 2014

Linn Therese Aass og Maren Larssen
2014

Hvordan oppleves prosessen med å ta til seg og være omsorgsgiver for et barn som ikke er ens biologiske og som har vært rueksponert i svangerskapet?

Linn Therese Aass og Maren Larssen

http://www.duo.uio.no

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Foster- og adoptivforeldre har en viktig og utfordrende oppgave som handler om å gi omsorg til særlig sårbare barn, og det forventes mye av personer som påtar seg dette ansvaret. Formålet med denne studien har vært å undersøke hvordan foster- og adoptivforeldre opplever prosessen med å ta til seg og være omsorgsgivere for barn som ikke er deres biologiske, og som har vært rusekspонert i svangerskapet. Ved hjelp av kvalitativt dybdeintervju og tematisk analyse har vi kommet frem til tre overordnede temaer som kan belyse hvordan foster- og adoptivforeldre opplever prosessen fra barnet er lite til det vokser opp og blir ungdom. Disse er som følger; Ønske om å skape en familie, Uante konsekvenser og Stadig søken etter svar. Funnene sees i lys av teorier og forklaringsmodeller som behovet for tilhørighet, behovet for å skape mening, kompensasjonsteori og transaksjonsmodellen.

Forord

Etter å ha jobbet med denne oppgaven siden sommeren 2013, er det med stor entusiasme og spenning vi deler det ferdige resultatet. Vi har fått muligheten til å ta et dypdykk i et felt som er viktig og interessant, og vårt håp er at denne oppgaven kan bidra til mer forskning på dette feltet. Vi har med god hjelp fra våre veiledere utarbeidet dette prosjektet fra idé til ferdig produkt, noe som har vært svært lærerikt.

Vi ønsker å takke våre veiledere Egil Nygaard (hovedveileder), Hanne Weie Oddli (metodeveileder) og Kari Slinning (prosjektleder).
Egil: Takk for ditt store engasjement, både for feltet og for vår oppgave, din tiltro til oss og ikke minst, takk for din til tider (for oss) forvirrende speiling av våre spørsmål. Dette har virkelig bidratt til å heve vår refleksjonsgrad – særlig når det kommer til etiske spørsmål.
Hanne: Vi elsker at du snakker mens du tenker og at du er så tilstede og interessert. For oss har din kompetanse på kvalitativ metode vært uvurderlig.
Kari: Takk for at du har gitt oss muligheten til å gjennomføre dette prosjektet, for veiledning og mulighet til å disponere R-BUP sine lokaler.
Takk, også til Unni Rosenkilde som har hjulpet oss med mye av det praktiske.

En stor takk rettes også til Norsk Forskningsråd for tildelingen av sommerstipend for arbeid med oppgaven.

Vår største takk går til foster- og adoptivforeldrene. Takk for at dere har villet dele deres historier med oss. Vi har bestrebet oss på å gi en respektfull beretning.

En stor takk rettes også til hverandre, for et godt og spennende samarbeid.

Innholdsfortegnelse

1 Bakgrunn og Problemstilling 1
1.1 Empirisk bakgrunn 2
1.1.1 Hva sier forskningen? 2
2 Metode 6
2.1 Datainnsamling 6
2.1.1 Utvalg 6
2.1.2 Inklusjons- og eksklusjonskriterier 7
2.2 Etiske betraktninger 7
2.2.1 Informasjon om tredjepart og informert samtykke 8
2.2.2 Konfidensialitet 8
2.2.3 Potensielt Stress 9
2.3 En kvalitativ tilnærming 10
2.3.1 Semistrukturert kvalitativt dybdeintervju 10
2.3.2 Tematisk analyse 13
2.3.3 Teoretisk filosofi 13
2.4 Pålitelighet og gyldighet 15
2.4.1 Pålitelighet 16
2.4.2 Gyldighet 17
2.4.3 Refleksiv objektivitet og forskernes selvrefleksivitet 18
2.5 Generaliserbarhet 19
2.6 Prosedyre 20
2.6.1 Gjennomgang av datamateriale 21
2.6.2 Hva regnes som funn? 26
3 Resultater 27
3.1 Ønske om å skape en familie 27
3.1.1 Dypt ønske om å være forelder 27
3.1.2 Biologiens tilstedeværelse 31
3.2 Uante konsekvenser 33
3.2.1 Fra drøm til virkelighet 33
3.2.2 En spesiell familie 36
3.3 Stadig søken etter svar 41
3.3.1 Foreldrenes forklaringsmodeller 41
4 Diskusjon 46
4.1 Motivert av behovet for tilhørighet 46
4.2 En barnesentrert tilnærming 48
4.2.1 Småbarnstiden 48
4.2.2 Biologisk familie 50
4.2.3 Ungdomstiden 51
4.3 Meningsskaping 52
4.3.1 En transaksjonsforståelse 53
4.3.2 Kompensasjonsteori 54
4.4 Informasjon 55
4.5 Vårt utvalg og generaliserbarhet 56
4.6 Begrensninger ved metoden 56
4.7 Implikasjoner av funn 57

5 Konklusjon **60**
Litteraturliste **62**
Appendix 1 ..... **68**
Appendix 2 ..... **73**
Appendix 3 ..... **81**
Appendix 4 ..... **96**
Appendix 5 ..... **111**
Appendix 6 ..... **118**
Appendix 7 ..... **119**
Appendix 8 ..... **122**

1 Bakgrunn og Problemstilling

Foster- og adoptivforeldre har en viktig og utfordrende oppgave som handler om å gi omsorg til særlig sårbare barn, og det forventes mye av personer som påtar seg dette ansvaret. Barne-,likestillings- og inkluderingsdepartementet (2014) fremhever for eksempel viktigheten av fosterhjem som dekker barnets behov for trygghet, stabilitet, omsorg og utvikling. Fosterforeldre må ha særlig evne, tid og overskudd til å gi barnet et trygt og godt hjem. De må ha en stabil livssituasjon, alminnelig god helse og gode samarbeidsevner. Det stilles også krav om at fosterforeldre har økonomi, bolig og et sosialt nettverk som gir barnet mulighet til livsutfoldelse (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014). På samme måte vurderes par som ønsker å adoptere opp mot en rekke kriterier som alder, psykisk og fysisk helse, økonomiske forhold, vandel, samt at paret som søker må være gift (Bufetat, 2009). Ved hjelp av disse kravene søker staten å sikre at barn som har hatt en vanskelig start på livet, skal komme til hjem hvor det er trygge og stabile rammer, og hvor foreldrene vurderes som fremtidige gode omsorgsgivere som kan møte barnets særegne behov.

Stadig flere barn og unge i Norge har behov for hjelp fra barnevernet. At behovet er økende, understøttes i det nylig presenterte statsbudsjettet for 2015, hvor det statlige barnevernet styrkes betydelig for å dekke pågangen (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014). I løpet av de siste ti årene har flere og flere barn, blitt plassert i fosterhjem (Statistisk sentralbyrå, 2014). Også antall små barn i fosterhjem er økende (Jacobsen, 2014). Det samme er ventetiden på fosterhjemsplasser, ifølge Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet (2013). I snitt blir 675 nye barn og unge plassert i fosterhjem hvert år, og en av barnevernets store utfordringer er å rekruttere nok fosterforeldre (Havik, 2013). Det er derfor tydelig at fosterhjemsfeltet er et felt det er behov for å vite mer om.

Når det gjelder adopsjoner samlet sett i Norge, har tallene vært jevnt synkende siden 2005. For ti år siden var det registrert 800 adopsjoner, mens tallene i 2013 var halvert til ca. 400 adopsjoner. Når det gjelder adopsjon av fosterbarn, har dette ligget på i gjennomsnitt 37 adopsjoner de siste åtte årene, med 57 adopsjoner i 2013 som det høyeste tallet som er registrert (Statistisk sentralbyrå, 2014). Mens tallene på adopsjoner samlet sett altså har gått

ned, har tallene for adopsjon av fosterbarn vært økende. Selv om tallene fortsatt er lave, tydeliggjør dette at kunnskap om fosterforeldre er et felt vi trenger mer kunnskap om. Man vet at oppgaven fosterforeldrene påtar seg kan oppleves krevende og til tider belastende (Leve et al., 2012). Til tross for dette foreligger det lite forskning og kunnskap om hvordan det *oppleves* å være foster- (Berrick & Skivenes, 2012; Whenan, Oxlad, & Lushington, 2009) og adoptivforelder (Egge, 2005; Reilly & Platz, 2003) og hvordan prosessen fra barnet er lite til det blir ungdom arter seg for deres foster- og adoptivforeldre.

1.1 Empirisk bakgrunn

1.1.1 Hva sier forskningen?

Forskningen som i dag er gjort på foster- og adoptivhjem dreier seg primært om fosterbarn og deres fosterforeldre, eller adoptivbarn og deres adoptivforeldre. Empirien forteller lite om familier der fosterforeldreskap endrer status til adoptivforeldreskap. Forskningen sier imidlertid mye om barn i fosterhjem og hva som kjennetegner dem. Ifølge (Havik, 2013) vil nærmest alle fosterbarn ha vansker, og dermed særlige behov for sensitiv omsorg. Fosterbarn beskrives som sårbare, og funn tyder på at de har større risiko enn andre barn for å utvikle emosjonelle, adferdsmessige, nevrobiologiske og sosiale problemer (Leve et al., 2012). Mishandling, hyppig utbytting av omsorgsgivere og prenatal ruseksponering er blant faktorene som kan bidra til en slik forhøyet risiko (Leve et al., 2012).

Nettopp foreldrenes rusmisbruk er en ofte nevnt årsak til at barn plasseres i fosterhjem. Ifølge Bailey et al. (2005) er mer enn 80 % av amerikanske fosterbarn plassert i fosterhjem på grunn av foreldrenes misbruk. Det er forsket mye på hvordan rusmisbruk i svangerskapet kan påvirke barnets utvikling. Moe og Slinning (2002) beskriver hvordan forskningen tradisjonelt har forsøkt å isolere effekten av spesifikke narkotiske stoffer og substanser. For eksempel har forskningen vært opptatt av hvordan kokain (Lester & Tronick, 1994) og alkohol påvirker barnets utvikling. Det finnes imidlertid mindre forskning som ser på hvordan opioid - og blandingsmisbruk i svangerskapet kan påvirke barnets utvikling (Moe & Slinning, 2002). Forskning på barn som har vært utsatt for dette, indikerer imidlertid at prenatal opioid- og polysubstanseksponering synes å være assosiert med utviklingsmessige problemer, spesielt innen reguleringsfunksjon og perseptuelle utføringsevner (Moe 2002; Slinning, 2004).

Mens fosterbarn kjennetegnes av at de som regel plasseres hos nye familier grunnet vanskeligheter i den biologiske familien, er adoptivbarn en mer heterogen gruppe og årsakene til adopsjonene mange. Adoptivbarn kan eksempelvis være adoptert fra et annet land, og det kan være andre grunner enn vanskelige familieforhold som er årsaken til at de biologiske foreldrene ikke kunne fortsette å ha omsorgen. Studier av adoptivbarn er dermed mer uensartede enn studier av fosterbarn, og forskning viser at det er stor forskjell på hvordan disse barna klarer seg. De som klarer seg bra, klarer seg ofte veldig bra, og de som strever, har det ofte ekstra vanskelig (Egge, 2005). Dermed er det vanskeligere å si noe generelt om hva som karakteriserer gruppen adoptivbarn. Noe forskning tyder imidlertid på at adopterte barn kan ha forhøyede nivåer av atferdsvansker, særlig i ungdomsalder, (Brodzinsky, Smith, & Brodzinsky, 1998; Deater-Deckard & Plomin, 1999) og flere psykiske vansker sammenlignet med ikke-adopterte (Wierzbicki, 1993). Ser man norsk adopsjonsforskning under ett har den vært særlig opptatt av tre hovedtemaer: tilknytnings og tilpasningsspørsmål ved ankomst, språk og læringsaspekter i førskole og skolealder og ungdomsproblematikk (Egge, 2005). Arv og miljø er også temaer som har vært av stor interesse (Egge, 2005).

Felles for forskning både på foster- og adoptivbarn er at barnets alder har betydning for utfallet av omsorgsovertagelsen. Jo eldre barnet er ved plassering, jo større er risikoen for dårligere utfall (e.g. Berry & Barth, 1989). Mulige årsaksforklaringer er at eldre barn kan ha opplevd flere traumer enn yngre barn og flere brudd av omsorgsrelasjoner på grunn av et høyrere antall omsorgsplasseringer (Crea, Barth, Guo, & Brooks, 2008). De senere år har fagmiljøer og tidligere barnevernsbarn uttrykt at hjelp fra barnevernet kommer for sent, og at foreldre som ikke makter å ivareta barna på en god måte får beholde omsorgen for barna for lenge. Nylig er det derfor reist spørsmål om hvorvidt det biologiske prinsipp, som handler om at barn generelt sett har best av å vokse opp i sin familie, veier så tungt at det går på bekostning av barnets beste. I et forslag til lovvedtak og endring av barnevernloven ble det derfor nylig foreslått at et nytt utviklingsstøttende tilknytningsprinsipp skal gis forrang i forhold til det biologiske prinsipp i saker der barnets utvikling blir hindret av dårlig tilknytnings- og relasjonskvalitet (Det Kongelige Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012-2013)

Omsorgsgiverne til foster- og adoptivbarn sier litteraturen derimot mindre om. Forskningen som er gjort på fosterforeldre handler i hovedsak om demografiske variabler, som legning og

inntekt. Også innenfor forskning på adoptivforeldre har det vært et fokus på demografiske forhold og faktorer av sosioøkonomisk art. I tillegg har forskningen undersøkt hva slags foreldrevariabler som øker eller minsker faren for negativt utfall eller brudd mellom foster- og adoptivforeldre og barnet de har tatt til seg (Reilly & Platz, 2003). Slike studier tyder blant annet på at foster- og adoptivforeldrenes tilknytning til barnet og følelse av forpliktelse overfor han eller henne, motvirker faren for brudd (Havik, 2005), mens en oppdragerstil preget av negativ kontroll eller inkonsistent disiplinering er assosiert med en økning i problematferd hos barnet (Vanderfaeillie, Van Holen, Trogh, & Andries, 2011). Psykiske og sosiale forhold i familier som har omsorg for et ikke-biologisk barn har i liten grad vært gjenstand for nærgående studier (Egge, 2005), og det finnes lite i litteraturen om hvordan det *oppleves* å ta til seg et barn med spesielle behov.

En undersøkelse av foster- og adoptivforeldres opplevelser vil være av interesse av flere grunner. For å kunne gi så god støtte og veiledning som mulig til denne gruppen foreldre, samt forberede dem på prosessen de går inn i, er det viktig å vite noe om hva det gjør både med foreldrene og familien som helhet å ta til seg et foster- eller adoptivbarn. Det er funnet støtte for at adoptivforeldres urealistiske forventninger til hvordan familien vil bli etter omsorgsovertagelsen, er assosiert med negativt adopsjonsutfall (Barth, Berry, Yoshikami, Goodfield, & Carson, 1988). Likevel sier litteraturen lite om *hva* slags forventninger foster- og adoptivforeldre har, både til seg selv, barnet de skal ta til seg og forholdet dem i mellom. Nettopp derfor er det av interesse å se nærmere på hva foster- og adoptivforeldre har å fortelle om sine forventninger, og hvordan disse eventuelt har endret seg i løpet av barnets oppvekst. Leve et al. (2012) har funnet at forhøyede nivåer av atferdsproblemer hos fosterbarn predikerer forhøyet stressnivå hos deres omsorgsgivere. Alvorlige, mange og vedvarende adferds- og emosjonelle problemer er korrelert med en nedgang i foreldrenes grad av tilfredsstillelse, og stabiliteten av plasseringen (Barth et al., 1988) En annen studie antyder at det kan være viktig å fremme fosterforeldres subjektive velvære og at slike tiltak kan ha positiv effekt også på deres evne til å yte god omsorg (Vanderfaeillie et al., 2011). I dette ligger det at det emosjonelle aspektet er interessant å se nærmere på, og ved bruk av kvalitativ metode har man muligheten til å gå i dybden på hvordan foster- og adoptivforeldre opplever sin hverdag.

Målet med denne kvalitative studien er å bidra til økt innsikt i hvordan det oppleves å være foster- og adoptivforelder for et barn som har vært eksponert for rus prenatalt, både tidlig i prosessen mens barnet er lite, og etter hvert som barnet vokser til og blir ungdom og ung voksen. Informantene våre er foster- og adoptivforeldre til barna og senere ungdommene som har deltatt i den longitudinelle studien Oppfølging i ungdomsalder: utvikling og hjernen (http://oslobrains.no/youthfollowup). Barna ble født av rusmisbrukende mødre og har i løpet av fosterlivet vært utsatt for heroin og/eller blandingsmisbruk. Samtlige mødre røykte under svangerskapet, noen misbrukte alkohol i tillegg til stoff, og enkelte gikk i perioder på antipsykotisk medisin. En overvekt av barna ble født med neonatalt abstinenssyndrom (NAS). Forstyrret søvnmønster, hyperaktive reflekser, spiseproblemer, oppkast, diaré, dehydrering og fare for livstruende kramper er blant de medisinske tegnene på dette syndromet (Hans & Jeremy, 2001). Også symptomer som overaktivt nervesystem, som gir seg utslag i irritabilitet, manglende motorisk kontroll og høy muskeltonus er assosiert med neonatalt abstinenssyndrom (Hans, 1992).

Ved hjelp av et semistrukturert dybdeintervju (se appendix 1) søker vi å belyse vårt forskningsspørsmål: *Hvordan oppleves prosessen med å ta til seg og være omsorgsgiver for et barn som ikke er ens biologiske og som har vært ruseksponert i svangerskapet?*
Temaene som tas opp i intervjuet handler om hva som har vært foster- og adoptivforeldrenes motivasjon for å påta seg omsorgen for barnet, hva slags forventninger de har hatt, hva foreldreskapet har gjort med dem følelsesmessig og hvordan det har påvirket familien å ta til seg et fosterbarn. Vi spør om hvordan prosessen fra barnet var lite og frem til i dag har vært, og om hvordan foreldreskapet har påvirket informantenes syn på seg selv.

Vår studie vil blant annet kunne gi verdifull informasjon om hvordan det oppleves å være foster- og adoptivforeldre for barn som kan ha spesielle behov, og om hvordan overgangen fra å være fosterforelder til å bli adoptivforelder oppleves. Informasjon om hvordan foster- og adoptivforeldrene opplever sin rolle, både på godt å vondt, vil kunne gi indikasjoner på hva som kan bidra til å forenkle deres hverdag, slik at de er i stand til å være så gode omsorgsgivere som mulig.

2 Metode

I denne delen av oppgaven gis en detaljert beskrivelse av prosessen som ligger bak studien. Rekruttering av informanter, etiske betraktninger, datainnsamling og dataanalyse beskrives. Videre beskrives og diskuteres den kvalitative metoden som er benyttet med fokus på den fenomenologiske forståelsesrammen som ligger til grunn i denne studien.

2.1 Datainnsamling

2.1.1 Utvalg

I denne studien har vi intervjuet foster- og adoptivforeldrene til ungdom som har blitt eksponert for rusmidler i fosterlivet. Majoriteten av barna ble plassert i fosterhjem i løpet av sitt første leveår. Studien tar utgangspunkt i foster- og adoptivforeldrene til de samme deltagerne som har vært med i en longitudinell studie der 136 barn har blitt fulgt med undersøkelser ved fødsel, 7, 9 og 12 mnd, samt ved 2 år, 3 år, 4 år, 4 ½ år, og 9 år (Moe, 2002; Moe & Slinning, 2002; Slinning, 2004). Et underutvalg har også blitt undersøkt med MRI (Magnetic Resonance Imaging) rundt 11-årsalder (Walhovd et al., 2007; Walhovd et al., 2010). Walhovd, Nygaard, Slinning, Moe, Fjell og Due-Tønnesen, gjennomfører nå en oppfølgingsstudie av de samme ungdommene. Tittelen på dette prosjektet er Oppfølging i ungdomsalder: utvikling og hjernen (REK-nr 2012/1630, 19.12.2013).

I utgangspunktet omfattet undersøkelsen fra fødsel av 78 barn som var eksponert for blandingsmisbruk i fosterlivet, oftest med opiat som hovedstoff. Barna til samtlige av de 78 kvinnene ble overført til døgnavdeling på Aline spedbarnssenter etter barsel, etter et opphold på barneavdelingen der de ble behandlet for abstinenser. Mødrene som var rusfrie flyttet med barna til spedbarnssenteret der deres omsorgskompetanse ble utredet. De fleste barna (84,5 %) ble etter omsorgsutredningen og saksbehandling i fylkesnemnd, plassert i foster- eller adoptivfamilier i løpet av første leveår. Majoriteten av disse har bodd hos sine foster- eller adoptivfamilier sammenhengende siden dette. Disse ungdommene er per i dag 17-23 år gamle. Vår studie kan defineres som en forstudie, da det er aktuelt å bruke de data vi samler inn i denne studien, som grunnlag for en større undersøkelse der alle deltakerne i oppfølgingsprosjektet får anledning til å delta.

Det at vi har tilgang til et utvalg der ungdommene har vært i foster- og adoptivhjem helt fra de var ganske små, og i det samme hjemmet hele veien, gir en unik mulighet til å undersøke foster- og adoptivforeldrenes *opplevelse* av hvordan denne prosessen har vært.

2.1.2 Inklusjons- og eksklusjonskriterier

Vi sendte ut en skriftlig invitasjon til deltagelse i prosjektet, samt samtykkeskjema (se appendix 2), til alle foster- og adoptivforeldre som tidligere har sagt ja til å delta i oppfølgingsstudien Oppfølging i ungdomsalder: utvikling og hjernen. Av tids- og kostnadshensyn ble invitasjon kun sendt ut til de av deltagerne som er bosatt på Østlandet. Vi tok sikte på å inkludere omlag ti foster/adoptiv-foreldre i studien og tok kontakt med de som meldte sin interesse i den rekkefølgen de signerte samtykkeskjemaene kom inn til oss. Dersom vi ikke fikk kontakt, ventet vi et par dager før vi ringte til de neste på listen. Dermed hadde vi ikke på forhånd kjennskap til om deltagerne i studien ville bli i hovedsak foster- eller adoptivforeldre, om det ville bli likt antall fedre og mødre, eller om utvalget ville inkludere både foster/adoptiv-mor og foster/adoptiv-far til en og samme ungdom. Vi har intervjuet 12 foster- og adoptivforeldre. Vi velger ikke å utdype utvalget nærmere når det gjelder deltagernes kjønn, foreldrenes status som foster- eller adoptivforelder og hvor mange som også har biologiske barn av konfidensialitetshensyn (se mer om dette under kapittel 2.2.2). To av intervjuene ble gjennomført i R-BUPs lokaler i Nydalen. De resterende intervjuene ble gjennomført i foster- og adoptivforeldrenes hjem, etter deres ønske.

2.2 Etiske betraktninger

Vårt ønske er at denne undersøkelsen skal kunne bidra til økt kunnskap i et felt hvor det i dag foreligger lite forskning. Til tross for at fordelene ved å utføre prosjektet er mange, ser vi at prosjektet innebærer flere etisk utfordrende problemstillinger. Vi utarbeidet derfor tidlig en prosjektbeskrivelse (Appendix 3) og utformet søknad til Regional Etisk Komité under veiledning av Kari Slinning og Egil Nygaard. Prosjektet ble godkjent med REK- nr. 2013/2062. (Se appendix 4). Vi har implementert en rekke rutiner for å ivareta og beskytte deltagerne i prosjektet. Vi mener at disse etiske betraktningene er så viktige, og har vært så sentrale i vårt arbeid med denne studien, at de vies et eget avsnitt. Et klart fokus på etiske aspekter er i tråd med Kvale og Brinkmann (2010). som påpeker at man som forsker bør ta

hensyn til mulige etiske problemstillinger i alle faser av intervjuundersøkelsen I avsnittet som følger har vi tatt særlig utgangspunkt i deres betraktninger rundt etiske problemstillinger i kvalitativ forskning.

2.2.1 Informasjon om tredjepart og informert samtykke

Forskningsdeltagerne ble i informasjonsskrivet som fulgte med invitasjonen til deltagelse, informert om intervjuets overordnede formål, hovedtrekkene i designet og mulige fordeler og ulemper, samt deres rett til å trekke seg fra studien (Kvale & Brinkmann, 2010), så fremt data ikke allerede hadde inngått i analyser. Alle foreldrene mottok invitasjon og samtykkeerklæring i eget navn.

Hensikten med å intervjue foster- og adoptivforeldrene har vært å få innblikk i *deres* opplevelse av sin rolle. Likevel er spørsmålene vi stiller i intervjuet av en slik karakter at foster- og adoptivforeldrene uunngåelig har fortalt om en tredje part, nemlig sin foster/adoptiv-sønn/datter. Det kan for eksempel dreie seg om spesifikke historier, situasjoner eller hendelser der foster- og adoptivforeldrene deler potensielt identifiserende informasjon om sin foster/adoptiv- sønn/datter. Vi måtte derfor ha mottatt skriftlig informert samtykke både fra foreldrene og deres ungdommer før avtale om intervju ble gjort. Alle ungdommene er over 16 år og har samtykkekompetanse. For å unngå at ungdommene følte et press for å gi sitt samtykke for gjennomføringen av intervjuet, fikk de tilsendt informasjonsskriv, samtykkeskjema og svarkonvolutt i sitt navn (Se appendix 5). Informasjonsskrivet informerte ungdommene om at de hadde rett til å trekke sitt samtykke.

2.2.2 Konfidensialitet

Konfidensialitet i forskningen handler om at private data som potensielt identifiserer deltagerne, ikke blir avslørt. Deltagerne og ungdommene ble opplyst om forhold knyttet til personvern i informasjonsskrivet. Det ble informert om at når de endelige resultatene av studien publiseres, vil alle personlige opplysninger være anonymisert. Det vil si at selv om intervjuobjektene delte informasjon av privat karakter, vil det ikke være mulig å identifisere enkeltdeltagere (Lewis, 2003). Med dette menes ikke at deltagerne ikke skal kjenne seg igjen i det ferdige publiserte materialet. Faktisk ville det være etisk problematisk dersom ingen av deltagerne kunne kjenne seg igjen i forskningsnarrativen intervjuene har resultert i. Poenget

er altså at oppgaven ikke skal gi grunnlag for at *andre* skal kunne indentifisere enkeltdeltagere.

Det ble videre informert om at kun de-identifiserte data ville bli brukt til analyser i prosjektet. For å sikre konfidensialiteten til intervjuobjektene, andre som ble nevnt og eventuelle institusjoner, valgte vi å anonymisere denne informasjonen allerede i transkriberingen. Anonymisering allerede i denne fasen ble viktig ettersom informasjonen var av sensitiv karakter (Kvale & Brinkmann, 2010). Ved bruk av sitater har en ytterligere ivaretagelse av deltagernes anonymitet vært viktig, eventuell dialekt/særegenheter i språk, stedsnavn og informasjon om familiestruktur er informasjon som har blitt fjernet eller endret. Alle egennavn er fiktive. Både informantens og deres foster- adoptivbarns kjønn har blitt endret i *noen* av sitatene. Valget om å ikke spesifisere utvalget nærmere er gjort nettopp av hensyn til at deltakernes konfidensialitet, som definert over, skal bli ivaretatt. Vi ser at dette er informasjon som er av relevans for vurderingen av studiens generaliserbarhet (Robert Elliott, Fischer T., & Rennie L., 1999). Samtidig oppfattet intervjuerne at flere av foreldrene kjente eller kjente til hverandre og at ytterligere informasjon om utvalget ville kunne medføre en fare for at identifiserende informasjon ble gitt. Det etiske aspektet veier her tyngst.

Det er kun personer tilknyttet prosjektet som har hatt tilgang til, og som har bearbeidet datamaterialet. Disse har taushetsplikt. Lydfilene slettes umiddelbart etter prosjektets slutt, 21. Oktober 2014, mens de transkriberte intervjuene, adresselister og koblingsnøkkel lagres separat og innlåst til 2023 i henhold til godkjennelse gitt av Regional Etisk Komité.

2.2.3 Potensielt Stress

Intervjuet tar opp tema som vi antok at ville aktivere deltagerne. Med spørsmålene søker vi å fange opp foster- og adoptivforeldrenes unike opplevelser både på godt og vondt, og hvilke tanker og følelser de har hatt overfor seg selv og foster/adoptivbarnet sitt. Vi ser at dette er en etisk utfordring da man kan tenke seg at de som intervjues kan komme i kontakt med tanker og følelser de kanskje ikke har snakket om med noen tidligere. Dette kan føre til at de som intervjues sitter igjen med en følelse at de ikke fremstår som gode omsorgspersoner, at de har tanker og følelser de ikke burde ha og at de blir følelsesmessig overveldet. For å ivareta deltagerne på en best mulig måte, var vi derfor nøye med å informere om hva intervjuet i

hovedtrekk ville dreie seg om. Dette ble tematisert i informasjonsskrivet og når deltagerne som hadde meldt sin interesse ble kontaktet.

Vi innledet intervjuet med å poengtere at den som intervjues selvsagt selv valgte hva han/hun ønsket å svare på. Dette for å unngå å legge press på intervjuobjektene. Videre var innledningstekstene blant annet ment som et hjelpemiddel for at intervjuobjektet skulle få en forståelse av hva spørsmålene vil dreie seg om, men også for å normalisere tanker, følelser og opplevelser de kunne ha erfart. Videre ble de potensielt mest følelsesmessig engasjerende spørsmålene stilt omtrent midtveis i intervjuet, slik at vi avsluttet med spørsmål som vi så for oss at var av en mindre følelsesmessig aktiverende karakter. Vi ønsket på denne måten å runde av intervjuet på en måte som gjorde at deltagerne følte seg ivaretatt.
Dersom noen av deltagerne skulle uttrykke behov for psykisk helsehjelp eller dersom intervjuerne skulle oppfatte et slikt behov, kunne vår veileder Egil Nygaard henvise til dette. Dette ble det gitt informasjon om i informasjonsskrivet.

Dette er en gruppe foreldre som forskergruppen, vi i forbindelse med denne oppgaven er en del av, har fulgt i over 20 år. Forskerne som har fulgt dem over 20 år har fått indikasjoner på at de har hatt et sterkt ønske om å dele sine erfaringer. Kvale og Brinkmann (2010) beskriver at det kan oppleves positivt for intervjuobjekter å få dele erfaringer, møte forståelse og føle at ens stemme blir hørt. Også det å bidra til å belyse et felt det er forsket lite på kan tenkes å kunne oppleves positivt for studiens deltakere. På bakgrunn av dette ble det vurdert at det å bli intervjuet kunne oppleves positivt for informantene.

Intervjuerne
Intervjuer av en slik lengde som dette og med en oppmerksomt lyttende forskningsintervjuer, kan føre til kvasiterapeutiske relasjoner (Kvale & Brinkmann, 2010). Gjennom vår psykologiutdannelse innehar vi en spesiell kompetanse til å håndtere slike relasjoner, på en forhåpentligvis god og ivaretagende måte hvor det settes tydelige grenser for innholdet i relasjonen.

2.3 En kvalitativ tilnærming

2.3.1 Semistrukturert kvalitativt dybdeintervju

Vi har valgt kvalitativ metode i form av et dybdeintervju nettopp fordi det egner seg godt til å fange opp det opplevelsesaspektet vi er ute etter i vår studie, og gir oss som intervjuere muligheten til å stille utdypende spørsmål ut fra hva informanten svarer. Denne metoden gjør det altså mulig å utforske temaer i dybde og detalj, forstå informantenes motivasjon og ikke minst utforske sensitive temaer (Lewis, 2003). Videre muliggjør semistrukturerte intervjuer innhenting av konsistente data på tvers av individer, samtidig som det gir rom for mer dyptgående utforskning av individuelle opplevelser (Hill et al., 2005). Som Kvale og Brinkmann (2010) beskriver det: ¨Forskningsintervjuet bygger på dagliglivets samtaler og er en profesjonell samtale. Det er et intervju der det konstrueres kunnskap i samspill eller interaksjon mellom intervjueren og den intervjuede¨ (s. 22).

Vi utarbeidet selv intervjuet, basert på empiri som etterlyste nettopp foster- og adoptivforeldrenes perspektiv. Det består av åpne spørsmål med tilhørende innlednings- og hjelpetekster. Innledningstekstene var som tidligere nevnt ment som et hjelpemiddel både for at intervjuobjektet skulle få en forståelse av hva spørsmålene ville dreie seg om, men også for å normalisere tanker, følelser og opplevelser de kunne ha erfart. Hjelpetekstene er korte forklaringer på hva vi er ute etter av informasjon og er ment som en hjelp til oss som intervjuere for å være bedre i stand til å stille utfyllende spørsmål. Under hjelpetekstene utarbeidet vi også noen spørsmål vi ønsket å stille dersom informanten ikke selv kom inn på emnet vi ønsket å fange opp, men også som kunne stilles hvis informanten syntes det var vanskelig å svare. Intervjuet er organisert under overskriftene motivasjon og forventinger, følelser, relasjoner i familien, avsluttende spørsmål og demografiske variabler. De demografiske variablene har ikke inngått i analyseprosessen og beskrives derfor ikke nærmere. Under motivasjon og forventinger stilte vi spørsmål om: informantenes motivasjon for å bli fosterforelder og om denne har endret seg underveis, forventinger til hvordan barnet skulle være, forventinger til deres forhold til barnet, hvilke forventinger de har hatt til seg selv som foreldre – og hvorvidt de føler at de selv har levd opp til disse. Under følelser stilte vi spørsmål rundt: om det er noe foreldrene husker som spesielt positivt fra tiden med barnet/ungdommen, hvordan slike positive hendelser/opplevelser/perioder har påvirket deres hverdag, om det er noe foreldrene husker som spesielt vanskelig fra tiden med barnet/ungdommen, hvordan slike vanskelige hendelser/opplevelser/perioder har påvirket deres hverdag, om de opplevde å ha fått den hjelpen de hadde behov for og om de underveis har tvilt på om de fortsatt ville være foster- adoptiv-forelder. Under relasjoner i familien stilte

vi spørsmål om: hvilke tanker informantene hadde rundt hva deres rolle for barnet skulle være, hvordan informantene vil beskrive sitt forhold til barnet nå og hvordan det å ta imot fosterbarn har påvirket deres familie. De informantene som hadde andre barn, foster- adoptiv- eller biologiske- barn, ble spurt om de følte seg knyttet til sitt foster – eller adoptivbarnet på samme måte som til andre barna og hvilke tanker de hadde om dette. Det ble også stilt spørsmål om hvorvidt det var aktuelt å adoptere fosterbarnet og prosessen som ledet frem til valget om å adoptere eller ikke og om de ville valgt å bli foster/adoptiv-forelder igjen. Denne delen av intervjuet ble avsluttet med å stille spørsmål om det har vært kontakt med den biologiske familien – og et eventuelt omfang av dette, samt hvordan en eventuell kontakt har påvirket dem som foreldre. Avslutningsvis fikk foster og adoptivforeldrene mulighet til å ta opp temaer de ser på som viktige, men som de opplevde at ikke var dekket i de foregående spørsmålene.

Intervjuet ble tilpasset og forandret ved veiledning, utprøving på hverandre, samt ved å gjennomføre to prøveintervjuer med informanter som er henholdsvis foster- og adoptivforeldre. Det siste i tråd med konsensusmetoden for kvalitativ forskning som anbefaler minst to pilotintervjuer (Hill et al., 2005). Noen endringer ble også gjort underveis i intervjuprosessen, da det ble vurdert at noen av spørsmålene ikke så ut til å belyse forskningsspørsmålet, mens andre visste seg å være vanskelige for informantene å forstå og da å svare på. Rekkefølgen på spørsmålene ble fulgt så langt det var mulig, samtidig som vi tilpasset oss til det som den som ble intervjuet kom inn på. Det var imidlertid viktig for oss at vi alltid fikk rundet av med de spørsmålene vi så på som minst emosjonelt aktiverende.

Som tidligere nevnt er intervjuet en aktiv kunnskapsprosess hvor kunnskap produseres i samspill mellom oss som intervjuere og informanten. På samme tid foreligger det et asymmetrisk maktforhold mellom oss som forskere og foreldrene som informanter som det er viktig å ta stilling til og anerkjenne (Kvale & Brinkmann, 2010). Det asymmetriske maktforholdet ligger blant annet i at vi som intervjuere har vitenskapelig kompetanse, bestemmer de overordnede temaene for intervjuet og avgjør hvilke svar som følges opp (Kvale & Brinkmann, 2010). Ved å ha en åpen spørsmålsformulering og ved å bestrebe oss på å stille åpne og utforskende oppfølgingsspørsmål har vi forsøkt å påvirke svarene i minst mulig grad. Intervjuene ble tatt opp på bånd.

2.3.2 Tematisk analyse

Vi har valgt å følge en induktiv tematisk analyse i bearbeidingen av data og som utgangspunkt for vår undersøkelse. Tematisk analyse er en metode for å identifisere, analysere og rapportere mønstre i innhold og mening i kvalitative data (Braun & Clarke, 2006; Willig, 2013). Med denne «bottom up» analyse- tilnærmingen bruker vi koder for å gruppere nøkkeltemaer som fremkommer i materialet under tematiske overskrifter. Slik søker vi å finne temaer som har en tendens til å gjenta seg i materialet og som viser seg relevante for å svare på forskningsspørsmålet (Creswell, 2007). Tematisk analyse er en god form for eksplorerende analyse, på lik linje med for eksempel Grounded Theory som er en av de sentrale metodene på feltet. En av fordelene med Tematisk analyse er at den i likhet med nettopp Grounded Theory, har en mer eksplorerende form enn flere av de andre kvalitative metodene. Det vil si at det ikke legges noen føringer på hvilke aspekter ved materialet vi som forskere kan se etter. Denne åpenheten til hva som ligger i materialet mener vi at passer bra til vår studie da vi på forhånd ikke visste hva foreldrene kom til å fokusere på i sine beretninger.

Det å tematisere mening er en av egenskapene som deles på tvers av kvalitative analyser, og Braun & Clarke (2006) påpeker at denne metoden bør sees som fundamental for kvalitative analyser. I denne oppgaven tar vi særlig utgangspunkt i nettopp Braun & Clarke (2006) sin detaljerte beskrivelse av hvordan analysen skal gjennomføres steg for steg.

2.3.3 Teoretisk filosofi

Tematisk analyse er teoretisk fleksibel, den er ikke bundet opp mot noen spesifikk teori og epistemologi. Metoden kan benyttes for å utforske fenomenologiske, sosialkonstruktivistiske og realistiske forskningsspørsmål (Willig, 2013).Vi er i vår studie opptatt av å få tak i foster- og adoptiv- foreldrenes opplevelser ved å få et innblikk i deres følelser, tanker og persepsjoner. Altså er vi opptatt av *deres* virkelighet. Vi søker å se verden med intervjuobjektenes briller, men vi ønsker samtidig å tre ut av deres forståelsesrammer og forsøke å forstå deres opplevelse ut fra et sosialt, kulturelt og teoretisk perspektiv. Vi inntar det perspektivet at enhver gjengivelse av andre menneskers opplevelser innebærer en form for fortolkning (Willig, 2013). Schmidt beskriver hvordan Gadamer går lenger i sin beskrivelse av tolkningens natur i sin filosofiske teori om kunnskap hvor han hevder at

ethvert tilfelle av å forstå noe innebærer en form for fortolkning (Schmidt, 2006). Vi inntar altså en fortolkende fenomenologisk tilnærming til våre data (Willig, 2013).

Kvale og Brinkmann (2010) beskriver hvordan den fenomenologiske tilnærmingen har vært utbredt i kvalitativ forskning, da i en ikke-filosofisk form:

> Når det er snakk om kvalitativ forskning, er fenomenologien (…) et begrep som peker på en interesse for å forstå sosiale fenomener ut fra aktørenes egne perspektiver og beskrive verden slik den oppleves av informantene, ut fra den forståelse at den virkelige virkelighet er den mennesker oppfatter. (s. 45)

Willig (2013) beskriver induktiv tematisk analyse som en ¨bottom up¨ tilnærming til dataene hvor forskeren ikke har en teoretisk drevet tilnærming i analysen. Ved en slik tilnærming kan temaene sies å ¨tre frem¨ fra dataene de er forankret i og reflekterer ikke en teori som forskeren har valgt på forhånd. På samme tid vil forskeren i tråd med en hermeneutisk forståelse alltid møte dataene med en form for forforståelse (Schmidt, 2006). Forskeren bærer med seg både implisitt og eksplisitt kunnskap som vil forme hans eller hennes forståelse av nye situasjoner. Vi som forskere vil altså påvirke alle ledd i prosessen. Dette er ikke en begrensning ved metoden slik vi ser det, men det fordrer at vi som forskere er klar over vår egen rolle og beskriver denne. Kvale og Brinkmann (2010) sier det slik:

> *Kunnskap er produsert.* Forskningsintervjuet er en byggeplass for kunnskap. Intervjukunnskap konstrueres sosialt i samspillet mellom intervjuer og intervjuperson. Den resulterende kunnskapen er ikke bare noe som blir funnet, gravd frem eller gitt, men noe som skapes aktivt gjennom spørsmål og svar, og produktet skapes av intervjuer og intervjupersonen i fellesskap. Produksjonsprosessen fortsetter gjennom transkripsjonen, analysen og rapporteringen av de opprinnelige intervjuene, og den rapporterte kunnskapen farges av hvilke prosedyrer og teknikker som benyttes underveis. (s. 72)

2.4 Pålitelighet og gyldighet

Innenfor samfunnsvitenskapen vurderes forskningens troverdighet, styrke og overføringsverdi, ut fra mål på validitet, reliabilitet og funnenes generaliserbarhet (Fog, 2004). Dette er begreper som kanskje særlig forbindes med kvantitativ forskning. Fraværet av fokus på reliabilitet og validitet i kvalitativ forskning kan forklares av flere faktorer. Ifølge Kvale og Brinkmann (2010) har enkelte forskere innenfor den kvalitative tradisjonen ignorert eller avvist spørsmål rundt disse begrepene fordi de ser på dem som ¨undertrykkende, positivistiske begreper som hindrer en kreativ og frigjørende kvalitativ forskning¨ (s. 249). Fog (2004) påpeker dessuten at validitets- og reliabilitetsbegrepene ikke har vært direkte anvendelige for kvalitativ forskning. Det er først i senere tid at viktigheten av å ta stilling til disse kravene til god forskning har kommet i fokus i den kvalitative tradisjonen. Kvale og Brinkmann peker på viktigheten av å unngå en intervjuforskning hvor alt kan bety alt, en subjektiv relativisme, og på den annen side den absolutte søken etter en objektiv/sann mening (Kvale & Brinkmann, 2010).

Det å trekke klare skiller mellom kvantitativ og kvalitativ tilnærming når det gjelder kriterier for vurdering av kvalitet, er ikke nødvendigvis verken mulig eller fruktbart. Til tross for noen grunnleggende forskjeller i vitenskapssyn, forholder kvantitative og kvalitative tilnærminger seg til mange av de samme spørsmålene og utfordringene i forskning, og det er store variasjoner internt både innenfor kvantitativ og kvalitativ metodologi. Likevel har man innenfor de ulike tradisjonene funnet måter å formulere kvalitetskriterier på som i størst mulig grad skal gjenspeile de grunnleggende premissene ved den metodiske tilnærmingen.

Vi vil i det følgende belyse begrepene reliabilitet og validitet, og vår forståelse av disse nettopp fordi det ikke er gitt hva som legges i begrepene i den kvalitative forskningstradisjonen. I tråd med den kvalitative forskningstradisjonen omtales reliabilitet og validitet videre som pålitelighet og gyldighet.

2.4.1 Pålitelighet

Den kvantitative forskningen er opptatt av hypotesetesting, og av å avdekke kausale sammenhenger og underliggende strukturer (Elliott et al., 1999). Ett av kriteriene forskningens kvalitet måles opp mot er reliabilitetsestimater, dvs. hvorvidt måleinstrumentet vil kunne frembringe samme resultat på et senere tidspunkt av andre forskere (Kvale & Brinkmann, 2010). Den kvalitative forskningen på sin side søker å bidra til å forstå deltagernes perspektiver og til å definere fenomener i form av opplevde meninger og observerte variasjoner (Elliott, 1995). Kvale og Brinkmann (2010) beskriver dette slik:

> Den kvalitative orienteringen innebærer at oppmerksomheten rettes mot de kulturelle, dagligdagse og situerte aspektene ved menneskelig tenkning, læring, viten, handling og vår måte å forstå oss selv som personer på. (s. 31)

Kvalitativ metode i form av et intervju vil altså ikke kunne tilfredsstille kravene til den tradisjonelle kvantitative forståelsen av begrepet reliabilitet. Her kan man tvert imot være helt sikker på at samtalen ikke lar seg reprodusere og at vi som intervjuere ikke vil være konsistente med oss selv (Fog, 2004). Dette er heller ikke et mål. I kvalitativ forskning må ordet *måle* derfor byttes ut med ordet *undersøke* (Fog, 2004). Heller enn å måle noe, søker vi å avdekke den dynamiske sammenhengen og strukturen i informantenes materiale, både gjennom samtalen og i det videre arbeidet med materialet (Kvale & Brinkmann, 2010).

Samtalen som verktøy

Det ligger i samtalens natur at den ikke kan gjenskapes. Når samtalen, i form av et intervju, er avsluttet, har det skjedd en endring. Har det vært en god samtale, har man gjort inntrykk på hverandre og økt eller bidratt til innsikt og kanskje nye måter å betrakte fenomenet på. Samme samtale vil derfor ikke kunne finne sted en gang til, noe som heller ikke er meningen (Fog, 2004). Samtalen i seg selv blir et instrument. Kriteriet det blir naturlig å vurdere vårt intervju opp mot blir da hvorvidt det beskriver foster- og adoptivforeldres *opplevelse* av det å ta til seg et barn som ikke er deres biologiske, slik den og de i hovedsak er (Fog, 2004).

Intervjuerens konsistens

Ut fra det postmodernistiske perspektivet er intervjuet en profesjonell samtale hvor data oppstår nettopp i den mellommenneskelige relasjonen (Kvale & Brinkmann, 2010). Vi som intervjuerne reagerer forskjellig på ulike typer mennesker, vi tilpasser oss informantenes måter å tenke og uttrykke seg på og temaene som kommer opp vil også påvirke samtalen. Det er svært viktig at intervjueren reagerer sensitivt, det vil nettopp si variabelt på de ulike personene som intervjues. Ved å opptre likt overfor de ulike informantene, kan forskeren oppleves mekanisk. Å oppføre seg likt, vil her altså handle om å *tilpasse* seg det enkelte intervjuobjekt, altså i noen grad ¨forskjellig¨. Klarer vi ikke som intervjuere å tilpasse oss personen vi møter, taper intervjuet både pålitelighet og gyldighet (Fog, 2004).

Andre kvalitetskriterier. Den tradisjonelle tenkningen eller forståelsen av reliabilitetskrav slik den er beskrevet i den kvantitative forskningen, kan altså ikke gjøres gjeldende her. Når vi ikke kan henvise til mønstre som er avdekket gjennom aggregering (som ved reliabilitet), men snarere har som premiss at fenomenet nettopp beveger seg i samspill med oss som observatører, innebærer dette andre kvalitetskriterier for forskningen. Det er også i denne forståelsen viktig at leseren får et grunnlag for å vurdere om resultatene er plausible, hvorvidt han/hun ville kunne tenke noe tilsvarende, eller i alle fall være med på at forskeren tenker slik, i møte med materialet. Det er viktig at vi som forskere *gir* leseren grunnlag for å vurdere dette ved at vi gir eksempler på tekstutdrag fra data og hvordan dette er analysert. Det er også viktig at vi er tydelige på vår teoretiske orientering i møte med materialet (Elliott et al., 1999).

2.4.2 Gyldighet

Gyldiggjøringen preger alle fasene av arbeidet. Kvale kaller dette for ¨validitet som håndverksmessig kvalitet¨ (2010), mens Fog beskriver det som gjennomsiktighet i alle ledd av studien, og som en naturlig forlengelse i det ferdige produktet (2004). Når vi snakker om gyldighet, vendes blikket igjen mot forskeren, hans eller hennes forståelse av materialet og av eget bidrag inn i forskningsprosessen (Fog, 2004). Kvale og Brinkmann (2010) påpeker at når fenomenet som studeres sees som noe som ligger innbakt i en språklig konstituert og mellommenneskelig forhandlet sosial verden, er det kvalitative intervjuet spesielt egnet til å produsere objektiv kunnskap om den sosiale verden.

Det å bearbeide et datamateriale innebefatter en fortolkningsprosess. Det er slett ikke slik at enhver tolkning passerer. Fortolkningene skal argumenteres for og alternative fortolkninger bør gis plass der dette vurderes som nødvendig. Gyldigheten av fortolkningene avhenger særlig av to faktorer: det empiriske materialet (sammenhenger/manglende innad i intervjuet og på tvers av intervjuene) og hvorvidt vi som forskere har klart å unngå å lese det på en skjev og selektiv måte (Fog, 2004).

Vi mener at det ut fra det overstående er en styrke at vi har vært to igjennom alle studiens ledd og at dette bidrar til å styrke studiens påliteligheten og gyldighet. I intervjufase har vi kunnet observere hverandre og komme med innspill på hva som kan gjøres på en annen måte. For å ivareta stabiliteten utførte vi de samme delene av intervjuene hver gang. I arbeidet med analysen har det muliggjort ulike forståelser av materialet og diskusjon rundt dette. Kvale og Brinkmann (2010) kaller dette dialogisk intersubjektivitet, der objektivitet kan oppstå som intersubjektiv enighet oppnådd nettopp gjennom en rasjonell diskurs og gjensidig kritikk blant dem som fortolker et fenomen. Det er den samme metoden som ligger til grunn for konsensusmetoden, slik den er utviklet av (Hill et al., 2005). I denne oppgaven har slike diskurser mellom oss som forskere og våre veiledere vært sentrale gjennom hele prosessen. Faktisk har man ved å bruke intervjuet som metode en særlig mulighet til å oppnå denne formen for objektivitet også i samhandling med intervjupersonene. Kvale og Brinkmann (2010) beskriver intervjuet som en samtale og en forhandling av mening mellom forskeren og hans eller hennes intervjupersoner.

2.4.3 Refleksiv objektivitet og forskernes selvrefleksivitet

I en kvalitativ studie er det kravet til forskerens gjennomsiktighet som blir avgjørende for å kunne vurdere kvaliteten på analysen som er gjort, og det er viktig at dette uttrykkes eksplisitt (Fog, 2004). Kvale og Brinkmann (2010) kaller dette for *refleksiv objektivitet*, der forskeren bestreber seg på å være objektiv om egen subjektivitet, og beskrive egne fordommer der det oppleves at dette er påkrevd. Det vil si at man som forsker reflekterer over sitt bidrag til kunnskapsproduksjonen Forskernes selvrefleksivitet står altså sentralt for å ivareta både studiens gyldighet og pålitelighet. Forskerne søker å anerkjenne egne verdier, interesser og forventninger og den påvirkning disse kan ha hatt i arbeidet med materialet. Der det synes

nødvendig bør forskeren informere leseren om dette. Dette bidrar til at leseren kan tenke rundt alternative tolkninger av materialet (Elliott et al., 1999; Kvale & Brinkmann, 2010). I gjennomføringen av dette prosjektet har vi bestrebet oss på gjennomsiktighet og etterprøvbarhet i alle ledd. I dette legger vi at vår oppgave skal gi grunnlaget for at leseren skal kunne følge prosessen fra start til ferdig produkt.

Vi opplevde det som en styrke at foreldrene kunne være sikre på at vi ikke satt på noen form for forhåndskunnskap om dem eller barna. Vi hadde ingen forventninger til hvordan intervjuobjektene skulle være, og slik unngikk vi å møte dem på en forutinntatt måte. Dette muliggjorde også en genuin undring fra vår side. Ettersom det som tidligere nevnt foreligger lite forskning på området, og siden vi ikke hadde noen forkunnskap om foreldrene vi møtte og deres barn, har vi i arbeidet med analysen hatt muligheten til å møte materialet på en åpen måte. Vi hevder ikke at vi har fjernet oss fra enhver form for forforståelse igjennom dette, det ville være umulig slik vi ser det.

2.5 Generaliserbarhet

Innenfor psykologien har retninger som behaviorismen vært opptatt av universelle atferdslover, mens den humanistiske skolen har vært opptatt av individets særegenhet. Ut fra et postmodernistisk syn vektlegges kunnskapens mangfold og kontekstualisering. Med andre ord har det vært en bevegelse fra generalisering til kontekstualisering (Kvale & Brinkmann, 2010). Konsekvente krav til generalisering kan medføre et krav om at kunnskap skal være allmenngyldig og evigvarende. Pragmatiske, diskursive og konstruksjonistiske tilnærminger oppfatter snarere sosial kunnskap som sosialt og historisk kontekstualiserte måter å forstå og handle i verden på (Kvale & Brinkmann, 2010). Den kontekstualiserte utforskningen innebærer det man kaller ¨tykke beskrivelser¨ av bestemte historier eller situasjoner (Stiles, 1993). Overordnet impliserer den kvalitative forskningen nettopp at mening er kontekstualisert, enten i diskursen (diskursanalyse), mellom leseren og teksten i den konstruerende prosessen det er å lese (metodisk hermeneutikk og konstruktivistiske versjoner av kvalitative metoder), eller i forskningsfeltet der forskeren forsøker å observere og forstå fenomenet (ulike metodiske versjoner fundert i fenomenologi) (Oddli, 2012). Oddli (2012) beskriver videre at:

> Dette impliserer at mening ikke sees som stabil på tvers av tid og sted (…), slik som det forutsettes i et objektivistisk verdenssyn. Snarere fluktuerer mening som en funksjon av de prosessuelle utviklingene til deltakerne som tar del i lokale dialoger eller lesning av tekst. Dette har konsekvenser for hvordan vi ser på generaliseringen av våre funn. (s.40, vår oversettelse)

I naturvitenskapene er generaliserbarheten ofte sikret på forhånd gjennom randomisert utvalg, det vil si representative intervjupersoner tilfeldig utvalgt fra en befolkning. Dette kaller Kvale og Brinkmann (2010) for *statistisk generalisering.* På bakgrunn av studiens utvalg kan det trekkes slutninger om populasjonen man ønsker å vite mer om. I den kvalitative forskningen baseres generaliseringen av resultatene snarere på en begrunnet vurdering av i hvilken grad studien kan brukes som rettledning for hva som kan komme til å skje i en annen situasjon. Dette omtaler Kvale og Brinkmann som *analytisk generalisering* (2010). Ved en forskerbasert diskusjon rundt *analytisk generalisering,* gir forskeren leseren rikholdige beskrivelser og argumenter for studiens generaliserbarhet. I en *leserbasert analytisk generalisering* er det leseren som på grunnlag av detaljerte kontekstuelle beskrivelser, vurderer generaliserbarheten (Kvale & Brinkmann, 2010). Generaliseringen forutsetter altså høy kvalitet på studien og gjengivelsen av denne, fremfor et stort, randomisert utvalg. Det er nettopp en slik gjennomsiktighet og etterprøvbarhet vi har bestrebet oss på å gi leseren, slik at han eller hun selv kan danne seg en oppfatning av studiens generaliserbarhet. I punkt 4.5 gjør vi som forfattere rede for en drøftelse av hvordan vi ser på vårt utvalg og studiens generaliserbarhet.

2.6 Prosedyre

I tråd med prinsippet om gjennomsiktighet er det som sagt avgjørende at det kommer tydelig frem hvordan temaene er fremarbeidet.Vi velger i tråd med dette å ha en detaljert gjennomgang av prosessen som har ledet frem til temaene (Braun & Clarke, 2006).

2.6.1 Gjennomgang av datamateriale

Transkribering

Intervju- og transkriberingsfasen foregikk parallelt. Dette er i samsvar med Braun & Clarke, som påpeker at analysen ikke er en lineær, men snarere en dynamisk prosess hvor det er nødvendig å flytte seg frem og tilbake mellom fasene (Braun & Clarke, 2006). Kvale og Brinkmann (2010) mener at forskere som selv transkriberer sine intervjuer, kan lære mye om egen intervjustil. Ettersom vi transkriberte diskuterte vi hva vi kunne gjøre bedre i neste intervju og vi ser det at vi selv transkriberte intervjuene som en styrke ved vår studie. Bird (2005) hevder at transkriberingen bør sees som en nøkkelfase i dataanalysen, innenfor et fortolkende kvalitativt perspektiv. Kvale og Brinkmann (2010) påpeker at meningsanalysen er påbegynt når intervjuer transkriberer selv. I alt 18 timer og 41 minutter intervjumateriale ble transkribert. Lengden på intervjuene varierte fra 1 time og 6 minutter – 2 timer og 50 minutter, og dette resulterte i til sammen 170 sider skriftlig materiale. Vi så i transkriberingen ytterligere mønstre i det intervjuobjektene snakket om og opplevde at en viktig del av analysearbeidet foregikk her.

I tråd med den kvalitative forskningstradisjonen og fremgangsmåten innen tematisk analyse, transkriberte vi intervjuene til vi oppfattet at vi hadde oppnådd metning. Det vil si at temaene gjentok seg, og at videre transkribering ikke så ut til å gi opphav til ny tematikk. Vi tok utgangspunkt i at vi uansett ville transkribere seks til åtte intervjuer for å sikre variasjon. Vi oppfattet at vi hadde oppnådd en metning i materialet etter at åtte av ti intervjuer hadde blitt transkribert. I den påfølgende kodefasen tok vi sikte på å sikre at dette var tilfelle (Se under neste punkt). Ettersom vi var to stykker som transkriberte lydfilene, var det viktig at vi på forhånd ble enige om transkriberingsprosedyrene (Kvale & Brinkmann, 2010). Det ble laget retningslinjer for hva som kunne utelates og på hvilket detaljnivå transkriberingen skulle ligge på. Et eksempel på hva som kunne utelates var fyllord som vi oppfattet at intervjuobjektene brukte, og som ikke beriket vår forståelse. Med dette la vi oss på et lavere detaljnivå enn man for eksempel ville gjort i en diskursanalyse eller konversasjonsanalyse som er mer opptatt av den språklige utvekslingen i seg selv. Dette er i tråd med den tematiske tradisjonen (Braun & Clarke, 2006). Pauser, oppfattet stemningsleie, dveling og tvil ble notert. Dette handler om den kontekstualiserte kunnskapen vi får gjennom intervjuet, det vil si de implisitte eller uutalte aspektene som også utgjør en betydningsfull del av data.

Meningen kontekstualiseres altså, og vi godtar med dette at meningen er noe mer enn den leksikalske meningen av eksplisitt uttalte ord (Oddli, 2012).

Koding

Hvert intervju ble analysert for seg. De fire første intervjuene leste vi igjennom før vi startet selve kodingen. Dette gjorde at vi ble ytterligere kjent med materialet. Vi kodet med bakgrunn i vår problemstilling, men var også klar over at tankene vi hadde skrevet opp rundt mulige tema ville kunne påvirke oss i denne prosessen (Willig, 2013). Kodene identifiserer en egenskap ved data som fremstår som interessant for forskeren og som kan vurderes på en meningsfull måte i relasjon til fenomenet som undersøkes (Braun & Clarke, 2006).

Det første intervjuet kodet vi sammen. Dette ble gjort for å sikre at vi var enige om hva som skulle kvalifisere som en kode, samt at vi la oss på samme nivå i kodingen. Dette er i tråd med konsensusmetoden for kvalitativ forskning slik den er utviklet av Hill et al. (2005). Vi benyttet oss først og fremst av såkalt semantisk/manifest koding. Det vil si at vi beskrev innholdet i transkripsjonene og holdt oss så nær som mulig informantenes egne ord og begrepsmessige forklaringer (Braun & Clarke, 2006; Willig, 2013). Parallelt kodet vi mulige latente og implisitte meninger i informantenes uttalelser. (Se tabell 1). Her løftet vi kodingen opp et nivå, med mål om å forstå den overordnede meningen i det informantene snakket om (Braun & Clarke, 2006; Willig, 2013). I dette ligger at den latente kodingen naturlig nok blir mer tolkende enn den manifeste.

MANIFEST/ SEMANTISK KODING	TEKSTUTDRAG	LATENT/ IMPLISITT KODING
Ønske for fremtiden (åpent forhold) Ønske for fremtiden (økt selvstendighet) Ønske for fremtiden (åpent forhold)	Mm....jeg håper jo at det fortsatt skal være et åpent forhold, og at ja, hun kommer til meg hvis det er ting som er vanskelig, og at hun liksom vil dele gleder og sorger med meg da, fortsatt samtidig at hun blir litt mer selvstendig, at hun tar litt mer ansvar for ting og tang. Jeg tror kanskje jeg har vært litt hønemor, og kanskje stilt litt for...ja skjemmer bort litt på sånn, og gjør litt for mye, vasker klærne hennes og sånn, har ikke stilt så mye krav da. Til deltagelse hjemme, litt for lite. Så jeg har liksom stadig hodet at nå skal vi øve på det og det og det, men så forsvinner det litt i hverdagen. Det gjør det altså. Så jeg tror at jeg kanskje gjør henne en liten bjørnetjeneste der. Det kan hende. Men samtidig så kan, altså ungdom som flytter hjemmefra, det viser seg ofte at de kan mer enn det foreldre tror da. Mmm...sånn er det jo, men...Jeg håper jo at vi kan ha et sånn, ja åpent mor-datter-forhold.	Ambivalens (egen påvirkning)

Tabell 1: Eksempel på hvordan et tekstutdrag ble kodet både på et latent og manifest nivå.

Vi kodet intervjuene manuelt og gikk bredt ut ved å kode for så mange mønstre som mulig, med bakgrunn i vår problemstilling. Dette valgte vi å gjøre for å ikke miste noen potensielt viktige nyanser i materialet. Litt av intervjuteksten rund det aktuelle utdraget ble beholdt for å ikke miste kontekst. Videre kunne samme data inngå i ulike koder (Braun & Clarke, 2006). I intervju nummer åtte oppnådde vi metning. Det ble generert stadig færre koder, og kodene skilte seg minimalt fra de tidligere kodene. På bakgrunn av dette valgte vi å avslutte kodingen midtveis i dette intervjuet. Dette var i overensstemmelse med at vi oppfattet at metning var oppnådd etter åtte transkriberte intervjuer.

Fra koder til tema

Allerede da vi gjennomførte intervjuene, satt vi med tanker om temaer som hadde en tendens til å gjenta seg, både ved at intervjuobjektene nevnte det samme flere ganger i ett intervju, samt at temaer gjentok seg på tvers av intervjuene. Disse tankene skrev vi ned, og analyseprosessen startet altså allerede her. I det videre arbeidet sorterte vi kodene inn i

potensielle tema. Dette ble gjort ved å manuelt sortere samtlige koder i foreløpige kategorier, der koder som lignet hverandre ble kategorisert under beskrivende overskrifter (den koden som best beskrev foreløpig kategori). Det ble her tallfestet hvor mange ganger opplevelsen koden fanget opp var blitt nevnt i samme intervju og på tvers av intervjuene. I arbeidet med denne kategoriseringen gikk vi tilbake til intervjuer som allerede var kodet basert på at intervjuer vi gikk gjennom senere gav opphav til nye koder. Dette resulterte i til sammen 1074 koder kategorisert under 37 foreløpige overskrifter. I det videre arbeidet med de foreløpige kategoriene ble kodene i kategoriene gjennomgått. Koder som ikke passet i kategorien ble flyttet til andre kategorier, eller genererte nye potensielle kategorier. Koder som var lite frekvente, eller som ikke fanget opp foreldrenes opplevelse, ble strøket.

Med bakgrunn i de foreløpige kategoriseringene (appendix 6) ble det utarbeidet tankekart med foreløpige temanavn (appendix 7). Dette ble gjort med bakgrunn i at essensen i kategoriseringene ble diskutert og dannet grunnlaget for fem foreløpige temanavn med undertemaer. Navn på temaene har blitt endret og nyansert underveis. I det videre arbeidet med temaene ble det igjen vurdert og diskutert hvorvidt kodene passet inn under de foreløpige temanavnene. Noen koder ble fjernet, mens andre genererte nye potensielle tema. Det ble i dette arbeidet fokusert på at det skulle være en meningsfull sammenheng mellom kodene innad i temaene, samtidig som det skulle være et klart skille mellom temaene (Braun & Clarke, 2006). Seks tema ble utarbeidet, med de foreløpige navnene; Stadig søken etter svar, Sterkt ønske om å være forelder, Biologiens tilstedeværelse, En kamp på barnets vegne, En vanskelig første tid og En spesiell familie (appendix 8)Med bakgrunn i de seks temaene ble et utkast av resultatdelen utarbeidet. Det ble da tydelig at det ikke var klare nok skiller mellom temaene. For å tydeliggjøre disse skillene ble et høyere hierarkisk nivå av temaer utarbeidet: Skape en familie, Uante konsekvenser og Stadig søken etter svar. Dette gjorde at temaet en Kamp for barnet ¨kollapset¨ og ble et undertema i temaet En spesiell familie. De tre overordnede temaene er altså utarbeidet med grunnlag i de fem temaene og deres tilhørende undertema og ligger på et mer tolkende nivå. Temaet Stadig søken etter svar og tilhørende temaer er videre i større grad basert på latent koding og må derfor sies å ligge på et mer tolkende nivå enn de øvrige temaene.

OVERORDNET TEMA	ØNSKE OM Å SKAPE EN FAMILIE	UANTE KONSEKVENSER	STADIG SØKEN ETTER SVAR
TEMA	1. DYPT ØNSKE OM Å VÆRE FORELDER	3. FRA DRØM TIL VIRKELIGHET	5. FORELDRENES FOKLARINGSMODELLER
Underkategori	- Intensjon om adopsjon - Å forholde seg til systemet - Mitt barn	- En omstilling - Opplevelsen av avvisning - Opplevelsen av å være alene	- Tidlig miljøpåvirkning - Arv som forklaring - Kontakt til barnets beste? - Ambivalens rundt egen påvirkning
TEMA	2. BIOLOGIENS TILSTEDEVÆRELSE	4. EN SPESIELL FAMILIE	
Underkategori	- Ønske om å være åpen - Påvirker foreldrerollen - Påvirker prosjektet med å skape en familie	- En kamp for barnet - Vedvarende bekymring - Rutiner og struktur	

Tabell : De fem temaene kategorisert under tre overordnede temaer.

Det har vært viktig for oss å søke tilbake til råmaterialet underveis i prosessen. I arbeidet med analyseringen av materialet og utarbeidelse av resultatdel har vi derfor beveget oss frem og tilbake mellom det transkriberte datamaterialet, kodene og egen skriveprosess. Under følger et forenklet eksempel på prosessen fra koder til tema.

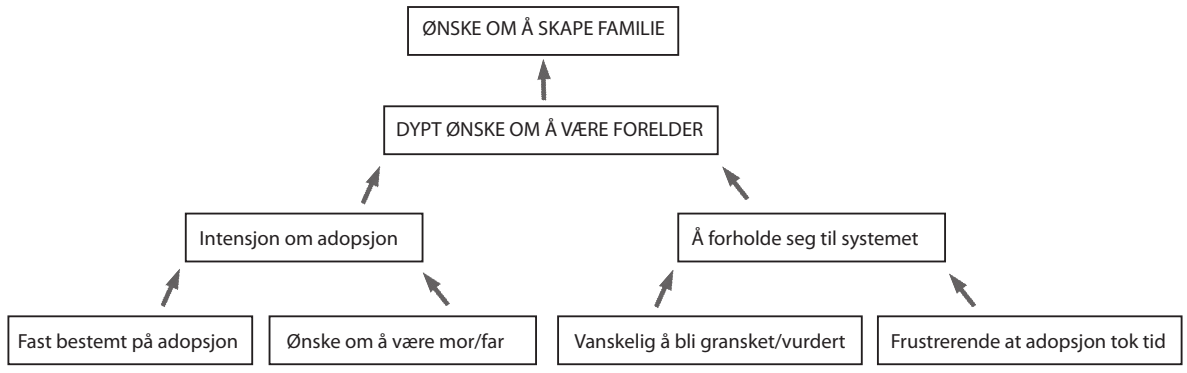

Figur: Fra koder til tema. Nederste nivå viser eksempler på koder som ble vurdert å høre til under underkategoriene Intensjon om adopsjon og Å forholde seg til systemet.

2.6.2 Hva regnes som funn?

I kvantitativ forskning manifesteres funn i tall og statistiske analyser, og det foreligger relativt klare kriterier for hva som kvalifiserer som et funn, selv om kriteriene også innenfor denne type analyser vil være gjenstand for diskusjon. I den kvalitative forskningen foreligger ikke slike standardiserte analyseverktøy. Fremfor å manifestere resultatene i tall, er forskeren i kvalitativ forsking opptatt av språkliggjøring av funn. Mening er manifestert i språk og er som tidligere nevnt kontekstualisert. I denne studien er frekvens likevel registrert. I sorteringen av kodene ble det som nevnt registrert hvor mange ganger tematikk ble nevnt, både innad i et intervju og på tvers av intervjuene. Tallfestingen ble ikke gjort for å kvantifisere funnene, men snarere som et hjelpemiddel for å finne mønstre i teksten.

Vi har i vår analyse vært opptatt av at tematikken skal ha gått igjen hos et flertall av respondentene, og gjerne flere ganger i løpet av et intervju, for at det skal kvalifisere som et funn. Opplevelser som kun er nevnt av en respondent har som hovedregel ikke blitt vektlagt. Unntak fra denne regelen er gjort med bakgrunn i at det er en opplevelse som bidrar med en viktig nyansering, eller at det er en sterk oppfattet emosjonalitet i det som sies. Det at denne formen for analyse fokuserer på mønstre på tvers av intervjuene vil kunne medføre at noen av respondentene ikke vil kjenne seg igjen i resultatene i like stor grad som andre.

3 Resultater

Den tematiske analysen av de tilsammen åtte intervjuene resulterte i fem temaer; «Dypt ønske om å være forelder», «Biologiens tilstedeværelse», «Fra drøm til virkelighet», «En spesiell familie» og «Foreldrenes forklaringsmodeller». Disse ble igjen kategorisert under tre overordnede temaer: «Ønske om å skape en familie», «Uante konsekvenser» og «Stadig søken etter svar».Videre i oppgaven vil vi for leservennlighetens skyld benytte oss av begrepene ¨barn¨ og ¨ungdom¨ om foster- og adoptivbarna. Av samme grunn brukes ¨foreldrene¨ om foster- og adoptivforeldrene. Samtidig er det naturlig å bruke disse begrepene, nettopp fordi foreldrene ser på foster- og adoptivbarna som sine egne barn.

3.1 Ønske om å skape en familie

Et sentralt trekk som gikk igjen hos informantene var at de gikk inn i rollen som fosterforeldre med en intensjon om å skape en familie eller å utvide en allerede eksisterende familie. De fortalte at de så på seg selv som barnets far eller mor fra første stund og at de alltid har sett på barnet som «sitt» barn. Det tegnet seg raskt et bilde av en gruppe som ønsket å oppleve en gjensidig følelse av tilhørighet til barnet. Til tross for at foreldrene gikk inn i foreldreskapet med denne innstillingen, ga de inntrykk av at veien mot å skape en familie har vært full av utfordringer, bekymringer og hindre. De fortalte om forhistorier med infertilitet, eller tap av ufødte barn, de hadde fått sin omsorgsevne vurdert og gransket av et offentlig system, og de hadde måttet takle at barnet når det endelig var kommet, hadde en biologisk familie som ikke alltid var enkel å forholde seg til. Foreldrene hadde altså blitt stilt overfor problemstillinger som biologiske foreldre slipper å ta stilling til, noe de fortalte at de kunne oppleve som urettferdig og vanskelig.

3.1.1 Dypt ønske om å være forelder

Intensjon om adopsjon

Felles for alle foster- og adoptivforeldrene, var et sterkt ønske om å være *forelder* for barnet de hadde tatt til seg, og en overvekt av foreldrene gikk inn i fosterforeldreskapet med en intensjon om å adoptere. Også informantene som ikke har adoptert fosterbarnet og dermed har vært fosterforeldre helt frem til i dag, fortalte at de alltid har sett på seg selv som

adoptivforeldre, men at det var praktiske årsaker til at de ikke hadde adoptert. Nesten alle informantene hadde i lang tid forsøkt å få biologiske barn før de valgte å bli foster- og adoptivforeldre. De fortalte om år med mislykkede forsøk på å stifte familie, og for mange var det en stor sorg ikke å kunne få biologiske barn.

Mor: Så klart, alle ønsker jo sine egne barn. Det ligger i oss det. Altså, det tror jeg på en måte er en del av det å-… Vi skal jo reproduseres. Sånn er det, ikke sant. Og du har et ønske om det, å se deg selv igjen i andre og-.. sånn er det.

Mor: Altså, tidligere hadde jeg et ønske om å få egne, egenfødte barn da. Det var jo mitt utgangspunkt. Og så hadde jeg jo problemer med det, og det var jo, en sorg egentlig, i ganske lang tid, med prøverør og litt forskjellig, og lenge var jo det å adoptere kanskje litt uaktuelt. (...) Ja, også kunne jeg prøvd flere ganger med prøverør, men jeg fant ut at jeg ikke orket det mer. Så da jeg først hadde bestemt meg for å adoptere, så syntes jeg det var et bra valg.

Selv om flere av foreldrene fortalte at de hadde et ønske om å hjelpe, og å bidra til at barnet kunne få et bedre liv enn det ellers ville fått, var det altså ønske om *å stifte familie* og *være mor eller far* som utpekte seg som den viktigste motivasjonen for å ta til seg fosterbarn. De fleste informantene ønsket seg et barn som var så lite som mulig, og syntes det var svært positivt at barnet de ble tildelt var under ett år gammelt. Noen hadde gjort seg tanker om at eldre barn kan være mer preget av en turbulent oppvekst, mens andre påpekte at eldre barn allerede har en tilhørighet til sin biologiske familie.

Mor: (…) barn som er eldre når de kommer, de har jo en helt annen tilknytning til sin familie. Så det ville nesten vært brutalt å begynne å snakke om sånne ting der. Mens med henne, så satt liksom mor og far og skrev under papirene sammen med oss. Sånn at det var liksom riktig da.

Flere av foreldrene mente at adopsjon var viktig fordi barnet trengte tryggheten som ligger i det å tilhøre en familie. Det var imidlertid ingen tvil om at også *egen* trygghet stod sentralt for foreldrene. Mange opplevde at de hadde få rettigheter som fosterforeldre, og beskrev en underliggende visshet om og frykt for at barnet *kunne* bli fratatt dem ettersom de ikke juridisk

sett var barnets foreldre. Adopsjon ble dermed viktig for å sikre at barnet skulle bli værende i familien.

Mor: (…) ja, å kunne bestemme alt, at ikke barnevernet skal... Ikke det at de blandet seg så mye, men vi følte liksom at hun var ikke helt vårt barn ordentlig før hun ble adoptert.

Å forholde seg til systemet

Informantenes sterke ønske om å være barnets mor eller far, ble reflektert i at flertallet fortalte at de var utålmodige etter å få fosterbarnet sitt hjem. Mange fortalte at overføringsperioden da barnet bodde i beredskapshjem var slitsom, nettopp fordi de opplevde at den tok lang tid. De fleste sa likevel at de så fordelene ved ordningen, blant annet fordi beredskapsfamilien kunne bidra med nyttig informasjon om hvordan de burde møte barnets behov. Foreldrenes ønske om å skape en familie, kom også til syne ved at alle foreldrene som adopterte, syntes adopsjonsprosessen var krevende. Mange mente at også denne tok lang tid og fortalte at det var slitsomt og frustrerende å stå i en situasjon som så lenge var uavklart. En markert tendens blant foreldrene var at selve godkjennings-prosessen og det å bli vurdert som adoptivforeldre av barnevernet var vanskelig. Flere beskrev situasjonen som sårbar, og var engstelige for ikke å fremstå som gode nok foreldre. De opplevde at de ble «offentlige» personer, at de skulle måles, veies og granskes. Til tross for at foreldrene så at en slik vurdering er nødvendig, tilkjennega flere at de syntes det var urettferdig at de måtte igjennom så mye mer enn foreldre som får egenfødte barn.

Mor: Ja, som fostermor eller adoptivmor, så blir man jo litt..-, ja ikke klient akkurat, men jeg føler noen ganger at man blir vurdert litt, ikke sant, at man..-, ja. (Sukker) Er man bra nok som forelder?

Mor: Jeg husker ikke hvor mange runder vi gikk jeg. Du måtte bli godkjent. Det er mye papir. Veldig mye styr. Og du var jo ikke noe privatperson, du ble en offentlig person veldig fort. Alle kommer hjem, og ditt og datt.. skulle godkjennes av alle. (Ler litt). Så hvis alle skulle godkjennes på samme måte, da hadde det ikke vært-.. ja, sånn har jeg tenkt mange ganger. Jaggu så urettferdig.

Mitt barn

Et klart mønster blant foreldrene var et sterkt ønske om å oppleve en gjensidig følelse av tilhørighet med barnet og inkludere det som et fullverdig familiemedlem. Mange fortalte at barnet fra det var lite hadde lignet dem utseendemessig, noe som førte til at utenforstående oppfattet det som at barnet var deres biologiske.

Far: Vi har opplevd det mange ganger at folk som nesten ikke kjenner oss sier «De er så like dere disse barna, særlig den lille gutten». Ikke sant, som da ikke er vår biologiske. Han ligner veldig på meg. Lyst hår og blå øyne.

Samtidig var det flere som var bekymret for hvordan det ville gå å inkludere barnet i familien. Noen gjorde seg tanker om at foster- eller adoptivbarnet kunne bli behandlet annerledes enn andre barn i storfamilien, mens andre bekymret seg over at de selv kanskje ikke ville bli like glad i foster- eller adoptivbarnet som i sine biologiske barn.

Mor: (…) jeg husker at jeg anklaget meg selv en stund i forhold til at… jeg var sikkert ikke like glad i han, som i egne. Men så klarte jeg å fortelle meg selv etter hvert at det, det er ikke noe sånn mengde på det. Altså man er på en måte… Det er forskjellig uansett. Fordi man opplever barna forskjellig, biologisk eller ikke.

Blant de som hadde bekymret seg for om barnet ville bli inkludert i familien, fortalte flertallet at bekymringen hadde vært ubegrunnet. De fortalte at barnet har blitt akseptert som et fullverdig familiemedlem, både av eventuelle biologiske barn og av øvrig storfamilie. Samtlige informanter fortalte at de ser på foster-og adoptivbarna som sine egne barn, og at de fra starten av har vært barnets foreldre. Dette gjaldt også de av foreldrene som hadde biologiske barn fra før.

Far: Ja. Ja, jeg synes i grunnen det. Det er det eneste svaret på det. Altså barn er… Hva skal man si, de andre barna er ikke ett barn. De er forskjellige barn, og de er helt individuelle. Og det er Kristin og. Hun er mitt barn, og det er ikke noe forskjell på… Hvem var det som sa det med at du liksom ikke har begrenset plass i hjertet ditt (…)? Det er bare at hjertet utvider seg, det er plass… det er plass til alle.

3.1.2 Biologiens tilstedeværelse

Ønske om å være åpen

Flere av foreldrene sa at de var innstilte på å sette barnet i kontakt med sin biologiske familie hvis barnet ønsket det, at det ikke hadde gjort dem noe at barnet søkte opp sine biologiske røtter og at kontakt mellom barnet og den biologiske familien ikke truet deres eget bånd til barnet. Det var altså en klar tendens blant foreldrene at idealet var å være åpen for kontakt med barnets biologiske familie. Flere trakk frem fordeler som at kontakt med biologien var en kilde til verdifull informasjon om barnets bakgrunn og dermed kunne være til hjelp for å forstå barnet bedre.

Far: Det vil jeg også si da, at det å kjenne de biologiske og vite hva de har med seg, det vil si hva hun har med i sin koffert, det er utrolig viktig altså. (...) Du får mye igjen når du ser at «Okay, der er det de genene, og der er det det som rir deg nå, ja». Også i forskjellige faser i hennes liv. Liksom «Okay, nå kommer det sterkere fram». Veldig verdifullt.

Påvirker foreldrerollen

Selv om de fleste foreldrene sa at de er åpne for at barnet deres skal få kjennskap til sitt biologiske opphav, fortalte de også om vanskelige følelser de har hatt i forbindelse med dette. Mange av foreldrene som hadde hatt lite eller ingen kontakt med den biologiske familien, ga uttrykk for at det var en fordel at barnet deres ble plassert hos dem så tidlig, og at samvær aldri hadde vært aktuelt.

Mor: For vårt vedkommende, i den situasjonen som vi var i, var det det mest riktige. Og jeg ser jo absolutt situasjoner der det er fosterbarn, der det er kjempeviktig at de har kontakten. Men for oss, i vår situasjon, da vi sa ja da hun var nyfødt, så var det kjempeviktig. Jeg hadde nok ikke vært moden nok til å ha den biten ved siden av. Det vil jeg aldri tro. Nei. Mmm.. for da må du takle-.. det er på en måte en mye større pakke, tenker jeg.

Inntrykket av at idealet om å være åpen for kontakt med barnets biologiske familie ikke alltid er lett å leve opp til, ble bekreftet også av foreldrene som har hatt kontakt med barnets

biologiske familie, eller opplevd at barnet deres har hatt slik kontakt. En overvekt av disse fortalte nettopp om hvor vanskelig de syntes dette hadde vært. Noen la merke til at barnet ble mer opptatt av at det var adoptert eller fosterbarn etter å ha møtt eller lett opp sin biologiske familie. Andre syntes at barnet sammenlignet dem med de biologiske foreldrene, og at barnet hadde en tendens til å romantisere sitt biologiske opphav. Noen fortalte at de var bekymret for hva barnet og den biologiske familien snakket om når de møttes.

Mor: Moren har jo brukt henne litt som en venninne, ikke sant. Altså, hun har fortalt henne litt mye. (...) Og alt det hun fortalte som vi ikke hadde snakket om enda, og rus-.. Og hvor hun, moren, tror at jeg tror veldig stygt om henne, og har sagt sånne ting til Siri. Og jeg vet sikkert ikke halvparten en gang, eller en brøkdel av hva de to har snakket om.(...) Jeg tenkte at jeg må prøve å si at det-.. (pause) Ikke si noe som får moren til å tro at jeg tror stygt om henne. Det gjør jeg ikke (...), det er ikke noe vondt i henne i det hele tatt, ikke sant. Hun er bare veldig syk, men hun har jo prøvd å dra Siri litt til seg da.

Påvirker prosjektet med å skape en familie

Flere av foreldrene som hadde barn som hadde vært i kontakt med sin biologiske familie, fortalte at de til tider opplevde at den biologiske familien vegret seg for å gi slipp på barnet. Mange av foreldrene ga uttrykk for sympati og medfølelse overfor barnets biologiske familie, men at de likevel syntes at den biologiske familien i dag har rettigheter som kan gå på bekostning av det som er til barnets beste.

Far: Når det kommer til dette med rettssaker og biologiske foreldres rettigheter til å klage og kjøre rettssak hvert år, det-...(...) Hva det koster av ressurser, det er én ting, men hva dette gjør med ungene, det.. (...)- det er ikke noe særlig for barnet altså.

Også foreldrene som har hatt barn på sperret adresse, fortalte at de hadde erfaring med at barnets biologiske familie ikke ville gi slipp på barnet. Noen hadde eksempler på at barnets slektninger hadde dukket opp uanmeldt, eller forsøkt å ta kontakt på andre måter. Foreldrene fortalte at dette hadde vekket bekymring og redsel, og at de hadde opplevd disse situasjonene som ubehagelige.

Far: Hun (familiemedlem)har jo ringt gang på gang. Og i starten snakket jeg med henne. Men så var det på et tidspunkt (…) så sa barnevernet at jeg helst ikke burde snakke med henne. (…) Da sluttet jeg å ta telefonen, og da la hun igjen på svareren, og den «timer» ut etter tre minutter, ikke sant. Og det var tre minutter med (pause) de verste forbannelser som tenkes kan, hver eneste gang. Så det var litt ubehagelig.

3.2 Uante konsekvenser

Foreldrene opplevde en brå overgang fra å ha ønsket og prøvd så lenge å bli foreldre, til raskt å oppdage hvor utfordrende det kan oppleves å være forelder for et ruseksponert barn. De ga uttrykk for at de var forberedt på at barnet ville ha spesielle behov, men ikke i hvilket omfang og hva som ville bli konsekvensene. Mange fortalte at foreldreskapet ikke ble helt som de først hadde forestilt seg. Vanskelige følelser som skuffelse, bekymring, tilkortkommenhet og opplevelsen av å bli avvist av barnet gikk igjen i foreldrenes beskrivelser. Foreldrene fortalte at de i større grad enn det de tror er vanlig, har måttet sette seg selv til side og legge opp hverdagen etter barnet. Foreldrene tegnet et bilde av at de hadde levd svært rutinepregede liv, kjempet for barnet og på barnets vegne fra dag én, og at de trodde de ville måtte ha denne rollen i lang tid fremover. Mange fortalte at de så på familien sin som annerledes, og at de vegret seg for å dele vanskeligheter med utenforstående.

3.2.1 Fra drøm til virkelighet

En omstilling

De fleste foreldrene fortalte at de på forhånd fikk informasjon om problemstillinger knyttet til at fosterbarnet deres hadde blitt eksponert for rus i svangerskapet. De fortalte at de derfor var forberedt på vansker, men opplevde å komme til kort som omsorgsgivere da de fikk fosterbarnet hjem og møtte utfordringer de aldri hadde stått i tidligere. For mange var det en omstilling å ta inn over seg at ikke forestillingen om en idyllisk familie ble innfridd, og at situasjonen krevde mer av dem enn de hadde ventet.

Far: (…) jeg tror mange fosterforeldre, inkludert oss, er sånn at du.. ønsker deg så fælt barn, at du lager deg forventninger, som alle gjør når du skal ha barn. Og da skal alt-… alle skal bli så lykkelige, og alt skal bli så bra… Mmm.. Og så blir det ikke sånn, i hvert fall ikke med en gang. Kanskje aldri (Ler litt). Nei, kanskje aldri. Mmm.. faktisk, med fosterbarn.

Flere av informantene trakk frem hvor utfordrende det var at barnet deres var født med abstinenser. For noen ble russkadene tydelige allerede den første gangen de så babyen.

Mor: Og da vi fikk se henne (ler litt), så hadde jeg fått vite da at «hun er veldig tynn og blek» og «det er et rusbarn». «Ja, ja», tenkte jeg. Jeg hadde for så vidt aldri sett et rusbarn, ikke meg bekjent i hvert fall. Og så fikk jeg nesten sjokk. Hun var så gjennomsiktig. Helt sånn kjempetynn og bitte, bitte liten. Og kjempebleik (...), hun var nesten sånn blålig. Og så hadde hun sånne blodårer, de var helt tydelige i ansiktet. Og så tenkte jeg «Gud dette var et lite pent barn altså». (...) Ja, hun så rett og slett litt skremmende ut, og så var hun helt sånn-.. Ingen mimikk. Ingenting. Og jeg tenkte at «oi, oi, her er det utfordringer». Men da ble jeg helt sånn at «dette barnet kan vi i hvert fall ikke gå fra».

Nettopp det at barnet appellerte til beskyttelsesinstinktet i dem, var det mange av foreldrene som kjente seg igjen i. De fortalte at de falt for barnet ved det første møtet og at det var vanskelig å forlate babyen etter først å ha sett ham eller henne. De beskrev også en intens frykt for at barnet de hadde ventet så lenge på ikke skulle overleve den første tiden etter fødselsen og om hvor vondt det var å se barnet sitt lide.

Mor: Veldig, veldig syk ved fødselen. De trodde egentlig ikke at Anne, som baby skulle overleve. Masse abstinenser, og veldig, veldig dårlig. Så mot alle odds-...

Opplevelsen av avvisning

Foreldrene fortalte at den første tiden med babyen var svært slitsom blant annet fordi barnet hadde reguleringsvansker som problemer med soving og spising. Foreldrene hadde opplevd frustrerende nattevåk og bekymring for at de ikke ville makte å gi barnet næringen det så sårt hadde behov for. De beskrev hypersensitive babyer som i liten grad tålte stimuli som lyder, lys og kropps – og øyenkontakt, som skrek mye og var vanskelige å roe og trøste. Flere av foreldrene fortalte at de fornuftsmessig forstod at dette skyldtes barnets russkader. Likevel sa mange at de følte seg avvist i sitt forsøk på å beskytte, få kontakt og komme nær barnet. De opplevde det som om barnet ikke ønsket nærhet og trøst av dem. Noen trakk frem hvor vanskelig de syntes det var at babyen var mimikkfattig og vanskelig å få blikkontakt med. Flere fortalte at de kjente på følelser som maktesløshet, at de tvilte på egne ferdigheter som

forelder, og følte at barnet ikke var glad i dem. Noen mente at fosterforeldre kanskje er mer våre på tegn på avvisning enn foreldre som har egenfødte barn.

Mor: Han knyttet seg ikke så veldig til noen i det hele tatt, og det er veldig tøft for foreldre, ikke minst fosterforeldre. Tror jeg. For du vil så vanvittig gjerne. Ja, er det ditt biologisk fødte barn, så er det en selvfølge at det knytter seg-.. Altså, (ler) det er det jo ikke. Det vet jo vi, men, det tror man. «Jeg har født den selv, herre gud, det er jo min unge». Men med et fosterbarn, så vil du så gjerne hjelpe. Og han ville på en måte ikke-… Han var ikke sånn som la seg inntil deg på en måte, og var hengiven, eller viste at han brydde seg, eller-… Nei, tvert i mot, så kunne han heller snu litt ryggen til deg.

Opplevelsen av å være alene

Flere av foreldrene fortalte at de følte seg svært alene med utfordringene, både i bokstavelig og følelsesmessig forstand. Blant annet det at babyen skulle skjermes og ikke utsettes for kontakt med for mange av gangen, bidro for noen til en følelse av å være alene om oppgaven.

Mor: (…) jeg var jo helt utslitt. Helt fullstendig. Og så fikk vi ikke (...) ta inn noen andre hjemme for å hjelpe meg, ikke sant. For hun måtte-… Hun kunne ikke forholde seg til mange.
Intervjuer: Så du var alene?
Mor: Mmm.. veldig alene. (...) Så det var beintøft.

I tillegg til at mange av foreldrene var mye alene med babyen, vegret de seg for å fortelle utenforstående om vanskelighetene de opplevde. Forventningene som ikke ble innfridd, usikkerheten på egne ferdigheter og opplevelsen av å være utslitt, var noe mange av foreldrene opplevde at det ikke var rom for å dele med omverdenen.

Mor: Jeg forventet at jeg skulle bli kjempeglad og bare kjempekos og få baby og-.. Jeg husker også en episode, jeg gikk ute og trillet henne… seks om morgenen, en søndag (ler). Jeg måtte nemlig trille henne hele tiden, for da var hun litt roligere. Mmm.. og hun hadde sovet et par timer eller noe, og da møter vi en nabo som var ute (…) med hunden. «Nei, så koselig», sier han. «At dere har fått baby». «Koselig?» tenkte jeg. «Er dette koselig?» (Ler litt) Jeg sa jo ikke det da, men «Det er ikke koselig, det er ikke koselig i det hele tatt».

3.2.2 En spesiell familie

En kamp for barnet

Et gjennomgående tema blant foreldrene var at barnet deres siden det var lite og frem til i dag, har hatt flere utfordringer og mer behov for oppfølging enn andre. Flere hadde barn som etterhvert hadde blitt diagnostisert med ulike psykiske og fysiske lidelser, og svært mange sa at barnet alltid hadde vært mindre modent enn alderen skulle tilsi. Foreldrene fortalte at det var vondt og vanskelig å se at barnet deres var sykt eller ikke selv følte seg aldersadekvat, og mange opplevde at barnets vansker hadde fått store konsekvenser også for eget liv.

Mor: Du har ikke hatt noe eget liv. Bare, bare vært der for henne. Og jeg ser det nå. Jeg har jo skjemt henne bort da, med det at jeg har vært der. Men samtidig så tror jeg det er det hun har overlevd på.

Foreldrene ga klart uttrykk for at barnet deres i oppveksten har hatt behov for ekstra ressurser og tiltak. Likevel var opplevelsen av å måtte klare seg mye selv, en gjennomgående tendens hos foreldrene. Mange fortalte at det hadde kostet dem mye tid og krefter å sørge for at barnet for eksempel skulle komme seg gjennom skolegang, eller klare seg sosialt. Foreldrene tegnet et bilde av at dersom de hadde mottatt hjelp, var det som oftest fordi de hadde forlangt det. Ord som «kamp», «kjempet» og «slåss» ble hyppig brukt da de fortalte om hva det hadde kostet dem å skaffe barnet sitt den hjelpen det hadde behov for.

Mor: Det er klart, det blir jo litt sånn tigermamma og pappa da. Man blir litt sånn (ler) bretter opp armene og slåss hele tiden. Ja, man gjør jo det. Og det hjelper jo.(...) Siden vi har blitt sånne tigerforeldre da, så har vi jo fått tak i det vi trengte.

Kampen foreldrene kjempet for barnet sitt gjaldt både overfor instanser som helsesektor, skole og barnevern. Noen beskrev hvordan de hadde vært i hyppig kontakt med psykisk helsevern for barn og ungdom, og jobbet for at barnet skulle bli utredet eller behandlet på tilfredsstillende måte.

Mor: Men det der med at man må være tålmodig, tålmodig, tålmodig. Ikke gi opp, ikke gi opp, ikke gi opp, når det er sånne problemer. Mmm.. Og det er-.. Det er som regel foreldrene som-.. Vi foreldre som ser barna og skjønner kanskje mer enn hjelpeapparatet noen ganger. Men så er hjelpeapparatet ekspertisen da, sånn at de kanskje ikke alltid hører godt nok på foreldrene, har jeg følt noen ganger.

Mange fortalte at positive opplevelser med barnevernet stort sett var avhengig av den bestemte personen de hadde møtt og hans eller hennes medmenneskelige og profesjonelle egenskaper, og om at det kunne være frustrerende å forholde seg til den hyppige utskiftningen av tilsynsførere og saksbehandlere.

Far: Det er personavhengig selvsagt. Fra en saksbehandler som er et fantastisk menneske til, dessverre, gjennomtrekket der vedkommende slutter, så kommer neste som absolutt ikke er så våken, kan man si.(...) Vi merker forskjell. Det er forskjell på folk, og også på barnevern. Og det er for såvidt litt alarmerende da, hvis det gjelder små barn som lider og som skal ha prioritet.

Foreldrene fortalte at drivkraften for å fortsette å kjempe på barnets vegne var entusiasmen og stoltheten de kjente når de så at barnet lyktes og nådde mål han eller hun hadde satt seg. Det tegnet seg et bilde av en gruppe foreldre med fokus på barnets ressurser, og som evnet å glede seg over både små og store seiere. De fortalte om hvor glad det gjorde dem at barnet og etterhvert ungdommen nådde milepæler som tydet på at han eller hun på sikt vil klare seg på egen hånd, og de beskrev barnet sitt som oppegående til tross for at han eller hun ikke nødvendigvis passet inn i et firkantet skolesystem.

Mor: (...) Det å <u>bruke</u> de tingene man har, altså om det er pluss eller minus, så.. Så det er veldig moro, og det er veldig gøy at hun er ferdig med skolen, og er i gang nå med praksis, og-... Kjemper for livet sitt, eller målene sine.
Intervjuer: Ja, og finner noe som passer?
Mor: Ja, og at hun gjør en god jobb. (...) og de ønsket å ha henne også, så det...<u>Yes!</u> (Ler) Det er bra! (...) Og det er klart, for henne... Hun har jo en helt annen sånn teoretisk-... Så det var jo veldig bra at hun har noen andre sånne ting hun kan slå i bordet med da.

Mor: Han skulle ta en (...)prøve, og jeg satt der med han og skulle pugge, og vi satt med matte og beregninger, og jeg tenkte «Herregud, dette kommer han ikke til å klare» (...) Så gikk han opp til eksamen, så klarte han det! Ja, det var helt sånn-... Det var stort. Noe annet stort, var at han tok lappen. Da gråt mannen min. Ja, da gråt mannen min faktisk, og tenkte «Gud, han har fått lappen». Ikke sant, det er sånn, ting han likevel har klart da.
Intervjuer: Så det er noen sånn seiere.
Mor: Det er store seiere det der.

Vedvarende bekymring

Til tross for at foreldrene gledet seg på barnets vegne over de små og store seiere, fortalte de også om en vedvarende bekymring for barnet sitt. De fortalte at rusekseponeringen i svangerskapet var en årsak til at de fulgte, og fortsatt følger opp, tettere enn det de tror er vanlig. Hva foreldrene bekymret seg for varierte i takt med barnets alder. Da barnet var mindre kunne det handle om redselen for at barnet var ukritisk overfor fremmede, eller ikke skulle håndtere skolegang og sosiale settinger. Bekymringen i dag er oftere knyttet til om ungdommen vil havne på skråplanet, begynne å ruse seg, ta dårlige valg, eller bli utnyttet. Mange av foreldrene medga at dette er typiske bekymringstanker for de fleste ungdomsforeldre, men at barnets mulige sårbarhet har gjort dem ekstra våre for denne type problematikk.

Mor: Jeg er også veldig, veldig glad på hans vegne for at han ikke har kommet bort i noe kriminelt (...) At han ikke har kommet bort i noe narkotika. Jeg sier ikke-.. jeg vet at han har vært på byen og drukket, «Okay bare han ikke blir alkoholiker» tenker jeg da. For det har jeg vært bekymret for, når han har vært ute og vært full eller..

Mange fortalte at barnet alltid var i tankene deres, og at bekymring for hans eller hennes fremtid fikk konsekvenser for deres eget liv.

Mor: Jeg klarer ikke å se at ungen min kommer til å feile, eller ikke-.. Jeg klarer ikke tanken på at hun ikke kommer til å klare seg i livet. Jeg, jeg klarer ikke det med å slippe. Får det ikke til. Og jeg ligger våken om natten, tenker «Hva gjør hun? Har hun lagt seg, eller-..?»

Rutiner og struktur

Nettopp fordi foreldrene alltid har oppfattet barnet sitt som mer sårbart enn andre, har de sett på det som helt nødvendig å skape et hjem preget av struktur og forutsigbarhet. For mange innebar det å leve langt mer rutinepregede liv enn de hadde sett for seg.

Mor: Også måtte vi faktisk klare å (...) ha et veldig beskyttet liv. Vi hadde et veldig A4-liv.(...) Da han kom, bestemte vi at vi ikke skulle ha noe besøk om kvelden nesten. Vi ville helst at alle skulle være hjemme når det var leggetid, i alle fall en time før. Bare for å gjøre det lettere for han. Den gangen. (...) Vi har alltid hatt et veldig rutinepreget liv. Fortsatt har vi det.

Foreldrene tegnet et bilde av at de har fulgt opp barnet sitt tett. I en overvekt av familiene var en av foreldrene hjemmeværende nettopp for å sikre at barnet fikk tilstrekkelig oppfølging. Foreldrene hadde en opplevelse av barnets sene modning vil føre til at de kommer til å være «ungdomsforeldre» i lengre tid enn det som er vanlig. Mange fortalte at de fortsatt har klare formeninger om hva de mener er til ungdommens beste og at de nok involverer seg mer i hans eller hennes liv enn det som er vanlig blant foreldre med barn på samme alder.

Mor: Du er nødt til å følge med hele, hele tiden. Det er en kjempeinnsats. Og du er ikke ferdig når de er 20. Andre liksom «Men de er jo 18, eller voksne, de må jo bestemme». Nei, faktisk ikke.

Selv om foreldrene anerkjente at konflikter og uoverenskomster er en normal del av et familieliv, ga de uttrykk for at det er langt mer konflikter i foster- og adoptivfamilier enn i andre familier. For mange av foreldrene har særlig barnets ungdomstid og forsøk på løsrivelse kommet i konflikt med deres ønske om å opprettholde struktur og rutiner. Dette har for flertallet ført til at konfliktnivået i familien har vært særlig høyt i barnets ungdomsår.

Mor: Vi kan bli veldig sinte på hverandre (...), og taket kan liksom løfte seg hjemme hos oss, men det går fort over. Og så «Unnskyld, unnskyld» og «Jeg mente ikke det jeg sa». Og det kan både hun og jeg si. Men det kan være ganske-.. altså for andre å høre på når det står på, forferdelig sikkert.

Mor: Det er mye høylydt her altså. Mye. For han har mye, det har vært mye med han. Så det er mye skriking og roping og-… Og som jeg sier til han, vi kan ikke være en normal familie. (...) For han er ikke som andre. Sånn som en venninne kan si til sønnen sin «Ikke gjør det, Hans». «Nei vel» sier han, og så gjør han det ikke, ikke sant. Men det eksisterer ikke her.

Opplevelsen av at familien deres er spesiell, gikk igjen hos flertallet av foreldrene. Det at barnet ikke har hatt «synlige» vansker, har ført til at flere hadde inntrykk av at utenforstående ikke forstår dem og ser på dem som svært strenge foreldre.

Mor: Vi holdt henne her. Husker at det var så populært med overnattinger, venninner og ditt og datt. Der var vi veldig strenge. Og vi var veldig strenge med å holde de rutinene. Hun la seg på en prikk syv, og der ble vi sett på som veldig rare tror jeg. Superstrenge foreldre. Masse naboer, masse sånn (…) De syntes bare vi var helt-..

Far: Vi har alltid hatt et veldig rutinepreget liv. Fortsatt har vi det. Men liten forståelse fra omgivelsene, for at vi valgte å leve på den måten (...). Det syntes jeg var veldig vanskelig. Ja, de mente at det ikke var noe galt. Selvfølgelig, hvis man ser et lite nydelig barn, så tenker man ikke at det-.. hva som er bak.

Flere fortalte at den manglende forståelsen fra utenforstående har vært, og fortsatt er vanskelig å takle. Mange delte derfor vanskelighetene de opplevede først og fremst med foreldre i samme situasjon.

Mor: Du må ha noen søppelbøtter. Det kan jeg ikke med noen i familien. For du har jo en ordbruk, og andre ville jo trodd at du var… helt gal noen ganger, liksom. Og det har jeg skjønt, at da må jeg heller gå til noen som sitter i akkurat samme situasjon. Hvor du faktisk kan få lov til og liksom gråte og si hva du synes, at «i dag er jeg ikke så veldig glad i ungen min.» Hvis du hadde sagt det til en annen, ville det blitt «Å Gud». Og bare sånn ytre fasade hvor alt er fint og-… så er ikke det riktig forum. Du må gå til noen som skjønner hva du mener. For jeg mener det jo ikke bokstavelig, men «akkurat her og nå så kjenner jeg det». Og så har jeg behov for å si det til noen.

3.3 Stadig søken etter svar

Det tegnet seg et bilde av en gruppe foreldre som hadde et intenst ønske om å forstå barnet sitt, og som lette etter mulige forklaringer på barnets adferd og vansker. Foreldrene hadde flere forklaringsmodeller de benyttet seg av, og disse gikk de etter i sømmene. De spurte seg stadig hvorvidt barnets vansker handlet om noe de hadde arvet, om vanskene skyldtes rusеksponeringen i svangerskapet, og om hvordan deres eget bidrag har påvirket barnet. Foreldrene formidlet en selvransakende holdning, og flere ga uttrykk for, både direkte og indirekte, at de var ambivalente med tanke på mange av valgene de hadde tatt i løpet av sitt foreldreskap. Foreldrene ga inntrykk av at de søkte etter «svar», både fordi de ville hjelpe barnet på best mulig måte, men også for å nærme seg en forklaring på hvorvidt de selv hadde vært gode foreldre for barnet.

3.3.1 Foreldrenes forklaringsmodeller

Tidlig miljøpåvirkning

Foreldrene hadde en oppfattelse av at det var en klar sammenheng mellom rusеksponeringen barnet hadde blitt utsatt for og barnets ulike vansker i oppveksten. Et klart mønster blant foreldrene var behovet for å meddele hva slags følger rusеksponeringen i mors liv hadde fått for barnet deres. Mange av foreldrene hadde inntrykk av at barn med russkader har mange likheter. De omtalte barna som én gruppe, og beskrev at de var strevde med konsentrasjonsvansker og økt trettbarhet.

Far: Altså, teori, bøker, den slags ligger ikke for henne i det hele tatt. Og det har vært slitsomt, altså hele skolegangen for henne, for hennes del. Fordi hun med sine senskader ikke klarer å lese, ikke klarer å ta inn stoff, ikke orker å konsentrere seg.

Også vanskeligheter med tilknytning og ukritisk adferd overfor fremmede ble sett i sammenheng med rusеksponeringen.

Mor: Det er sånn med disse barna her, de hadde veldig sånn der-... de bare åpnet armene og løp mot alle de møtte. Og det er ikke normalt. De har ikke denne skjermingen. Det handler om rus, ikke sant. De har ingen skjerming i hodet. Alt er bare åpent, tar til seg alt. Og så

tenker alle «Åh, så søtt. Og gud, sånn tillitt». Men det er jo ikke bra i det hele tatt, for barn skal jo vise litt skepsis .

Sist, men ikke minst så de fleste foreldrene en klar sammenheng mellom rusekseponeringen og barnets sene modning. De omtalte dette som senskader, og mange så for seg at barnet ville komme til å bære preg av rusekseponeringen resten av livet. Foreldrene etterlyste mer informasjon om barnets liv før det kom til dem, som for eksempel hvilke rusmidler barnet hadde vært utsatt for i fosterlivet og hva slags bakgrunn barnet kom fra. Flere var frustrerte over at mye av denne informasjonen var taushetsbelagt, og sa at de så på informasjon om bakgrunn som en forutsetning for å kunne hjelpe barnet på best mulig måte. Flere mente dette ville spart dem for den følelsesmessige utfordringen det var å spekulere i barnets bakgrunn, og se for seg det verste. De fortalte også at kunnskap om barnets bakgrunn ville spart dem for år med å lete etter årsaken til barnets senere problemer.

Far: (...) vi fikk beskjed av barnevernet den gangen han kom, at det var snakk om rusmisbruk, men vagt, ikke noe sånn mye, ikke sånn-... (...) Men når vi fikk hentet ut informasjon, så falt ting plutselig littegran på plass, «okay, her har vi det». (...) Hadde man bare fått den informasjonen når han kom, så hadde vi kanskje sluppet de første årene med å lete etter hva som var galt.

Arv som forklaring

I tillegg til rusekseponeringen, var det en klar tendens blant foreldrene at de hadde gjort seg tanker rundt hvilken rolle arv spilte, når det gjaldt vanskene de opplevde med barnet sitt. Både problematisk adferd, dårlige skoleprestasjoner og psykiske lidelser, var noe flere knyttet til barnets biologiske familie.

Mor: Det er (...) litt sykt å vite det med bakgrunn, for du får litt hangup på det og. Jeg husker at moren til Anne var litt småkriminell, så jeg husker en gang i en butikk at Anne hadde stjålet med seg noe. Hun var bitteliten, ikke sant, og noe godteri eller et eller annet som hun hadde fått med seg i hånden ut. Og da kjente jeg bare «Åhh, nå blir hun-... Det går i arv»

Mange hadde lest seg opp på lidelser de visste fantes i barnets biologiske familie, og fortalte at de var særlig våre på tegn som kunne tyde på at barnet deres kunne utvikle de samme

vanskene. For noen fungerte tanker rundt arvelighet som en slags trøst når de opplevde store vanskeligheter med barnet sitt.

Far: Det at de.. de barna har jo kanskje noe, jeg vet ikke, men en del av dem, de har jo kanskje en ekstra sårbarhet da, at de har bagasje. Og arvelighet-, jeg har jo tenkt at hvis hun ble psykisk syk så ville hun bli det på samme måte som moren. Man vet jo ikke om dette er arvelig sårbarhet, om det er sårbarhet fra moren eller om det er andre omstendigheter, eller hvor det kommer fra. Men som adoptivforelder, så har man kanskje et ønske om å si at «Det er ikke vår skyld i alle fall. Det må være noe biologisk». Men det vet man jo ikke.

Kontakt til barnets beste?

Flere av foreldrene som hadde barn som hadde vært i kontakt med sin biologiske familie, fortalte at de hadde gjort seg tanker om hvorvidt dette alltid var til barnets beste. En overvekt av foreldrene uttrykte klart at mange barn i dag bor for lenge hos sine biologiske foreldre til tross for at de tar skade av det, og for flere var det vanskelig å forholde seg til eller se for seg at barnet skulle ha kontakt med en familie som kunne bære preg av rusmisbruk, kriminalitet, kaotiske familieforhold og psykiske lidelser. Flere av foreldrene fortalte at det hadde vært tøft å skulle forholde seg til mennesker med en så ulik bakgrunn fra dem selv. De ønsket ikke å frarøve verken barnet eller den biologiske familien muligheten til å ha kontakt, og det var svært viktig for dem at barnet deres beholdt et positivt bilde av sine biologiske røtter, men de var engstelige for om barnet ville bli negativt påvirket av å ha kontakt med den biologiske familien.

Mor: Det er jo det, når hun liksom ikke hadde helt-..., var så ustabil som hun var, så var jeg oppriktig litt bekymret (...). Og at hun kanskje skulle dra på besøk til moren, og (...) om hun skulle få piller av henne eller sånn. Ja, vi var litt-... Jeg var litt bekymret for det da.

Ambivalens rundt egen påvirkning

Til tross for at foreldrene ofte brukte arv, ruseksponering og biologiens tilstedeværelse som mulige forklaringsmodeller på barnets ulike vansker, så de med argusøyne også på det de antok var egen påvirkning. En markert tendens var at mange hadde ambivalente følelser når det kom til spørsmål om hvorvidt de har levd opp til sine egne forventninger som foreldre. På den ene siden fortalte de at foreldreskapet hadde krevd at de var sterke, tålmodige og hadde

stå-på-vilje. De fortalte at de hadde fulgt opp alt de hadde kunnet, og at de nå som barnet nærmet seg voksen alder, så at de ikke kunne gjort så mye annerledes.

Mor: Noen ganger må vi tenke på at «Okay, han har så mye, han er så mye syk og har så mye og slite med at vi kunne kanskje ikke gjort det annerledes».

Mange av foreldrene fortalte at de hadde gitt barnet sitt en god barndom, og at de til tross for alle konfliktene og vanskelighetene, trodde barnet også ville si seg enig i dette. En markert tendens var at selv om ikke foreldreskapet ble helt som de hadde sett for seg, ville de gjort det samme igjen. Mange fortalte at vanskelighetene de hadde opplevd, hadde gjort forholdet mellom dem og barnet svært nært. Flere av foreldrene trakk frem at de trodde de hadde hjulpet barnet å nå sitt potensiale.

Mor: (...) det har vært veldig hyggelig å se da, jeg føler vi har dyttet henne frem uten å bryte henne ned. (...) Og jeg krevde jo av henne og, og jeg hadde forventninger til henne, som hun visste. Og «Du skal alltid prøve» sa jeg til henne. «Du kan ikke komme til meg og si at du ikke kan, jeg har ikke sett at du har prøvd».

På den andre siden var det en like markant tendens blant foreldrene at de gjorde seg tanker om at de kanskje burde gjort noe annerledes. Mange fortalte at de opp gjennom årene hadde kjent på egen tilkortkommenhet, tvilt på om de var gode nok foreldre og spurt seg om de hadde gjort noe galt, eller ikke gjort nok. Blant foreldrene som hadde barn diagnostisert med psykiske lidelser, var det flere som stilte seg selv spørsmål rundt hvorvidt de hadde gjort noe for å forårsake eller utløse dette.

Mor: Men man lurer jo på, altså når man får et barn med en psykisk lidelse, så har jeg jo tenkt, er det noe jeg har gjort gærent? Har jeg vært fort streng? Har jeg vært for-.. Har jeg vært for lite kjærlig? Altså, har jeg, har jeg gitt henne for lite av noe, ikke sant? Man lurer jo på det da.

Mor: Man kunne alltid ha gjort ting bedre. Og plutselig er man midt oppi greier selv som man tenkte at «det skal man i alle fall ikke utsette barn for», så ja-...Så har man jo noen ideer om hvordan man skal være som forelder som man kanskje ikke karer å leve helt opp til

da.(...) Det er lett å tenke hvordan man skal bli-... «Jeg skal i alle fall ikke bli så sint på mine barn, jeg skal være tålmodig», og så blir man-... Man blir litt satt ut. Og det hører jeg også andre si; «Jeg ante ikke at jeg hadde temperament før jeg fikk barn».

Foreldrene ga inntrykk av at de i løpet av barnets oppvekst hadde blitt annerledes foreldre, men at dette var nettopp av hensyn til det de trodde var barnets beste. De uttrykte likevel en ambivalens når det kom til hvorvidt de hadde vært, og fortsatt er overbeskyttende overfor barnet sitt. Flere sa at de hadde problemer med å la ungdommen få prøve seg på egen hånd, og lurte på om de hadde gjort barnet sitt en bjørnetjeneste ved å være tilgjengelige til en hver tid.

Mor: Han vil gjerne løsrive seg, men han er egentlig superavhengig av meg. Det er sikkert det at jeg har vært hjemme, jeg har vært med på å skape det der og. Han er fryktelig bortskjemt på det området der. Med mat, og stell og pleie, og-.. Hadde jeg vært yrkesaktiv, så hadde han kanskje vært mer selvstendig på den måten. Men samtidig så tenker jeg at da hadde det ikke vært sikkert at vi hadde fanget opp alle de tingene.

Hvorvidt de hadde vært for strenge, stilt for høye krav, eller presset barnet til å være noe annet enn det han eller hun er, var også noe som opptok mange av foreldrene.

Mor: Det har, alt har vært en kamp, hver eneste dag. Det har vært en kamp å trekke han igjennom alt.(...) Som foreldre så tenker man at man vil gjøre det beste for dem, man vil gjøre alt, man trekker dem igjennom ungdomsskole, videregående, studier og alt mulig. Så tenker jeg, har vi presset for mye? (...) Så tenker jeg noen ganger, hvordan hadde det vært hvis han (...) fikk mer tilrettelagt undervisning og i hans tempo? Men da vet jeg at han ikke hadde kommet dit han er nå.

4 Diskusjon

4.1 Motivert av behovet for tilhørighet

Våre funn tyder på at informantenes motivasjon for å ta til seg et fosterbarn, først og fremst er et resultat av at de ønsker å skape en familie. Selv om også behovet for å hjelpe barnet ble nevnt, er det ikke dette som fremstår som den primære motivasjonen for vårt utvalg. Tidligere fosterhjemslitteratur har sett på fosterforeldres motivasjon, og delt den inn i motiver som har handlet om å få tilfredsstilt egne behov eller motiver som har handlet om ønsket om å hjelpe andre – altså egoistiske- og altruistiske- motiver (Triseliotis, Borland, & Hill, 2000). Våre funn tjener til å nyansere denne todelingen.

Tanken har vært at fosterforeldreskap med bakgrunn i altruistiske motiver vil virke beskyttende på plasseringens varighet og barnets utvikling, mens såkalte egoistiske motiver vil kunne virke som en risiko (Havik, 2013). Skal man bruke disse begrepene på våre informanters motivasjon, kan en si at de primært har vært motivert av det den tidligere fosterhjemslitteraturen omtaler som egoistiske grunner. De var ikke motivert av behovet for å hjelpe et trengende barn, men av behovet for å være foreldre. Foreldrenes ønske om et så lite barn som mulig, samt at de var forespeilet at plasseringen skulle være langvarig og at adopsjon var en mulighet, kan også sees i sammenheng med at den primære motivasjonen var å være forelder for barnet. Dette kan tolkes som at foreldrene var motivert av et ønske om å oppleve en følelse av tilhørighet til barnet.

I en review-artikkel beskriver (Baumeister & Leary, 1995) nettopp behovet for tilhørighet som en svært betydningsfull og fundamental menneskelig motivasjon. Ifølge den såkalte ¨belongingness¨-hypotesen ligger det i menneskers natur et behov for å skape og opprettholde i hvert fall et minimum av varige, positive og viktige relasjoner til andre mennesker. I nyere sosialpsykologisk litteratur omtales dette som ¨The need to belong¨ (Kenrick, Neuberg, & Cialdini, 2007). Sett fra et evolusjonsperspektiv kan dette behovet ha flere fordeler. Sosiale bånd til andre øker blant annet sannsynligheten for beskyttelse og samarbeid, noe som igjen fremmer sannsynligheten for overlevelse og reproduksjon (Buss, 1990). Også tilknytningsteori tar for seg menneskets iboende behov for å skape og opprettholde relasjoner,

og antyder at vi er biologisk predisponert for å forme relasjoner til andre helt fra spedbarnsalderen (Ainsworth, 1989; Bowlby, 1988; Golding, 2008; von Tetzchner, 2012). Baumeister og Learys (1995) gjennomgang av litteraturen støtter hypotesen om at svært mye menneskelig adferd, tanker og følelser er forårsaket av det fundamentale behovet for å kjenne tilhørighet. Sett i lys av ¨belongingness¨-hypotesen kan det argumenteres for at vårt utvalgs prosjekt med å skape en familie blant annet kan ha utspring i nettopp dette behovet - som kan sees som et egoistisk motiv hvis vi skal følge begrepsbruken i tidligere fosterhjemslitteratur. Våre funn er imidlertid ikke i tråd med antagelsen om at et slikt egoistisk motiv er en risikofaktor for brudd i relasjonen mellom fosterbarn og deres fosterforeldre. Tvert imot kan det argumenteres for at motivet om å skape en familie og føle tilhørighet, kan være en beskyttende faktor for plasseringens varighet. Foreldrene har alltid sett på barnet som sitt eget, og kanskje er det slik at dette kan fungere som en slags buffer eller drivkraft for å stå i mot utfordringene foreldreskapet har ført med seg.

I tråd med dette hevder Havik (2013) at det er vanskelig å definere et motiv som utelukkende egoistisk eller altruistisk, og at det er minst like komplisert å finne ut hvorfor noen ønsker å bli fosterforeldre som å finne ut av hvorfor noen ønsker å bli foreldre. De som blir spurt, vil ofte ikke kunne svare, motivasjonen vil nesten alltid være sammensatt av bevisste og ubevisste elementer, de er flytende og kan endre seg over tid. Fosterhjemslitteraturen er likevel fortsatt opptatt av å hente kunnskap som omhandler fosterforeldres motivasjon. Årsaken er at slik kunnskap vil kunne hjelpe potensielle fosterforeldre å utforske om det vil være mulig for dem å oppnå det de ønsker seg ved å bli fosterforeldre (Havik, 2013). Med tanke på at brudd i relasjonen og omplassering av fosterbarn ikke er et ukjent fenomen (Havik, 2005), kan nettopp kunnskap om fosterforeldres motivasjon være et viktig bidrag for at fosterhjemsplasseringer skal bli varige. (Havik, 2013) har funnet at to av fem fosterforeldre går inn i fosterforeldrerollen motivert av å bli en familie eller en større familie, og mener at dette implisitt innebærer å bruke tid på familie heller enn på seg selv. En kan spørre seg hvorvidt det er fruktbart å skille mellom egoistiske og altruistiske motiver for å ta til seg et foster- eller adoptivbarn, og om det å være motivert av et ønske om å skape en familie kan defineres som egoisme. Kanskje vil det være mer nyttig å oppheve skillet mellom egoisme og altruisme, og heller se på hva som kjennetegner plasseringer som varer – og kanskje kan nettopp behovet for tilhørighet tjene til å nyansere forståelsen av foreldrenes motiver.

4.2 En barnesentrert tilnærming

Det er ikke fritt for at prosjektet med å skape en familie har måttet tåle motgang. Infertilitet, spontanaborter, redsel for at russkadene ville føre til at det etterlengtede fosterbarnet ikke ville overleve, en langdryg adopsjonsprosess og den biologiske familiens tilstedeværelse, er alle faktorer som har vekket vanskelige følelser hos foreldrene. Disse faktorene kan sees på som trusler mot foreldrenes prosjekt med å skape en familie. Det tegnet seg et bilde av at foreldrenes valg om å ta til seg barnet hadde fått konsekvenser de først ikke hadde forestilt seg, og at de hadde måttet sette egne behov til side i langt større grad enn det som er vanlig blant foreldre. Forskning peker nettopp på at det å ta til seg et fosterbarn krever noen egenskaper utover det som kreves av andre foreldre, og det å sette barnets behov foran sine egne trekkes frem som en viktig omsorgsrespons. Dette omtales som en barnesentrert tilnærming (Berrick & Skivenes, 2012).

4.2.1 Småbarnstiden

Foreldrene i vårt utvalg ble spesielt rekruttert for å gi omsorg til risikobarn, slik det beskrives av (Moe, 2002). De var igjennom en utvelgelsesprosess hvor personlige egenskaper som sensitivitet, responsivitet og generell familiesituasjon ble vurdert, samt at de fikk informasjon om spesielle behov barn med neonatalt abstinens syndrom kan ha (Moe, 2002). Viktigheten av et stabilt omsorgsmiljø for barna ble altså vektlagt, og det var en intensjon om at plasseringene skulle være på langtids- basis, også hvis barna ikke ble adoptert (Moe, 2002). Informantene i vårt utvalg ble altså vurdert som egnet til å gi god omsorg til rusekseponerte barna. Likevel var mange av foreldrene ikke forberedt på omfanget av vanskene til det lille barnet. De opplevde at oppgaven med å møte barnets spesielle behov var svært utfordrende, og det var vanskelig å vite hvordan de på en best mulig måte kunne hjelpe han eller henne.

Det å få et barn betegnes av samfunnet som en praktfull hendelse. Samtidig viser forskning at det å få et barn potensielt innebærer en vanskelig og komplisert tilpasningsperiode for nye foreldre (Ceballo, Lansfords, Abbey, & Stewart, 2004). (Ceballo et al., 2004) beskriver videre at denne overgangsfasen er nøye studert, primært med fokus på foreldre som har fått sitt første biologiske barn. Blant de mest konsistente funnene i denne litteraturen er at foreldreskapet kan ha negative effekter for foreldrene både som individer og som par. Overgangen til foreldreskap innebærer at man må tilpasse seg en ny livssituasjon, noe som

blant annet fører til at man mister fleksibilitet (Fawcett, 1988). Det at foreldrene i vårt utvalg har opplevd den første tiden med barnet som overveldende og vanskelig, er altså i tråd med hva forskning på feltet viser. Noen av foreldrene beskrev at de oppfattet en forventing fra omverdenen, og fra seg selv, om at denne tiden skulle oppleves som en lykkelig periode. Slike opplevde forventinger kan ha gjort det vanskelig å dele følelser og tanker rundt at det var svært krevende å ta seg av barna, særlig den første tiden.

En annen forklaring på foreldrenes opplevelse av en vanskelig første tid, er at dette er sårbare barn med vansker som har krevd mye av foreldrene. Barna hadde slik foreldrene beskrev det, fra tidlig av problemer med regulering av blant annet søvn, våkenhet, mat og kontakt, noe som er i tråd med hva forskning på rusekseponerte barn hentyder (Hans, 1992; Hans & Jeremy, 2001). Foreldrene beskrev vanskeligheter med å roe barnet og at det var sensitivt for kropps- og øyenkontakt. Foreldrene fortalte at de tross en kognitiv forståelse av at dette handlet om barnets vansker, opplevde det som utfordrende å ikke tolke barnets atferd som avvisende. Tilknytningsteori beskriver hvordan barn allerede fra spedbarnsalder søker å vekke en omsorgsrespons fra sine foreldre, og at de fra tidlig av har en instinktiv interesse for andre mennesker (Golding, 2008; von Tetzchner, 2012). Det antas at det å skape en tilknytning til en primæromsorgsgiver starter fra dagen et barn er født, og man vet at dette er nødvendig for barnets overlevelse og beskyttelse (Bowlby, 1988). Ved hjelp av tilknytningsatferd som å søke øyekontakt og lage lyder, forsøker barnet å oppnå kontakt med sin omsorgsgiver. Omsorgsgiveren og barnet engasjerer seg i imitasjon, felles oppmerksomhet og turtaking, som øker sannsynligheten for at de får kontakt helt fra tidlig av (Bowlby, 1988).

Denne tilknytningsadferden er altså en fundamental og iboende menneskelig egenskap, og en kan derfor anta at mange nybakte foreldre tar den tidlige opplevde kontakten med barnet for gitt. Foreldrenes beskrivelser av å føle seg avvist av barnet, blant annet på grunn av mimikkløshet og manglende øyekontakt, kan sees i sammenheng med forskning på blinde barn og deres relasjon til sine mødre (Fraiberg, 1979). Funnene fra denne forskningen antyder at øyekontakt med barnet er noe av det som utløser en respons hos omsorgsgiver, og at det ofte er ved hjelp av øyekontakt at omsorgsgiveren får en følelse av at barnet ¨er blitt en person¨. Videre tyder funnene på at omsorgsgivere til blinde barn kan tolke fravær av øyekontakt som at barnet er ¨lite interessert¨, og fravær av smil og mimikk som at barnet er

¨lite vennlig¨ (Fraiberg, 1979). Dette krever at foreldrene lærer seg alternative strategier for å forstå og møte barnet, noe som også har vært nødvendig for våre informanter. Opplevelsen av å bli avvist av barnet kan også sees i sammenheng med teorien om menneskers fundamentale behov for tilhørighet som antyder at trusler mot sosiale bånd er en primær kilde til negativ affekt (Baumeister & Leary, 1995). Manglende respons fra barnet krever mye av foreldrene ettersom de må evne å se forbi atferden som kan tolkes som avvisende. Flere av foreldrene fortalte at barna vekket et beskyttelsesinstinkt i dem, og en kan tenke seg at hvor vanskelig det må ha vært at deres instinktive behov for å ha barnet nær, ikke nødvendigvis var det som roet barnet.

4.2.2 Biologisk familie

Også det at barnet har en annen familie enn den foreldrene søker å skape, kan oppfattes som en trussel mot opplevelsen av tilhørighet til barnet. Inntrykket er likevel at det er viktig for foreldrene å snakke respektfullt om barnets biologiske familie. Dette er i samsvar med funn gjort av (Berrick & Skivenes, 2012) som konkluderer med at en viktig omsorgsrespons som kreves av fosterforeldre er at de viser empati overfor barnets biologiske familie, forstår at den har betydning for barnet, og snakker respektfullt om dem. Samtidig gir flertallet av informantene inntrykk av at de ser på det som en fordel å ha lite kontakt med barnets biologiske foreldre. Selv om idealet er å være åpen for at barnet skal ha kontakt med eller oppsøke sine røtter, er inntrykket altså at mange av foreldrene samtidig kjenner en uro for hvordan en slik kontakt vil påvirke barnet, og deres eget forhold til barnet.

Igjen kan funnene sees i sammenheng med menneskers fundamentale behov for tilhørighet som antyder at trusler mot sosiale bånd er en primær kilde til negativ affekt (Baumeister & Leary, 1995). Dette kan tolkes som at mange av foreldrene opplever at biologiens tilstedeværelse «forstyrrer» foreldreskapet og prosjektet med å skape en familie. I boken «Byta föräldrar» beskriver psykolog Gunilla Lindén (1982) omsorgsovertagelse av eldre barn som har jevnlig samvær med sine biologiske foreldre, og konkluderer med at forholdet mellom barnets fosterforeldre og biologiske foreldre i noen tilfeller kan anta en konkurranseform. Hun skriver at både fosterforeldrene og de biologiske foreldrene kan oppfatte hverandre som en trussel, og at idealet om en konfliktfri kontakt kan være vanskelig å leve opp til. En annen mulig forklaring på at foreldrene opplevde kontakten med biologisk

familie som vanskelig, kan være det faktum at de vet at biologisk mor har hatt, og kanskje fortsatt har, store rusproblemer, i noen tilfeller også kombinert med psykiske vansker. Slik sett er det kanskje ikke så vanskelig å forstå at foreldrene kan bekymre seg for om det ved samvær kan skje barnet eller ungdommen noe. En kan også forestille seg at det er en emosjonell belastning å se for seg at barnet skal ha kontakt med en familie som kanskje har vansker de frykter at barnet skal utvikle.

4.2.3 Ungdomstiden

Opplevelsen av at mors-og farsrollen ble annerledes enn forventet, fortsatte også etter hvert som barnet vokste til og ble ungdom. Dette er i tråd med forskning som tyder på at skader og vansker som følge av prenatal rusekseponering, kan vise seg etter hvert som barnet blir eldre og står overfor nye utviklingsstadier. Følgene av rusekseponeringen kan altså sies å ligge i dvale og omtales derfor som ¨sleeper effects¨ (Moe, 2002). Det tegner seg et bilde av foreldre som er svært sensitive for barnets behov, også som ungdomsforeldre. Foreldrene har en opplevelse av at ungdommen vil måtte forholde seg til russkadene resten av livet. Det foreligger i dag lite kunnskap om utviklingsforløp i ungdomsår og ung voksen alder, for personer utsatt for prenatal opioid- og polysubstansmisbruk. Det er nettopp dette studien Oppfølging i ungdomsalder: utvikling og hjernen ser på. Vi mener at våre funn og foreldrenes opplevelse av ungdommens strev og umodenhet, støtter opp under viktigheten av videre forskning på dette feltet. Mange problemer i nevropsykologisk- og reguleringsfunksjon vil først kunne vise seg ved denne alderen.

Flere av foreldrene uttrykte at ungdommen nå var i en løsrivelsesprosess hvor de som foreldre hadde vansker med å gi slipp. De uttrykte blant annet bekymring for om deres barn ville klare overgangen til å bli en selvstendig voksen, med alt det innebærer. Hartmann & Laird (1990) beskriver hvordan løsrivelsesfasen der ungdom blir stadig mindre avhengig av sine foreldre, er assosiert med en tapsfølelse for foreldre i mange familier. Det innebærer at ungdommen etablerer seg på egenhånd, og nye måter å forholde seg til hverandre og holde kontakten på, må etableres. På dette utviklingstrinnet er derfor familier sårbare for konflikt. Siden tap og trusselen om tap ofte er et særlig sårbart tema for adoptivforeldre, antyder Hartmann & Laird (1990) at disse vil være ekstra sårbare i denne fasen. En mulig bekymring hos foreldrene kan være at de på grunn av mangelen på biologiske bånd, vil miste kontakten

med barnet sitt når omsorgsoppgaven er fullført (Hartmann & Laird, 1990). En slik frykt nevner ikke våre informanter eksplisitt. Det er snarer bekymringen for om ungdommen vil klare overgangen til voksenlivet, som gjør seg gjeldende hos foreldrene. I tillegg ser flere av foreldrene egne vansker med å gi slipp i sammenheng med at de har vært gjennom mye med barnet og senere ungdommen, og at dette har gjort forholdet dem imellom svært nært.

Inntrykket var at mange av informantene vegret seg for å snakke med utenforstående om utfordringene de møtte som foreldre. En kan forestille seg at det er vanskelig nok å ta innover seg at ikke alt ble som en hadde tenkt. Det kan tenkes at foreldrenes sterke ønske om å få barn og år med mislykkede forsøk og skuffelser, kan ha bidratt til at disse følelsene ble spesielt vanskelige å dele med omverdenen. Mange av foreldrene opplevde det derfor som enklere å dele sine erfaringer først og fremst med andre i samme situasjon. Våre funn kan sees i lys av forskning som peker på at adoptivforeldre som regel søker råd fra fagpersoner eller foreldre som er i samme situasjon som dem selv. Rygaard (2012) antyder at et slikt behov kan bunne i at foreldrene ikke har opplevd førstetiden med barnet, og slik unngår samtaler som kan dreie inn på dette. Våre funn kan tyde på at for våre informanter har dette behovet snarere dreid seg om en opplevelse av ikke å bli forstått. En tydelig tendens blant informantene er at de til tross for utfordringene i arbeidet med å skape en familie, ikke angrer på at de tok til seg barnet, og at de ville gjort det samme igjen. I sin studie av fosterforeldres erfaringer og synspunkter, har Havik (2005) funnet at kun 1 av 100 mener at fosterforeldreskapet ikke har vært verdt det.

4.3 Meningsskaping

Antagelig vil de fleste foreldre som får barn med spesielle behov, lete etter svar på hva som er årsaken til barnets problemer. Foreldrene i vårt utvalg spurte seg selv om de har hjulpet barnet med dets vansker og plager, eller om det de har gjort i beste mening, kan ha bidratt til noen av vanskene de opplever at barnet og ungdommen strever med. Foreldrenes selvransakende tendenser kan sees i lys av det menneskelige behovet for å skape sammenheng og mening i opplevelser og eget liv. Foreldrene slutter ikke å stille seg spørsmål om hvorvidt de kunne eller burde gjort noe annerledes, selv om det ikke finnes entydige svar. Ifølge ¨The Meaning Maintenance Model¨ (Heine, Proulx, & Vohs, 2006) er det et menneskelig fundamentalt behov å beholde en persepsjon om at det er forventede,

meningsfulle sammenhenger i verden. Mennesker ser ut til å kreve mening. Det å leve uten opplevd mening, verdier eller mål ser ut til å skape en sterk følelse av stress (Yalom, 1980). Menneskets behov for å skape mening er også en sentral faktor i psykoterapi, og annerkjennelsen av dette behovet går igjen i terapimodeller på tvers av ulike teoretiske tradisjoner (Axelsen, 2013). Vi eksisterer gjennom meningen vi skaper om oss selv og verden. Axelsen sier det slik: ¨Å skape mening i det en erfarer er (…) helt fundamentalt for å forstå seg selv og andre, for å kunne regulere følelser og reaksjoner, skape trygghet, orientere seg og forberede seg på det som kan komme til å skje¨ (2013, s. 174). Det å skape mening er altså et fundamentalt menneskelig behov. Foreldrene i vår studie ser ut til å forsøke å skape mening i barnets og senere ungdommens vansker, ved å lete etter mulige forklaringer på hva som kan ha bidratt til disse.

4.3.1 En transaksjonsforståelse

Arv og pre- og postnatale miljøfaktorer er mulige forklaringsmodeller foreldrene bruker for å finne mening. Også forskning er opptatt av hvordan disse faktorene påvirker barnets utvikling. Som nevnt innledningsvis, har mye forskning på rusekseponerte barn forsøkt å finne effekten av ett spesifikt stoff på barnets utvikling. Dette kan imidlertid by på problemer grunnet mulige konfunderende variabler, slik som polysubstansmisbruk, medisinske komplikasjoner i den neonatale perioden og faktorer som er knyttet til barnets omsorgsmiljø (Moe & Slinning, 2002). Det er derfor tatt til orde for at forskning på rusekseponerte barns utvikling heller bør sees i lys av en transaksjonsforståelse (Moe & Slinning, 2002). Ifølge en slik forståelse, kan barnets utvikling sees på som en prosess hvor barnet endrer seg i samspill med sine omgivelser over tid, samtidig som barnet med sine trekk og egenskaper også påvirker og endrer sine omgivelser. Dermed kan en forstå barnets utviklingsprosess som et kontinuerlig samspill mellom gener og faktorer i det prenatale- og postnatale miljøet (Sameroff, 2009).

En slik forståelse tar hensyn til at det finnes individuelle forskjeller hos barn når det gjelder hvordan de påvirkes av for eksempel rusekseponering. En transaksjonell forståelse tydeliggjør nødvendigheten av å se på beskyttende faktorer i tillegg til risikofaktorer, og at slike faktorer inkluderer både forhold ved barnet, miljøet og ikke minst samspillet mellom disse (Moe & Slinning, 2002). Dermed kan en si at rusekseponering utgjør det vi kan kalle en risiko-

indikator, ikke nødvendigvis en risikomekanisme. Forskning tyder på at selv om disse barna har med seg en biomedisinsk sårbarhet, kan denne bli mindre tydelig om man legger til rette for sensitiv og utviklingsstøttende omsorg (Moe & Slinning, 2002). Også funnene til Jacobsen (2014) indikerer at trygge og stabile oppvekstsvilkår kan bidra til en positiv utvikling hos barnet. I studien undersøkes fosterbarns tilknytningstrygghet, kognitive utvikling og sosial-emosjonelle fungering ved to og tre års alder. Resultatene viser at fosterbarna strevde noe mer i sin intellektuelle utvikling og hadde noe større sosiale og følelsesmessige problemer i forhold til barna i sammenligningsgruppen. Sammenlignet med den første målingen, viste imidlertid barna en lovende utvikling både kognitive og sosial-emosjonelle mål. Det ble dessuten ikke funnet forskjeller i tilknytningstrygghet, og majoriteten av barna hadde en sikker tilknytning til sine fosterforeldre (Jacobsen, 2014). Våre informanters søken etter svar viser at de ser at barnet deres har en eller flere sårbarhetsfaktorer i bagasjen, men at de selv kan være med på både å forsterke og redusere denne sårbarheten gjennom sin væremåte.

4.3.2 Kompensasjonsteori

Våre informanters behov for å skape mening kan også sees i sammenheng med såkalt kompensasjons-teori. Alfred Adler, grunnlegger av individualpsykologien, var den som først introduserte begrepet ¨kompensasjon¨ i en psykologisk forståelsesramme. Adler mente at ethvert menneske lider av et grunnleggende mindreverdighetskompleks, og at man kompenserer for sine svake sider ved å trene dem opp eller overutvikle sine sterke sider, for slik å veie opp for de svake (Teigen, 2013). Hamilton, Cheng og Powell (2007) har sammenlignet foreldreinvestering hos biologiske foreldre og adoptivforeldre og benytter seg av kompensasjonsteori som en mulig forklaring på funnene. Foreldreinvesteringen ble målt i økonomiske, kulturelle, sosiale og relasjonelle ressurser, og funnene antyder at adoptivforeldre investerer like mye, eller ofte mer enn biologiske foreldre. I følge Miall (1987) kan adoptivforeldre være del av en sosial kontekst der biologisk foreldreskap favoriseres, og der foreldre som mangler ¨blodsbånd¨ til barnet sitt, ikke blir sett på som barnets ¨ekte¨ foreldre. Ifølge Hamilton et al. (2007) er det mulig at adoptivforeldrene forsøker å kompensere for dette ved å forsøke å bli såkalt ideelle foreldre. Kanskje kan våre informanters selvransakelse og søken etter svar sees på som komponenter i deres forsøk på å bli en så god forelder for barnet som mulig. Hartman og Laird (1990) peker på at

adoptivforeldres streben etter å være «perfekte» foreldre kan være en svakhet fremfor en styrke, ettersom dette målet ofte har rot i følelser av maktesløshet, skyld og nettopp opplevelsen av å ikke være legitime foreldre.

Når det er sagt, er dette et utvalg som er omsorgsgivere for barn med spesielle behov. Begrepet ¨good enough parenting¨ handler om at det verken er til hjelp, eller realistisk å forvente at foreldre alltid skal være perfekte i omsorgsrollen (Hoghughi & Speight, 1998). Et slikt fokus på perfeksjon kan undergrave innsatsen til det store flertallet av foreldre, nemlig de som er ¨gode nok¨ i oppgaven med å møte sitt barns behov. ¨Good enough parenting¨ kan videre defineres som en prosess hvor barnets behov blir møtt på en adekvat måte, i henhold til de kulturelle standardene i samfunnet. Alle barn trenger fysisk omsorg, næring og beskyttelse. Utover disse grunnleggende behovene, trenger barnet foreldre som gir dem kjærlighet og omsorg, som er forpliktet og konsistente i sin grensesetting, og som fasiliterer barnets utvikling (Hoghughi & Speight, 1998). Vi mener å kunne si at våre informanter har bestrebet seg på å møte sitt barn på en best mulig måte på alle de nevnte områdene. Kanskje har foreldrene måttet strekke seg lenger i sin søken på å gi barnet adekvat omsorg, enn det man kan tenke seg at kreves av foreldre som ikke har barn med spesielle behov. Dette er i tråd med funn gjort av (Berrick & Skivenes, 2012), som antyder at det å ta seg av et fosterbarn, krever en rekke omsorgsresponser utover det som kreves i andre familier. Det ser altså for oss ut som at foreldrenes søken etter svar handler om noe annet enn å kompensere eller perfeksjonere, nemlig om et dypt ønske om å være en best mulig forelder for *sitt* barn.

4.4 Informasjon

Foreldrene fikk som nevnt innledningsvis, noe informasjon om barnet som skulle komme til dem. Likevel tegner det seg et bilde av at foreldrene hadde behov for mer informasjon. Dette er i samsvar med andre studier, som viser at fosterforeldre etterlyser mer informasjon enn det de får (Brown, 2008; Daniel, 2011; Whenan et al., 2009). Vi oppfatter at dette er informasjon på flere nivåer: spesifikk informasjon om *sitt barn*, som hvilke stoffer og påkjenninger barnet har blitt utsatt for, og informasjon av mer generell karakter som for eksempel hvordan de best kan møte barnets og senere ungdommens vansker. Foreldrene ønsker altså informasjon både for å bedre forstå hva barnet trenger, men også for å vite alt om *sitt* barn. Flere av foreldrene fortalte at beredskapshjemmet bidro med generell kunnskap om hvordan en best bør møte

barn eksponert for rus. I tillegg hadde de spesifikk informasjon om hvordan informantene kunne møte det enkelte barnet på en best mulig måte. Det at foreldrene ikke opplevde å få tilstrekkelig informasjon kan forståes ut fra særlig tre faktorer slik vi ser det: En del informasjon var taushetsbelagt, som for eksempel informasjon som dreier seg om de biologiske foreldrene. At slik informasjon er taushetsbelagt kan sees som et dilemma. På den ene siden er dette informasjon som er viktig for å forstå barnets utviklingsprosess. På den andre siden er dette informasjon om mennesker som har vært og kanskje fortsatt er i en sårbar livssituasjon. En annen mulig faktor er at de biologiske mødrene kanskje hadde vansker med å oppgi nøyaktig informasjon på grunn av problemer med å huske grunnet rus, psykiske vansker eller en kaotisk livsstil. Kanskje hadde de heller ikke ønske om å oppgi informasjon. En tredje mulig faktor er at det forelå, og fortsatt foreligger, svært lite kunnskap om langtidseffekter av prenatal rusеksponering, og om betydningen av et stabilt og godt omsorgsmiljø for disse barna.

4.5 Vårt utvalg og generaliserbarhet

Utvalget i studien er lite, og vi kan ikke hevde at våre funn er generaliserbare til foster og adoptivforeldres opplevelser generelt. I vårt utvalg har fosterforeldreskapet i majoriteten av tilfellene endret status til adoptivforeldreskap, noe som kan sies å gjøre dette til en spesiell gruppe foreldre. Videre er adoptivbarn en svært uensartet gruppe, noe som vil påvirke foreldrenes opplevelse av foreldreskapet. Det vil for eksempel være naturlig å tenke seg at det kan være forskjeller i opplevelsen i å ta til seg et barn som er eksponert for rus i fosterlivet, sammenlignet med for eksempel et barn som er adoptert bort på bakgrunn av ett-barnspolitikk i landet de kommer fra. Vi mener likevel at innhold og mening i våre funn kan representere mønstre i opplevelse som gjelder også andre foster- og adoptivforeldre, da særlig for rusеksponerte barn, og der barna har blitt plassert i fosterhjem i løpet av første leveår. Det er mulig at det at et ¨førstemann til mølla¨ prinsipp ble brukt i rekrutteringsprosessen, kan ha bidratt til at foreldrene som meldte seg hadde et spesielt behov for å fortelle sin historie og slik sett hypotetisk skiller seg fra andre foster- og adoptivforeldre. Det at vi i denne studien av etiske hensyn har valgt å ikke beskrive utvalget nærmere, kan sees som noe som potensielt svekker funnenes generaliserbarhet.

4.6 Begrensninger ved metoden

Vi mener at fordeler ved tematisk analyse er belyst i metodedelen, og derfor belyses kun mulige begrensinger ved metoden her. Flere har ment at tematisk analyse ikke er en egen metode, men snarere en komponent i mange av de kvalitative tilnærmingene. Det er først relativt nylig tematisk analyse har blitt anerkjent som en egen metode (Braun & Clarke, 2006). Det foreligger nå flere klare og omfattende beskrivelser av hvordan tematisk analyse av høy kvalitet gjennomføres (Willig, 2013). Det som trekkes frem som mulige svakheter ved metoden handler særlig om mangelfull metodisk gjennomføring og mangelfull gjengivelse av prosedyren. Eksempler på dette kan være studier hvor det i realiteten ikke er gjennomført noen analyse av materialet, at resultatene gjengis basert på overskrifter i intervjuet eller at det er uklare skiller mellom temaene som presenteres (Braun & Clarke, 2006). Fordi tematisk analyse er en fleksibel metode, er det viktig å være tydelig og etterrettelig i gjengivelsen av hvordan studien er gjennomført.

En mulig begrensning ved vår studie er at vi blant annet ber informantene om å tenke tilbake på opplevelser de har hatt i fortid. Det er kjent innenfor hukommelsesforskning at det kan være stor forskjell mellom opprinnelige tanker mennesker gjør seg i situasjoner og retrospektive tanker om egne opplevelser. Menneskers hukommelse er påvirkbar og lite objektiv (Magnussen, 2004). Slik vil det også være for våre informanter. De kan ha vansker med å huske tilbake, de kan huske feil, og senere opplevelser kan ha farget hukommelsen for tidligere opplevelser. Vår studie søker heller ikke å avdekke ¨sannheter¨, men snarere å få tak i foreldrenes opplevelser, slik de erindrer dem. En annen mulig begrensning ved studien er den store variasjonen i intervjuenes varighet. Mens noen intervjuer varte i omtrent en time, kunne andre ta opp mot tre og en halv time. En fare ved en slik differanse er at de lengre intervjuene potensielt kan ha farget resultatene mer enn intervjuene av kortere varighet. Vi har så langt det har latt seg gjøre, forsøkt å motvirke denne mulige skjevheten. For eksempel har vi som regel ikke vektlagt tematikk som kun er nevnt av én informant.

4.7 Implikasjoner av funn

Ut fra våre funn kan det se ut som at foreldrenes primære motivasjon om å skape en familie, kan være noe av det som har bidratt til at plasseringen ble varig. Slik sett kan våre funn peke i retning av at barn med spesielle behov med fordel kan plasseres hos foreldre som er motivert av ønsket om å gjøre barnet til sitt eget, og der en ønsker at plasseringen skal være varig.

Våre funn tyder på at særlig barnets unge alder, har vært en viktig faktor for opplevelsen av at barnet ble en selvsagt og naturlig del av familien. Dette er i samsvar med funn som viser at omsorgsovertagelse av et lite barn ofte oppleves mindre konfliktfylt av fosterforeldre enn omsorgsovertagelse av et eldre barn (Lindén, 1982). Også de tidligere omtalte funnene til Jacobsen (2014) antyder at det at barna i utvalget kan være viktig med tidlig inngripen i tilfeller der barn lever i et omsorgsmiljø som ikke ivaretar deres behov. Tidlig plassering, for eksempel innen barnet er ett år, i et varig fosterhjem kan bidra til positiv utvikling både for barnets kognitive og sosial-emosjonelle ferdigheter (Jacobsen 2014).

Våre funn tyder på at foster- og adoptivforeldrene i vårt utvalg, opplevde at de fikk for lite informasjon. Foreldrene gikk inn i rollen som fosterforeldre først og fremst fordi de ønsket å skape en familie, ikke fordi de hadde særlig interesse for gruppen rusekseponerte barn. Den første tiden med barnet beskrives av mange som overveldende. Dette tyder på at informasjon, spesielt om hvordan en kan møte barnets behov, er essensielt for disse foreldrene. Det å ha omsorg for spedbarn som reagerer atypisk på vanlig omsorgspraksis, krever støtte og veiledning, trolig mer enn det disse foreldrene har fått. Fosterforeldrene har fått noe informasjon om hvordan en kan møte et rusekseponert barn, men antagelig for lite direkte støtte. Antagelig vil denne gruppen foreldre dra nytte av direkte veiledning, særlig i løpet av den første tiden med barnet. En mulig intervensjon kan være at familien følges opp av en veileder som kan «oversette» barnets tilsynelatende uforståelige responser, og slik hjelpe foreldrene til å se og akseptere barnets sårbarhet, og samtidig anerkjenne barnets ressurser. Viktige mål med en slik metode vil være å fremme foreldrenes mestringsopplevelse og fasilitere den følelsesmessige tilknytningen mellom dem og barnet.

Våre funn tyder på at foster- og adoptivforeldre kan oppleve at de på grunn av barnets behov, blir nødt til å leve rutinepregede liv, og at utenforstående har vanskeligheter med å forstå dette. Nettopp foreldrenes opplevelse av å være annerledes peker på viktigheten av nettverk bestående også av personer med samme erfaringer som dem selv. Slike nettverk vil kunne bidra med emosjonell støtte, i tillegg til å fungere som en arena for utveksling av kunnskap. Kurs som handler spesifikt om omsorgsovertagelse av rusekseponerte barn, gjerne i regi av erfarne foster- eller adoptivforeldre, er tiltak som antagelig vil virke støttende for denne gruppen foreldre.

Som nevnt, finnes det i dag svært lite kunnskap om langtidseffektene av prenatal ruseksponering, og om hva slags betydning et stabilt, godt omsorgsmiljø har for utviklingen til barn med biomedisinsk sårbarhet. Vi mener at forskning på ruseksponerte barn i et langtidsperspektiv er en viktig kilde til økt kunnskap om mulige langtidseffekter av ruseksponering i svangerskapet. I forlengelsen av dette, mener vi at det er viktig at fremtidig forskning ikke kun ser på egenskaper ved foster- og adoptivforeldre og deres foster- eller adoptivbarn isolert. Feltet har behov for mer kunnskap om hvordan egenskaper ved omsorgsgiverne kan interagere med barnets utvikling og tilpasning. Et eksempel på slik forskning er den tidligere nevnte studien av Jacobsen (Jacobsen, 2014) som tar for seg både fosterbarnets *og* fosterforeldrenes tilknytningsstil. I tillegg til mer forskning med et slikt transaksjonsperspektiv, mener vi at funnene i vår studie tydeliggjør at også kunnskap om foster- og adoptivforeldres opplevelser har verdi i seg selv. Vi mener derfor at dette er et felt som bør vies mer oppmerksomhet.

5 Konklusjon

Formålet med denne studien har vært å undersøke hvordan foster- og adoptivforeldre opplever prosessen med å ta til seg og være omsorgsgivere for barn som ikke er deres biologiske, og som har vært rusekseponert i svangerskapet. Våre hovedfunn tyder på at foreldrene i vårt utvalg først og fremst var motivert av ønsket om være mor eller far da de gikk inn i fosterforeldrerollen – en kan tolke dette som at de hadde et prosjekt om å skape en familie. Dette prosjektet har imidlertid måttet tåle motgang, og det tegner seg et bilde av at for mange ble foreldreskapet annerledes enn de først hadde sett for seg. Til tross for at de ville valgt det samme igjen, antyder de at valget de tok fikk uante konsekvenser for eget liv. Bekymring for barnet og senere ungdommen, den biologiske familiens tilstedeværelse, konflikt og krangling i hjemmet er alle momenter som tydeliggjør at det å være foster- eller adoptivforeldre for et rusekseponert barn, kan oppleves mer krevende enn andre foreldreskap. Foreldrenes behov for å skape mening kommer til syne ved at de viser et dypt ønske om å forstå barnet. De søker stadig etter svar på hva som kan være årsaken til hans eller hennes vansker, og spør seg hvorvidt de selv kan ha forårsaket noen av barnets problemer, om hva som kan komme av arv og rusekseponering i fosterlivet. Funnene i studien kan indikere at foreldrene er motivert av et behov for å kjenne tilhørighet til barnet. I motsetning til det tidligere fosterhjemslitteratur antyder om at såkalt ¨egoistiske¨ motiver er en risikofaktor for brudd i relasjonen, argumenterer vi for at motivet om å skape en familie og kjenne tilhørighet tvert i mot kan være en beskyttende faktor for plasseringens varighet. Våre funn antyder at foster- og adoptivforeldre til rusekseponerte barn har et stort behov for informasjon, veiledning og støtte, i langt større grad enn de opplever at de får i dag.
Vi håper at vår studie både kan bidra til en oppmerksomhet rundt viktigheten av foster- og adoptivforeldres opplevelser, samt være en inspirasjon til videre forskning på dette området.

Litteraturliste

Ainsworth, M. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist, 44*(4), 709-716.

Axelsen, E. D. (2013). Meningskaping- en diamant i psykoterapi. In K. Benum, E. D. Axelsen, & E. Hartmann (Eds.), *God psykoterapi: et integrativt perspektiv*. Oslo: Pax Forlag.

Bailey, B. N., Sood, B. G., Sokol, R. J., Ager, J., Janisse, J., Hannigan, J. H., . . . Delaney-Black, V. (2005). Gender and alcohol moderate prenatale cocaine effects on teacher-report of child behavior. *Neurotoxicology and Teratology, 27*, 181-189.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2013). *Prop. 106 L*. Hentet (21/10-2014) fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/regpubl/prop/2012-2013/prop-106-l-20122013/9.html?id=721005.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2014). Fosterhjem og fosterhjemsavtalen. Hentet (9/9- 2014) fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/barnevern/fosterhjem.html?id=63051

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2014). Styrker innsatsen for utsette barn og unge. Hentet (8/10- 2014) fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/nyheter/2014/Styrkar-innsatsen-for-utsette-barn-og-unge.html?regj_oss=1&id=770883

Barne- Likestilling- og inkluderingsdepartementet (2014). Fosterhjem og fosterhjemsavtalen. Hentet (9/9- 2014) fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/barnevern/fosterhjem.html?id=63051

Barth, R., Berry, M., Yoshikami, R., Goodfield, R. K., & Carson, M. L. (1988). Predicting adoption disruption. *Social Work, 33*(3), 227-233. doi: 10.1093/sw/33.3.227

Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation. *Psychological Bulletin, 117*(3), 497-529.

Berrick, J. D., & Skivenes, M. (2012). Dimensions of high quality foster care: Parenting Plus. *Children and Youth Services Review, 34*, 1956-1965. doi: 10.1016/j.childyouth.2012.05.026

Berry, M., & Barth, R. P. (1989). Behavior problems of children adopted when older. *Children and Youth Services Review, 11*(3), 221-238.

Bird, C. M. (2005). How I Stopped Dreading and Learned to Love Transcription. *Qualitative Inquiry, 11*(2), 226-248. doi: 10.1177/1077800404273413

Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development* Hentet fra: http://www.abebe.org.br/wp-content/uploads/John-Bowlby-A-Secure-Base-Parent-Child-Attachment-and-Healthy-Development-1990.pdf

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*, 77-101.

Brodzinsky, D. M., Smith, D. W., & Brodzinsky, A. (1998). *Children´s adjustment to adoption:Developmental and clinical issues*. ThousandOaksCA: Sage Publications.

Brown, J. D. (2008). Foster Parent´s Perceptions of Factos Needed fos Successful Foster Placements. *Journal of Child and Family Studies, 17*, 538-554. doi: 10.1007/s10826-007-9172-z

Bufetat (2009). Fosterbarnadopsjon. Hentet (20/11-2014) fra: http://www.bufetat.no/adopsjon/innenlands/fosterbarn/

Buss, D. M. (1990). The evolution of anxiety and social exclusion. *Journal of Social and Clinical Psychology, 9*, 196-201.

Ceballo, R., Lansfords, J. E., Abbey, A., & Stewart, A. J. (2004). Gaining a Child: Comparing the Experiences of Biological Parents, Adoptive Parents, and Stepparents. *Family Relations, 53*(1), 38-48.

Crea, T. M., Barth, R. P., Guo, S., & Brooks, D. (2008). Behavioral Outcomes for Substance-Exposed Adopted Children: Fourteen Years Postadoption. *American Journal of Orthopsychiatry, 78*(1), 11-19. doi: 10.1037/0002-9432.78.1.11

Creswell, J. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (2 ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Daniel, E. (2011). Gentle iron will: Foster parents´ perspectives. *Children and Youth Services Review, 33*, 910-917. doi: 10.1016/j.childyouth.2010.12.009

Deater-Deckard, K., & Plomin, R. (1999). An adoption study of the etiology of teacher and parent reports of externalizing behavior problems in middle childhood. *Child development, 70*, 144-154.

Det Kongelige Barne-, og Likestillings- og Inkluderingsdepartementet (2012-2013). Endringer i barnevernloven prop. 106 L.

Egge, M. (2005). Når solskinnshistoriene blekner - enkelte adoptivfamiliers hjelpebehov og deres møte med ulike instanser. *Barn*(3), 67-87.

Elliott, R. (1995). *Theraphy process research and clinical practice: Practical strategies*. Chicester: Wiley.

Elliott, R., Fischer T., C., & Rennie L., D. (1999). Evolving guidelines for publication of qualitative research studies in psychology and related fields. *38*, 215-229.

Fawcett, J. T. (1988). The value of children and the transition to parenthood. *Marriage and Family Review, 12*, 11-34.

Fog, J. (2004). *Med samtalen som udgangspunkt* (2. reviderte utgave ed.). København: Akademisk Forlag.

Fraiberg, S. (1979). *Blind infants and their mothers*. Cambridge: Cambridge University Press.

Golding, K. S. (2008). *Nurturing Attachments: Supporting Children who are Fostered or Adopted* (1 ed.). London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Hamilton, L., Cheng, S., & Powell, B. (2007). Adoptive Parents, Adaptive Parents: Evaluating the Importance of Biological Ties for Parental Investment. *AMERICAN SOCIOLOGY REVIEW, 72*(95), 95-116. doi: 10.1177/000312240707200105

Hans, S. L. (1992). Maternal opioid drug use and child development. In I. Zagon & T. Slotkin (Eds.), *Maternal Substance Abuse and the Developing Nervous System* (pp. 177-213). New York: Academic press.

Hans, S. L., & Jeremy, R. J. (2001). Post neonatal mental and motor development of infants exposed in utero to opioid drugs. *Infant Mental Health*.

Hartmann, A., & Laird, J. (1990). Family Treatment after Adoption: Common Themes. In D. M. Brodzinsky & M. D. Schecter (Eds.), *The Psychology of Adoption* (pp. 139-221). New York: Oxford University Press.

Havik, T. (2005). Slik fosterforeldre ser det - II. Bergen: Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet.

Havik, T. (2013). Veien mot fosterforeldreskapet. In E. Backe-Hansen, H. Toril, & A. B. Grønningsæter (Eds.), *Fosterhjem for barns behov: Rapport fra et fireårig forskningsprogram* (Vol. 16, pp. 109-127). Oslo: NOVA.

Heine, S. J., Proulx, T., & Vohs, K. D. (2006). The Meaning Maintenance Model: On the Coherence of Social Motivations. *Personality and Social Psychology Review, 10*(2), 88-110.

Hill, C. E., Knox, S., Thompson, B. J., Williams, E. N., Hess, S. A., & Ladany, N. (2005). Consensual Qualitative Research An Update. *Journal of Counseling Psychology, 52*(2), 196-205. doi: 10.1037/0022-0167.52.2.196

Hoghughi, M., & Speight, A. (1998). Good enough parenting for all children - a strategy for a healthier society. *The Journal of the Royal College of Paediatrics and Child Health, 78*, 293-296.

Jacobsen, H. (2014). *Foster care- an opportunity for young children: A longitudinal and prospective study of foster children´s attachment and development.* (Doktorgrad), Universitetet i Oslo, Oslo. (445)

Kenrick, D., Neuberg, S., & Cialdini, R. (2007). *Social Psychology: Goals in Interaction* (4 ed.): Pearson.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2010). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utgave ed.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Lester, B., & Tronick, E. (1994). The effects of prenatal cocaine exposure and child outcome. *Infant Mental Health Journal, 15*, 107-120.

Leve, L. D., Harold, G. T., Chamberlain, P., Landsverk, J. A., Fisher, P. A., & Vostanis, P. (2012). Pravtioners Review: Children in foster care- vulnerabilities and evidence-base interventions that promote resilience processes. *The journal of child psychology and psychiatry, 53*(12), 1197-1211. doi: 10.1111/j.1459-7910.2012.02594**.x**

Lewis, J. (2003). Design issues. I Ritchie, J. & lewis, J. (eds), *Qualitative Research Practice: a Guide for Social Science Students and Researchers.* (s. 77-108). Sage Publications.

Lindén, G. (1982). *Byta föräldrar- en bok om familjevårdens möjligheter och omöjligheter*. Kristianstad: LiberFörlag.

Magnussen, S. (2004). *Vitnepsykologi; pålitelighet og troverdighet i dagligliv og rettsal* (1 ed.). Norge: Abstrakt.

Miall, C. E. (1987). The Stigma of Adoptive Parent Status: Perceptions of Community Attitudes Toward Adoption and the Experience of Informal Social Sanctioning. *Family Relations, 36*(1), 34-39.

Moe, V. (2002). Foster-placed and adopted children exposed in utero to opiates and other substances: prediction and outcome at four and a half years. *Journal of developmental and behavioral pediatrics : JDBP, 23*(5), 330-339.

Moe, V., & Slinning, K. (2002). Prenatal drug exposure and the conceptualization of long-term effects. *Scandinavian journal of psychology, 43*(1), 41-47.

Oddli, W., Hanne. (2012). *Technical aspects in the initial alliance formation. Qualitative analyses of experienced therapists` behaviour and post-treatment reflections.* (Doktorgrad), Universitetet i Oslo, Oslo Norway. (328)

Reilly, T., & Platz, L. (2003). Characteristics and Challenges of Families Who Adopt Children with Special Needs: An Empirical Study. *Children and Youth Services Review, 25*(10), 781-803.

Rygaard, N. P. (2012). Tilknytningsforstyrrelse som følge af tidligt omsorgssvigt. In I. K. Høgsberg & A. Buch-Illing (Eds.), *Adoptions håndbogen- det adopterede barn i familien, i dagtilbud og skole* (pp. 171-179). København: hans reitzels forlag.

Sameroff, A. (2009). *The transactional model of development:How children and contexts shape each other*. Washington: American Psychological Association.

Schmidt, L. K. (2006). *Understanding Hermeneutics*. Stocksfield: Acumen Publishing Limited.

Slinning, K. (2004). Foster placed children prenatally exposed to poly-substances--attention-related problems at ages 2 and 4 1/2. *European child & adolescent psychiatry, 13*(1), 19-27. doi: 10.1007/s00787-004-0350-x

Statistisksentralbyrå. (2014). Adopsjoner, 2013. Hentet (15/9- 2014) fra: http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/adopsjon/aar/2014-06-05?fane=tabell&sort=nummer&tabell=180789

Stiles, W. B. (1993). Quality control in qualitative research. *Clinical Psychology Review, 13, 13*, 593-618.

Teigen, K. H. (2013). Alfred Adler. Hentet (20/10- 2014) fra: https://snl.no/Alfred_Adler

Triseliotis, J., Borland, M., & Hill, M. (2000). *Delivering foster care*. London: British Agencies for Adoption and Fostering.

Vanderfaeillie, J., Van Holen, F., Trogh, L., & Andries, C. (2011). The impact of foster children´s behavioural problems on Flemish foster mothers´ parenting behaviour. *Child and Family Social Work, 17*, 34-42. doi: 10.1111/j.1365-2206.2011.0070.x

von Tetzchner, S. (2012). *Utviklingspsykologi* (2 ed.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Walhovd, K. B., Moe, V., Slinning, K., Due-Tonnessen, P., Bjornerud, A., Dale, A. M., & Fischl, B. (2007). Volumetric cerebral characteristics of children exposed to opiates and other substances in utero. *Neuroimage, 36*, 1331-1344. doi: 10.1016/j.neuroimage.2007.03.070

Walhovd, K. B., Westlye, L. T., Moe, V., Slinning, K., Due- Tonnessen, P., Bjornerud, A., & Fjell, A. M. (2010). White matter characteristics and cognition in prenatally opiate- and polysubstance-exposed children: a diffusion tensor imaging study. *AJNR Am J Neuroradiol, 31*, 894-900. doi: 10.3174/ajnr.A1957

Whenan, R., Oxlad, M., & Lushington, K. (2009). Factors associated with foster carer well-being, satisfaction and intention to continue providing out-of-home care. *Children and Youth Services Review, 31*, 752-760. doi: 10.1016/j.childyouth.2009.02.001

Wierzbicki, M. (1993). Psychological Adjustment of Adoptees: a Meta-Analysis. *Journal of Clinical Child Psychology, 22*(4), 447-454. doi: 10.1207/s15374424jccp2204_5

Willig, C. (2013). *INTRODUCING QUALITATIVE RESEARCH IN PSYCHOLOGY* (3. utgave ed.). Maidenhead, England: Open University Press.

Yalom, I. D. (1980). *Existential psychotherapy*. New York: Yalom Family Trust.

Appendix 1

Intervjuguide:

Det er forsket mye på hva som kjennetegner/forhold rundt foster/adoptiv-barn, men det finnes lite i litteraturen om hvordan det er å være foster/adoptivforelder. Dette er et viktig perspektiv fordi det gir innsikt i hvordan det oppleves å ta til seg et barn som ikke er ens eget og som ofte har spesielle utfordringer. Økt kunnskap om dette er av samfunnsmessig interesse og nytte. Gjennom dette intervjuet er vi interessert i å få tak i hvordan det har vært for deg å være foster/adoptiv- forelder. Vi er ute etter å høre om din unike opplevelse av hvordan denne prosessen har vært. Vi er interessert i alt fra gleder, sorger, perioder med medgang og motgang og hvordan dette har påvirket ditt syn på deg selv.

Nå skal vi stille deg noen spørsmål. Du velger selvfølgelig selv hva du vil svare på.

Motivasjon og forventninger

Først ønsker vi å stille deg noen spørsmål rundt din motivasjon for å bli foster/adoptiv-forelder. Vi ønsker også å vite noe om hva slags forventninger du hadde.

Kan du si litt om hva som gjorde at du valgte å bli fosterforelder i utgangspunktet?

(Hvis vært tidligere, samme motivasjon denne gangen?)

Har motivasjonen endret seg underveis?

(Her er vi ute etter respondentens opplevelse av hvorvidt motivasjonen har endret seg underveis og hva som i så tilfelle har vært påvirkende faktorer.)

- *Var det noe som svekket motivasjonen underveis?*
- *Var det noe som økte motivasjonen underveis?*

Dere tok på dere oppgaven å ta imot et sårbart barn med spesielle behov. Alle som har opplevd å skulle bli foreldre vet at man går med noen forventninger til hvordan det skal bli når barnet kommer, hvordan barnet skal være, hvordan man selv skal være som forelder og hvordan forholdet til barnet skal. Vi er nå interessert i å høre om hvilke forventninger du hadde til barnet, deg selv og deres forhold.

Da dere fikk vite at barnet skulle komme til nettopp dere, hvordan forventet du at barnet skulle være?

(Her er vi ute etter foreldrenes forventninger til barnets atferd, som; evne til kontakt, uro, evne til å la seg roe, etc.)

- *Endret forventningene til barnet seg underveis?*

Hva slags forventninger hadde du til ditt forhold til barnet?

Alle foreldre vil ha tanker om og forventninger til hvordan man skal være som forelder. De fleste vil nok kjenne seg igjen i at man til tider kan føle at man ikke strekker til som forelder, mens man andre ganger føler at man gjør en ganske god jobb.

Hvordan har dette vært for deg? Føler du selv at du har levd opp til egne forventninger?

Nå har vi snakket litt rundt temaene motivasjon og forventninger og dine opplevelser av dette.
Er det noen av disse opplevelsene du har beskrevet som overrasket deg?

Opplevelse av hverdagen
Som forelder opplever man både sorger og gleder. Man vil i perioder oppleve at det å være forelder byr på store utfordringer og man vil i andre perioder igjen oppleve at man mestrer rollen.
Nå vil vi stille deg noen spørsmål som handler om positive og negative opplevelser du har hatt som foster/adoptiv- forelder og om ulike følelser du har kjent på.

Når du tenker tilbake på disse årene med barnet/ungdommen, er det noe du husker som spesielt positivt?

(Her er vi ute etter å få tak positive opplevelser foster/adoptiv-forelder har hatt opp igjennom barnets oppvekst. Dette kan være alt fra små øyeblikk mellom en selv og barnet, ting barnet har gjort, sagt, osv. Det kan også *eller en spesielt positiv periode eller situasjon)*

Hvordan påvirket dette deg i din hverdag?
(Overordnet er vi her ute etter hvordan dette kan ha påvirket hvordan informanten har hatt det; humør, tanker og følelser dette har vekket, fungering på jobb/sosialt, parforhold, syn på seg selv som omsorgsgiver osv.).

Når du tenker tilbake på disse årene med barnet/ungdommen, er det noe du husker som spesielt vanskelig?
(Her er vi ute etter å få tak i negative opplevelser foster/adoptiv-forelder har hatt opp igjennom barnets oppvekst. Dette kan være alt fra små øyeblikk mellom en selv og barnet, ting barnet har gjort eller sagt, osv., *eller en spesielt utfordrende periode eller situasjon).*

Hvordan påvirket dette deg i din hverdag?
(*Overordnet er vi her ute etter hvordan dette kan ha påvirket hvordan informanten har hatt det. Aktuelle tema kan være;*
humør, tanker,(for eks. syn på seg selv som omsorgsgiver) følelser dette har vekket, fungering på jobb/sosialt,
parforholdet.)

Opplevde du at du fikk hjelp når ting var vanskelig?
(Her er vi særlig ute etter i hvilke grad informant har opplevd at det har vært rom og behov for å søke hjelp fra for eks. barnevern. Både spørsmål/veiledning av praktisk art, men også når det gjelder å dele spørsmål/tanker av mer emosjonell karakter).
Har du underveis tvilt på om du ønsket fortsatt ønsket å være fosterforelder?
- *Opplevde de i så tilfelle at dette var noe de kunne snakke med barnevern/andre om?*

Har noen av disse følelsene eller opplevelsene vi nå har snakket om overrasket deg?

Relasjoner i familien

Å ta til seg et barn som ikke er ens biologiske vil naturlig nok påvirke familien. Nå ønsker vi å stille deg noen spørsmål rundt fosterbarnets plass i familien og hvordan det å få et foster/adoptiv-barn har påvirket dere som familie.

Hvilke tanker har du hatt rundt hva din rolle overfor barnet skulle/skal være?

Hvordan vil du beskrive ditt forhold til barnet nå?

- *Har dere alltid hatt et slikt forhold?*
- *Har ditt forhold til barnet endret seg underveis?*

(Her er vi ute etter å få tak i om informanten opplever at de har, og har hatt, et nært emosjonelt forhold til barnet og hvorvidt dette har endret seg underveis).

- *Hvordan ønsker du at dette skal være i fremtiden?*

Hvordan har det å ta imot et fosterbarn påvirket din familie?
(Vi er her ute etter hvordan det å være foster/adoptiv-forelder har påvirket ekteskap/samboerskap på noen måte?

Om det har påvirket forholdet til eventuelle biologiske eller/og andre foster/adopterte - barn?).

Har du andre barn? Biologiske/foster/adoptiv.

Hvis biologisk egne barn;

Foreldre som har flere barn vil kunne oppleve at de har et litt forskjellig forhold til barna sine. Nå ønsker vi å høre hvordan dette er og har vært for deg?

Følte/føler du deg knyttet til foster/adoptiv-barnet på samme måte som du er knyttet til ditt/dine andre barn?
Hvilke tanker har du om dette?

Fikk dere spørsmål om dere ønsket å adoptere fosterbarnet?
Hvis ja,
Kan du si noe om prosessen som ledet frem til at dere valgte å adoptere?
eller:
Kan du si noe om prosessen som ledet frem til at dere valgte å ikke adoptere?

Var det noe ved det å få et foster/adoptiv- barn inn i familien som overrasket deg?

Hvis du visste det du visste i dag om hvordan denne prosessen ville bli, ville du valgt å bli fosterforelder for dette barnet en gang til?

Kontakt med biologiske foreldre
Har fosterbarnet hatt kontakt med biologiske foreldre?
(Vi er her ute etter hvor mye kontakt det var og om dette endret seg underveis).

Hvordan påvirket det deg som forelder?
(Vi er her ute etter hvordan det var å samarbeide med de biologiske foreldrene, om de opplevde at barnet trengte mer omsorg i etterkant av samvær, osv.).

Avsluttende spørsmål:
Er det noe som har overrasket deg i løpet av hele denne prosessen du har vært gjennom? Noe du ikke var forberedt på?
Hvordan ville det ideelle barnevernet vært lagt opp for et godt samarbeid med fosterforeldre slik du ser det?
Vi har nå snakket om mange tema som vi syntes det er viktig å få kunnskap om. Er det noe vi ikke har spurt om som du ønsker å tilføye?

Demografiske spørsmål

Hvor gammelt var barnet da det flyttet inn hos deg?

Er det en gutt eller en jente?

Er du i familie med foster/adpotivbarnet i utgangspunktet?

Er du i dag foster- eller adoptiv-forelder for ungdommen?

Hvis informant har adoptert,
-når adopterte du?

Har foster/adoptiv-barnet bodd hos dere sammenhengende?

Bor ungdommen sammen med deg på nåværende tidspunkt?

Hvis nei på foregående spørsmål,
- når flyttet ungdommen ut?

Hva slags kontakt har dere i dag(hyppighet)?

Har du vært fosterforelder tidligere?

Alder på barnet nå

Jobber du? (Hvis ja, som hva?)

Hvilke utdannelse har du?

Appendix 2

Forespørsel om deltagelse i forskningsprosjektet
Foster- og adoptivforeldres opplevelse: Foreldrerollen over tid

Dette er et spørsmål til deg om å delta i en forskningsstudie for å undersøke hvordan du som foster/adoptiv-forelder har opplevd din rolle som omsorgsiver. Du er foster/adoptiv- forelder til en av omlag 130 personer som i 1990-årene ble med i oppfølgningsundersøkelsen vår, der vi forsøkte å finne ut hvordan ulike forhold rundt barn og unge påvirker deres utvikling. Mange barn fra ulike familier ble med i det opprinnelige prosjektet, og disse fordeler seg i to hovedgrupper; en gruppe barn uten kjente risikofaktorer, og en gruppe barn født av mødre med rusavhengighet. Hovedfokuset ved alle oppfølgingstidspunktene har vært barnets utvikling og fungering. Som de fleste av dere er kjent med, er vi i gang med en ny undersøkelsesrunde nå som barna har blitt ungdommer/unge voksne. I denne siste runden som enda ikke er avsluttet, er ungdommene blitt invitert til å delta i en nevropsykologisk undersøkelse og et intervju ved Psykologisk Institutt, gentesting, samt en MR-undersøkelse av hjernen ved Oslo Universitetssykehus, Rikshospitalet. I den anledning har du som foster/adoptiv-forelder også blitt bedt om å fylle ut spørreskjemaer om både ungdommen og deg selv.

Mens de tidligere undersøkelsene har dreid seg om ditt foster/adoptiv-barn, er det dere foster/adoptiv-foreldre vi ønsker å ha fokus på denne gangen. Vi ønsker derfor å invitere deg til å delta i en intervjuundersøkelse for å se nærmere på hvordan du som foster/adoptiv-forelder har opplevd din rolle som omsorgsgiver. Intervjuet vil vi ta opp temaer som din motivasjon for å bli foster/adoptiv-forelder, forventninger du har hatt til deg selv og barnet, gleder og bekymringer, ønsker og håp for barnet, samt hva du som foster/adoptiv-forelder opplever å ha fått av støtte. Vi ønsker å stille spørsmål om hvordan prosessen som foster/adoptiv-forelder har vært fra dere fikk omsorgen for barnet da det var ganske lite og frem til nå. Hvordan var det i begynnelsen, underveis, og hvordan er det nå som din foster/adoptiv-sønn/datter har blitt ungdom?

Intervjuet vil fortrinnsvis gjennomføres i R-BUP sine lokaler i Nydalen, men dersom det er vanskelig for deg å komme hit, kan vi komme hjem til deg. Intervjuet vil ta 1-2 timer.

Ettersom intervjuet vil ta opp temaer som berører din foster/adoptiv- sønn/datter, vil han/hun også motta informasjonsskriv og samtykkeskjema. Intervjuet vil ikke bli gjennomført før både du som foster/adoptiv-forelder og ungdommen du er foster/adoptiv-forelder til, har samtykket til deltagelse i prosjektet.

Det opprinnelige prosjektet ble startet av psykologene Vibeke Moe og Kari Slinning. Den gangen var de ansatt ved Aline spedbarnsenter. Nå jobber de ved Regionsenter for barn og unges psykiske helse, R-BUP Øst og Sør. Post doc og spesialist i klinisk psykologi Egil Nygaard og professor Kristine B Walhovd, ved Psykologisk Institutt, Universitet i Oslo er også sentrale samarbeidspartnere i prosjektet. Vi har i tillegg fått med oss to nye prosjektmedarbeidere, Maren Larssen og Linn Aass som begge snart er ferdig utdannede psykologer fra Universitetet i Oslo.

Dersom du ønsker å delta i studien:
Dersom du er interessert i å delta i studien, ber vi deg om å fylle ut samtykkeskjema som er vedlagt og sende det i den vedlagte ferdig frankerte konvolutten, tilbake til oss. For å gjennomføre intervjuet må vi også motta samtykkeskjemaet der din foster/adoptiv-sønn/datter har signert. Dersom du har spørsmål vedrørende påmelding, eller ønsker å reservere deg mot å bli kontaktet om dette prosjektet igjen, kan du ta kontakt med administrasjonskonsulent ved R-BUP Unni Rosenkilde:
e-post: unni.rosenkilde@r-bup.no Tlf.: 22 58 60 21/911 60 792.
Eller prosjektleder Kari Slinning:
e-post: kari.slinning@r-bup.no Tlf.: 986 47 410

Mer informasjon om studien finner du vedlagt.

Med vennlig hilsen

Kari Slinning
Forskningsleder
R-BUP Øst og Sør
kari.slinning@r-bup.no

Informasjon om forskningsprosjektet:
Foster- og adoptiv-foreldres opplevelse: Foreldrerollen over tid

Hva er bakgrunnen for og hensikten med studien?
Studien gjennomføres som et hovedoppgaveprosjekt i regi av Psykologisk Institutt ved Universitetet i Oslo. Det er forsket mye på foster/adoptiv-barn, men det finnes lite i litteraturen som sier noe om hvordan det er å være foster/adoptiv-forelder, og det er behov for mer kunnskap på feltet. Dette er et viktig perspektiv fordi det gir innsikt i hvordan det oppleves å ta til seg et barn som ikke er ens biologiske og som kan ha spesielle utfordringer og behov. Studien vil også kunne bidra til økt kunnskap om hva foster- og adoptiv-foreldre trenger av tilrettelegging, hjelp og støtte.

Hensikten med studien er altså å få økt kunnskap om hvordan du som foster- og adoptivforelder opplever rollen som omsorgsgiver. Ved å intervjue foster- og adoptivforeldre som har hatt barnet hos seg helt siden det var ganske lite, ønsker vi å se på foster/adoptiv-foreldrerollen i et tidsperspektiv. Vi er altså opptatt av din opplevelse av foreldrerollen både tidlig i prosessen, underveis og etterhvert som barnet vokser til og blir ungdom. Ved hjelp av dybdeintervjuer ønsker vi å få tak i foster- og adoptiv-foreldres unike opplevelse av hvordan denne prosessen har vært.

Hvem kan delta?
Foster/adoptiv-foreldre som har fått invitasjon fra oss kan delta i prosjektet. Intervjuet kan ikke gjennomføres før din foster/adoptiv-sønn/datter har samtykket til at du lar deg intervjue. Han/hun vil også få tilsendt informasjon om studien, samt et samtykkeskjema i posten. Dersom du ønsker å delta i studien, sendes påmelding i form av utfylt samtykkeskjema i ferdig frankert svarkonvolutt som ligger vedlagt.

Alle foster-og adoptivforeldre som tidligere har deltatt i prosjektet blir invitert til å delta. Dersom interessen for å delta er stor, vil vi ikke ha kapasitet til å intervjue alle som melder sin interesse. Det kan altså hende at du ikke blir intervjuet til tross for at du har meldt deg på studien. Dette vil du få tilbakemelding om når vi har oversikt over hvor mange som ønsker å delta.

Hva innebærer studien?
Du vil bli intervjuet om dine opplevelser som foster/adoptiv-forelder, og dette vil bli tatt opp på lydbånd. Intervjuet vil blant annet omhandle motivasjon og forventninger, perioder med medgang og motgang, i hvilken grad du har opplevd å få støtte og hvordan det å være foster/adoptiv-forelder har påvirket din hverdag og ditt syn på deg selv. Intervjuet vil ta 1-2 timer, og gjennomføres av Maren Larssen og Linn Aass, som går siste året på profesjonsutdanningen i psykologi og som er ferdige psykologer høsten 2014. Disse har ingen personlig forhåndskunnskap om dere. Intervjuene vil fortrinnsvis gjennomføres i R-BUP sine lokaler i Nydalen. Dersom det er vanskelig for deg å komme hit, kan vi komme hjem til deg.

Mulige fordeler og ulemper:
En fordel ved å delta i prosjektet er at du får muligheten til å dele dine erfaringer om hvordan det har vært å være foster/adoptiv-forelder og dermed belyse et felt det er forsket lite på. Mulige ulemper er tiden du vil bruke på å bli intervjuet og tiden du eventuelt vil bruke på å reise til R-BUPs lokaler i Nydalen. Noen vil kunne oppleve at temaene i intervjuet er vanskelige å snakke om og kanskje bekymre seg for at de utleverer foster/adopiv-sønnen/datteren sin.

Det er derfor viktig for oss at din foster/adoptiv-sønn/datter er informert om hva studien går ut på og at han/hun gir sin godkjennelse til at du blir intervjuet. Din foster/adoptiv-sønn/datter skal være sikker på at de ikke vil gjenkjenne informasjon om seg selv i det ferdige resultatet. Når de endelige resultatene av studien publiseres, vil alle personlige opplysninger være anonymisert. Det vil si at selv om du deler informasjon av privat karakter, vil det ikke være mulig å identifisere enkeltdeltagere. Din foster/adoptiv- sønn/datter vil ikke få vite hva du svarer i intervjuet. Dersom du har en partner/ektefelle som også har latt seg intervjue, vil heller ikke han/hun få informasjon om hva du har svart. På samme måte vil heller ikke du få informasjon om hva din ektefelle/partner har svart. Du vil i etterkant av intervjuet heller ikke få tilbakemelding fra oss på det du selv har svart.

Hva skjer med informasjonen som samles inn?

Informasjonen vi får tilgang til gjennom dybdeintervjuene skal kun brukes slik som beskrevet i hensikten med studien. Du vil i intervjuet bli bedt om å dele informasjon og opplevelser du har hatt som foster/adoptiv-forelder, og i mange tilfeller er det ikke til å unngå at du deler informasjon om din foster/adoptiv- sønn/datter. Denne informasjonen vil som sagt bli anonymisert.

All informasjon vil bli behandlet uten navn og fødselsnummer eller andre direkte gjenkjennende opplysninger. En kode knytter navnet ditt til intervjuene gjennom en kodeliste. Det er kun autorisert personell knyttet til prosjektet som har adgang til navnelisten. Navnelisten slettes i 2023. Alle som får innsyn i prosjektdata har taushetsplikt. Databehandlingsansvarlig er Psykologisk Institutt ved Universitetet i Oslo ved forskningsleder Anne Inger Helmen Borge. Når det ferdige resultatet publiseres, vil personopplysninger som kjønn og alder være anonymisert, slik at det ikke er mulig å identifisere enkeltdeltagere.

Kan jeg trekke meg fra undersøkelsen underveis?
Det er frivillig å delta i studien. Du kan når som helst, og uten å oppgi noen grunn, trekke ditt samtykke til å delta i studien. Hvis du sier ja til å delta i studien, har du rett til å få innsyn i hvilke opplysninger som er registrert om deg. Du har videre rett til å få korrigert eventuelle feil i de opplysningene vi har registrert. Dersom du trekker deg fra studien, kan du kreve å få slettet innsamlede opplysninger, med mindre opplysningene allerede er inngått i analyser eller brukt i vitenskapelige publikasjoner.

Dersom du senere ønsker å trekke deg, reservere deg mot å bli kontaktet om dette prosjektet igjen, eller har spørsmål til studien, kan du kontakte:
administrasjonskonsulent Unni Rosenkilde:
e-post: unni.rosenkilde@r-bup.no Tlf.: 22 58 60 21/911 60 792.
Eller prosjektleder Kari Slinning:
e-post: kari.slinning@r-bup.no Tlf.: 986 47 410 (annet nr?)

Økonomi og godkjennelse
Det er ingen kommersielle interesser knyttet til prosjektet. Prosjektet er godkjent av Regional komité for medisinsk forskningsetikk.

Hvor kan jeg få informasjon om utfallet av studien?
Etter hvert som resultatene av studien publiseres, kan kopier av rapporter og artikler fås ved henvendelse til prosjektleder.

Ta gjerne kontakt hvis det er noe du lurer på!

Med vennlig hilsen

Kari Slinning
Forskningsleder
R-BUP Øst og Sør
kari.slinning@r-bup.no

Foster/adoptiv-foreldres samtykke til deltagelse i studien

Kryss av de boksene som passer
Foster/adoptiv-mor

Mitt navn (i blokkbokstaver):.....Jeg samtykker til å delta i et dybdeintervju om mine erfaringer som foster/adoptiv-forelder og at dette tas opp på lydbånd.

(Signert av prosjektdeltager, dato)

Foster/adoptiv-far

Mitt navn (i blokkbokstaver):.....

Jeg samtykker til å delta i et dybdeintervju om mine erfaringer som foster/adoptiv-forelder.

(Signert av prosjektdeltager, dato)

Min mailadresse:

Jeg bekrefter å ha gitt informasjon om studien

(Signert, rolle i studien, dato)

Appendix 3

Foster- og adoptivforeldres opplevelse: Foreldrerollen over tid
(et prosessperspektiv)

Forskningsprotokoll

Bakgrunn og problemstilling

I denne studien ønsker vi å intervjue foster- og adoptivforeldrene til barn som ble eksponert for rusmidler i fosterlivet. Majoriteten av barna ble plassert i fosterhjem i sitt første leveår. Hensikten med studien er å få mer kunnskap om hvordan det er å ta til seg et barn som ikke er ens biologiske, og hvordan foster- og adoptivforeldre opplever sin rolle som omsorgsgivere for barn som kan ha spesielle utfordringer. Målet er å få mer innsikt i hvordan det er å være foster/adoptivforelder både tidlig i prosessen mens barnet er lite og etter hvert som barnet vokser til og blir ungdom og ung voksen. Slik kunnskap vil kunne si noe om hva foster- og adoptivforeldre har behov for av støtte, og hva som skal til for at de skal føle seg ivaretatt og i best mulig stand til å være en god omsorgsgiver for sitt foster/adoptiv-barn.

Studien vil gjennomføres og publiseres som et hovedoppgave-prosjekt i regi av Psykologisk Institutt ved Universitetet i Oslo. Studien kan også defineres som et pilotprosjekt, da det er aktuelt å bruke de data vi samler inn i denne studien, som grunnlag for et prosjekt som senere utføres i større skala.

Gruppen vi vil undersøke har vært, eller er fortsatt, foster/adoptiv-foreldre til ungdom som ble eksponert for rus i fosterlivet. Studien vil ta utgangspunkt i foster- og adoptivforeldrene til de samme deltagerne som har deltatt i en longitudinell studie ved Moe og Slinning der 136 barn (78 ruseksponerte barn og 58 barn som utgjorde sammenligningsgruppen) har blitt fulgt med undersøkelser ved fødsel, 7, 9 og 12 mnd, samt ved 2 år, 3 år, 4 år, 4 ½ år, og 9 år (Moe, 2002; Moe & Slinning, 2002; Slinning, 2004). Et underutvalg har også har blitt undersøkt med MRI (Magnetic Resonance Imaging) rundt 11-årsalder (Walhovd et al., 2007; Walhovd, Westlye, et al., 2010). Moe, Slinning, Walhovd et.al gjennomfører nå en oppfølgingsstudie av

de samme ungdommene, ledet av prosjektleder Kristine Walhovd. Tittelen på dette prosjektet er Oppfølging i ungdomsalder: utvikling og hjernen (REK-nr 2012/1630). Kari Slinning som er prosjektleder for studien vi nå søker godkjenning for og Egil Nygaard som er hovedveileder for studien vi nå søker godkjenning for, er også prosjektmedarbeidere i studien Oppfølging i ungdomsalder: utvikling og hjernen.

Mens fokuset i de tidligere forskningsprosjektene har vært på barna/ungdommene, ønsker vi nå å undersøke hvordan det har vært å være foster/adoptivforeldre til denne gruppen.

I utgangspunktet omfattet undersøkelsen fra fødsel av 78 barn som var eksponert for rusmidler i fosterlivet (blandingsmisbruk, oftest med opiat som hovedstoff). Barna til samtlige av de 78 kvinnene ble overført til døgnavdeling på Aline spedbarnssenter etter barsel, etter et opphold på barneavdelingen der de ble behandlet for abstinenser. Mødrene som var rusfrie flyttet med barna til spedbarnssenteret der deres omsorgskompetanse ble utredet. De fleste barna (84,5 %) i den rueksponerte gruppen ble etter omsorgsutredningen og saksbehandling i fylkesnemnd, plassert i foster- eller adoptivfamilier i løpet av første leveår. Majoriteten av disse har bodd hos sine foster- eller adoptivfamilier sammenhengende siden dette. Per i dag har omtrent 8 familier trukket seg fra oppfølgningen. Av praktiske hensyn vil vi kun invitere foster- og adoptivforeldre som er bosatt på Østlandet til å delta i studien. Det mulige kontaktutvalget består derfor av foster-og adoptivforeldrene til totalt 55 ungdommer. Disse ungdommene er per i dag 16-22 år gamle. Det at vi har tilgang til et utvalg der ungdommene har vært i foster/adoptivhjem helt fra de var ganske små og har bodd hos én familie hele livet, gir en unik mulighet til å undersøke foster/adoptivforeldrenes opplevelse av hvordan denne prosessen har vært.

Vi ønsker nå å kontakte foster- og adoptivforeldrene som tidligere har deltatt i oppfølgingsstudien til Moe, Slinning, Walhovd et.al med forespørsel om å stille til et dybdeintervju. Vi sender altså invitasjon til å delta i studien både til ungdommenes foster/adoptiv mor-og far. De vil få tilsendt et informasjonsskriv (se vedlegg) om hva intervjuet vil innebære og et samtykkeskjema (se vedlegg). Ungdommene vil også bli tilsendt informasjonsskriv om at vi nå ønsker å snakke med deres foster/adoptiv-foreldre (se vedlegg) og samtykkeskjema (se vedlegg). For at intevjuene skal gjennomføres, må nemlig også ungdommen gi sitt samtykke til at hans/hennes foster/adoptiv-forelder stiller til intervju.

Grunnen til dette er blant annet at foster- og adoptivforeldrene uungåelig vil komme til å ta opp temaer som berører tredjepart, altså sin foster/adoptiv-sønn/datter.

Foster- og adoptivforeldre har en viktig og utfordrende oppgave som handler om å gi omsorg til en særlig sårbar gruppe, og det forventes mye av personer som påtar seg dette ansvaret. Barne- , likestillings- og inkluderingsdepartementet fremhever viktigheten av foster- og adoptivhjem som dekker barnets behov for trygghet, stabilitet, omsorg og utvikling. Fosterforeldre må ha særlig evne, tid og overskudd til å gi barn et trygt og godt hjem. De må ha en stabil livssituasjon, alminnelig god helse og gode samarbeidsevner. Det stilles også krav om at fosterforeldre har økonomi, bolig og et sosialt nettverk som gir barnet mulighet til livsutfoldelse (Barne-likestillings-og inkluderingsdepartementet, 2012). Man vet at oppgaven disse foreldrene har påtatt seg kan oppleves krevende og til tider belastende (Leve et al., 2012). Likevel foreligger det lite forskning og kunnskap om hvordan det oppleves å være foster- eller adoptivforeldre, og hvordan prosessen fra barnet er lite til det blir ungdom arter seg for deres foster- og adoptivforeldre. (Berrick & Skivenes, 2012; Whenan, Oxlad & Lushington, 2009). Et forskningsprosjekt som det vi planlegger å gjennomføre, vil kunne gi verdifull informasjon om gleder og utfordringer foster- og adoptivforeldre står overfor, og hva det gjør med dem følelsesmessig. Informasjon om hvordan de opplever sin rolle, både på godt og vondt, vil kunne gi en pekepinn på hva foster- og adoptivforeldre har behov for, og gi indikasjoner på hva som kan bidra til å forenkle deres hverdag slik at de blir i stand til å være så gode omsorgsgivere som mulig. Vi håper at prosjektet vil bidra til økt kunnskap om foster- og adoptivforeldres situasjon og dermed også kunnskap om hva som skal til for å bedre denne.

Forskningsspørsmål:
Hvordan oppleves prosessen med å ta til seg og være omsorgsgiver for et barn som ikke er ens biologiske.

Metoder
Deltagere og rekruttering
Vi vil sende ut en invitasjon til deltagelse i prosjektet til alle foster- og adoptivforeldre som tidligere har sagt ja til å delta i oppfølgingsstudien til Moe, Slinning, Walhovd et.al, og som er bosatt på Østlandet. Til sammen vil foster- og adoptivforeldrene til omtrent 55 ungdommer

bli invitert til å delta. Vi tar sikte på å inkludere rundt ti foster/adoptiv-foreldre i studien, men det eksakte antall kan avvike ettersom studien er kvalitativ og vi ikke på forhånd har kunnskap om når metningspunktet er nådd. Deltagerne vil velges ut igjennom ¨et førstemann til mølla¨-prinsipp, hvor de ti første personene som melder sin interesse enten ved å svare pr. post, mail eller telefon, vil være de ti første som intervjues. Dermed har vi ikke på forhånd kjennskap til om deltagerne i studien vil være i hovedsak foster- eller adoptivforeldre, om det er likt antall fedre og mødre, eller om utvalget vil inkludere både foster/adoptiv-mor og foster/adoptiv-far til en og samme ungdom. Hvis to personer som har vært foster/adoptiv-foreldre til samme ungdom inkluderes i utvalget, vil disse intervjues hver for seg. Da antall deltagere i det endelige utvalget er forholdsvis lavt (omtrent 10 foster/adoptivforeldre), er det ikke mulig å sikre et representativt utvalg. Dette er heller ikke målet i en kvalitativ studie. I tråd med den kvalitative forskningstradisjonen og fremgangsmåten innen tematisk analyse, vil vi fortsette å intervjue respondentene til vi har oppnådd en metning, og vi ser at temaene har en tendens til å gjenta seg. Vi kan ikke på forhånd vite når dette punktet er nådd, men erfaringsmessig vil vi trolig ikke ha behov for mer enn omtrent ti deltagere.

I informasjonsskrivet informerer vi om at dersom interessen for å delta er stor, vil vi ikke ha kapasitet til å intervjue alle som melder seg. Personer som melder seg og som vi ikke har kapasitet til å intervjue, vil få beskjed om dette per mail. Personene som ønsker å delta i studien vil fortrinnsvis få tilbud om å intervjues i R-BUPs lokaler i Nydalen. De vil også få tilbud om å bli intervjuet hjemme hos seg selv dersom det er vanskelig for dem å komme til R-BUPs lokaler.

De vi inviterer til å delta i studien vil få informasjon om studien, samt samtykkeerklæring per post. Også ungdommene vil få tilsendt informasjonsskriv(alle ungdommene er over 16 år og har samtykkekompetanse) og samtykkeerklæring per post. Foster- og adoptivforeldrene og ungdommene mottar altså separate brev. Dette for å redusere muligheten for at ungdommene utsettes for press av sine foster/adoptiv-foreldre om å gi sitt samtykke til at disse lar seg intervjue. De foster- og adoptivforeldrene som er interessert i å delta, og ungdommene som godkjenner at deres foster/adoptiv-foreldre lar seg intervjue, bes returnere underskrevet samtykkeskjema i ferdig frankert svarkonvolutt som er vedlagt i brevet de blir tilsendt. Interesserte deltagere kan også ta kontakt per telefon eller mail. Vi tar deretter telefonisk kontakt med foster- og adoptivforeldrene som har meldt sin interesse og som det er aktuelt å

intervjue, for å avtale tidspunkt for gjennomføring. Vi vil da informere om prosjektet også muntlig, og forsikre oss om at deltagerne har forstått hva prosjektet går ut på. Vi vil være nøye med å påpeke at all deltagelse er frivillig, og at vi ikke legger noe som helst press på deltagerne for å stille opp.

Dersom det ikke melder seg så mange interesserte foster- og adoptivforeldre som vi trenger for å gjennomføre studien (omtrent ti personer), ber vi om tillatelse til å henvende oss per telefon også til de som ikke har respondert på forespørselen og spørre om vedkommende er interessert i å delta. Dette vil vi gjøre tre uker etter at deltagerne har fått invitasjonen i posten. Igjen vil vi være nøye med å påpeke at all deltagelse er frivillig, og at vi ikke legger noe som helst press på deltagerne for å stille opp, men at vi vil høre om informasjonen er mottatt. Vi ber videre om tillatelse til å ta kontakt med ungdommene for å innhente deres samtykke, dersom deres foster/adoptiv- forelder har gitt oss sitt samtykke til å delta. Igjen vil vi være nøye med å påpeke at det er helt frivillig å gi sitt samtykke, og at vi ikke legger noe som helst press på ungdommene for at de skal samtykke. I informasjonsskrivene informerer vi om muligheten til å reservere seg mot en slik telefonoppringning, ved å sende mail eller ringe. Det er altså mulig både å kontakte oss for å melde sin interesse, og for å reservere seg mot senere telefonoppringning.

Design

Det vil bli benyttet kvalitiativ metode i form av semistrukturert dybdeintervju. Slike dybdeintervjuer egner seg godt til å fange opp nettopp det opplevelsesaspektet vi er ute etter i vår studie og gir intervjueren mulighet til å stille utdypende spørsmål ut fra hva informanten svarer. Denne metoden gjør det altså mulig å uforske temaer i dybde og detalj, forstå informantenes motivasjon og ikke minst utforske sensitive temaer (Lewis, 2003). Dybdeintervjuene vil bli tatt opp på bånd, for så å bli transkribert. I analysearbeidet med de kvalitative dataene vil induktiv tematisk analyse bli benyttet. Med denne «bottom up» analyse- tilnærmingen vil vi ved hjelp av koder gruppere nøkkeltemaer som fremkommer i materialet, under tematiske overskrifter. Slik søker vi å finne temaer som har en tendens til å gjenta seg i materialet og som viser seg relevante for å svare på forskningsspørsmålet (Creswell, 2007).

Metoder og mål

Kvalitativt dybdeintervju

Dybdeintervjuet er semistrukturert og består av åpne spørsmål med tilhørende innlednings- og hjelpetekser (Se vedlegg). Hjelpetekstene er korte forklaringer på hva vi er ute etter av informasjon og skal gjøre intervjueren bedre i stand til å stille utfyllende spørsmål, samtidig som de er ment som overganger fra et tema til et annet.

Intervjuet inneholder følgende temaer:

1. Motivasjon og forventninger.

Det finnes forskningslitteratur som omhandler hva foster/adpotiv- foreldre oppgir som viktige årsaker til å ta til seg et foster/adoptiv-barn. Også grunner for å fortsette som foster/adoptiv-forelder har det blitt forsket på (Daniel, 2011; Whenan et al, 2009). Vi ønsker å undersøke om de samme årsakene går igjen hos foreldrene vi skal intervjue. Det finnes imidlertid lite i litteraturen som belyser hva slags forventninger foster- og adoptivforeldre har, både til seg selv, barnet de skal ta til seg og forholdet dem i mellom. En styrke med vårt utvalg er at vi har muligheten til å få et innblikk i både hvorvidt og hvordan disse årsakene og forventningene har utviklet/endret seg over tid.

2. Følelser

Det er funnet støtte for at fosterbarn har større risiko enn andre barn for å utvikle emosjonelle, adferdsmessige, nevrobiologiske og sosiale problemer (Leve et al, 2012). Samme studie viser at forhøyede nivåer av adferdsproblemer hos fosterbarn predikerer forhøyet stressnivå hos deres omsorgsgivere. En annen studie poengterer viktigheten av å fremme fosterforeldres subjektive velvære og at slike tiltak har positiv effekt på deres evne til å yte god omsorg (Vanderfaeillie, Van Holen, Trogh & Andries, 2011). I dette ligger det at det emosjonelle aspektet er interessant å se nærmere på, og ved bruk av kvalitativ metode har man muligheten til å gå mer i dybden på hvordan foster- og adoptivforeldre opplever sin hverdag. I en kvantitativ norsk studie (Havik, 2005) trekkes det frem at kompetansebygging og veiledning er det som først og fremst er til hjelp for fosterforeldre. For bedre å kunne forberede og veilede foster/adoptiv- foreldre, vil det nettopp derfor være av interesse å vite mer om hvordan deres hverdag oppleves, også på et emosjonelt plan.

3. Relasjoner i familien

En kvantitativ norsk studie har identifisert faktorer som tilknytning til barnet og følelse av forpliktelse overfor barnet som de viktigste beskyttelsesfaktorene mot brudd mellom fosterbarn og deres fosterforeldre (Havik, 2005). For å kunne gi så god støtte og veiledning som mulig til foster- og adoptivforeldre, samt forberede dem på prosessen de går inn i, er det viktig å vite noe om hva det gjør med familien å ta til seg et foster/adoptiv-barn. En kan for eksempel tenke seg at det er vanskelig å definere sin rolle overfor barnet. Barnet har kanskje tidvis kontakt med sine biologiske foreldre, noe som kan kreve mye av foster- og adoptivforeldre (Berrick & Skivenes, 2012). Dette, samt usikkerhet rundt plasseringens varighet, vil man kunne tenke seg påvirker relasjonen til foster/adoptiv-barnet.

4. Avsluttende spørsmål

Avslutningsvis får foster/adoptivforeldrene mulighet til å ta opp temaer de ser på som viktige, men som ikke har blitt dekket i de foregående spørsmålene. Det er funnet støtte for at fosterforeldre som opplever at de får hjelp og støtte, blir bedre omsorgsgivere for sitt fosterbarn (Leve et al, 2012).Vi ønsker derfor også informasjon om hva som kunne forenklet foster/adoptiv- foreldrenes hverdag.

5. Demografiske spørsmål

Når intervjuet er gjennomført, vil vi fylle ut et kort skjema med demografiske spørsmål hvis denne informasjonen ikke allerede er fremkommet underveis i intervjuet (Se vedlegg). Informasjonen kan bli aktuell dersom det senere er ønskelig å gjennomføre en liknende studie i større skala, der en forsøker å oppnå et representativt utvalg.

Totalt vil intervjuet ta 1-2 timer, der tidspunkt for pause/pauser tilpasses etter behov. Intervjuene vil gjennomføres av Maren Larssen og Linn Therese Aass, som utfører denne studien som sitt hovedoppgaveprosjekt, og som er ferdig utdannede psykologer høsten 2014. Prosjektet veiledes i samråd med:

- Prosjekteleder: Dr. Pshycol. Kari Slinning: forskningsleder ved Nasjonalt Kompetansenettverk for sped- og småbarns psykiske helse, ved R-BUP øst og sør, og har fulgt foster/adoptiv- barna til foster/adoptiv-foreldrene som skal intervjues, fra fødselen samt ved senere oppfølginger (Moe & Slinning, 2002; Slinning, 2004;Walhovd et al., 2007; Walhovd, Westlye, et al., 2010).

- Hovedveileder: post-doc ved Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo, Egil Nygaard: spesialist i klinisk psykologi med fordypningsområde klinisk barne- og ungdomspsykologi. Han intervjuer for tiden alle ungdommene i forbindelse med oppfølgingsstudien: Oppfølging i ungdomsalder: utvikling og hjernen (omtalt over).
- Metodeveileder: Dr. Philos Hanne W. Oddli: ansatt som førsteamanuensis ved Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo, er spesialist i klinisk psykologi med fordypningsområde klinisk voksenpsykologi og har kvalitative metoder som en av sine interessefelt.

Etiske utfordringer

Vi har ønske om at denne undersøkelsen skal kunne bidra til økt kunnskap i et felt hvor det i dag foreligger lite forskning. Det er et uttalt mål at fosterhjemsplasseringer skal være varige, og kunnskap om hvordan hverdagen som foster/adpotiv- forelder oppleves, vil kunne bidra til å oppnå dette. Til tross for at fordelene ved å utføre prosjektet er mange, ser vi at prosjektet innebærer flere etisk utfordrende problemstillinger. Vi har implementert en rekke rutiner for å ivareta og beskytte deltagerne i prosjektet. Dette belyses under.

Følelsesmessig aktiverende tema: Vi vil i intervjuet komme inn på temaer som med stor sannsynlighet vil aktivere deltagerne både på et følelsesmessig- og kognitivt plan. Med spørsmålene søker vi å fange opp foster- og adoptivforeldrenes unike opplevelser både på godt og vondt, og hvilke tanker og følelser de har hatt overfor seg selv og foster/adovbarnet sitt.Vi ser at dette er en etisk utfordring da man kan tenke seg at de som intervjues kan komme i kontakt med tanker og følelser de kanskje ikke har snakket om med noen tidligere. Dette kan føre til at de som intervjues føler at de ikke fremstår som gode omsorgspersoner, at de har tanker og følelser de ikke burde ha og at de blir følelsesmessig overveldet.
Behov for psykisk helsehjelp: Vi ser også at det er en etisk problemstilling at intervjuene er av en slik lengde, og temaene av en slik art, at de som intervjuer vil kunne bli oppmerksomme på at informanten kan være i behov for psykisk helsehjelp.
- Informasjon i forkant av intervju: For å ivareta deltagerne på best mulig måte, er vi nøye med å informere om hva intervjuet i hovedtrekk vil dreie seg om. Dette tematiseres både i informasjonsskrivet og når vi senere ringer opp igjen de som har meldt sin interesse. Det informeres videre i informasjonsskrivet om at deltagerne kan ta kontakt dersom det er noe de lurer på utover dette.

- Intervjuets oppbygging: For å ivareta deltagerne på best mulig måte har vi forsøkt å ta hensyn til deltagerne under utformingen av selve intervjuet. Det innledes med å poengtere at den som intervjues selvsagt selv velger hva han/hun ønsker å svare på. Dette for å unngå å legge press på intervjuobjektene. Videre er innledningstekstene ment som et hjelpemiddel både for at intervjuobjektet skal få en forståelse av hva spørsmålene vil dreie seg om, men også for å normalisere tanker, følelser og opplevelser de kan ha hatt. Videre blir de potensielt mest følelsesmessig engasjerende spørsmålene stilt omtrent midtveis i intervjuet, slik at vi avslutter med spørsmål som vi ser for oss at er av en mindre følelsesmessig aktiverende karakter. Vi ønsker på denne måten å runde av intervjuet på en måte som gjør at deltagerne føler seg ivaretatt.
- Intervjuerne: Linn Therese Aass og Maren Larssen er, når intervjuene gjennomføres, inne i sitt siste år av profesjonsutdanningen i psykologi. De innehar kompetanse når det gjelder å møte og snakke med mennesker på en god og ivaretagende måte. De vil gjennomføre intervjuene sammen, dette vil si at en intervjuer og en observerer og kommer med innspill. Dette muliggjør en bedre ivaretagelse av intervjuobjektene.
- Videre hjelp ved behov: Dersom det uttrykkes behov for, eller oppfattes av de som intervjuer, at det er behov for psykisk helsehjelp, kan psykologspesialist Egil Nygaard henvise videre til dette. Dette informeres det om i informasjonsskrivet.

Informasjon om tredjepart: Hensikten med å intervjue foster- og adoptivforeldrene er å få innblikk i deres opplevelse av sin rolle. Likevel vil spørsmålene vi stiller i intervjuet være av en slik karakter at foster- og adoptivforeldrene uungåelig vil fortelle om en tredje part, dvs. sin foster/adoptiv-sønn/datter. Det kan for eksempel dreie seg om spesifikke historier, situasjoner eller hendelser der foster- og adoptivforeldrene deler potensielt identifiserende informasjon om sin foster/adoptiv- sønn/datter. Dette er etisk utfordrende da den som intervjues kan føle at han/hun utleverer informasjon som foster/adpotiv-barnet ikke har mulighet til å korrigere. Også foster/adoptiv- barnet kan føle at informasjon om dem er delt uten at de har samtykket til dette.
- Informert samtykke: Det er derfor viktig for oss at ungdommene til foster- og adoptivforeldrene vi skal intervjue, er klar over at deres foster/adoptivforeldre blir intervjuet om sine opplevelser, og at ungdommene gir sitt samtykke til dette. Dette for at vi vil unngå at ungdommene sitter igjen med en følelse av at deres omsorgsgivere har delt informasjon om dem bak deres rygg. Det at ungdommene må samtykke, vil også være en trygghet for våre

intervjuobjekter, slik at de ikke opplever at de utleverer sin foster/adoptiv- sønn/datter. Alle ungdommene er over 16 år og har samtykkekompetanse.

Å føle seg presset til deltagelse: Vi ønsker å unngå at foster/adoptiv- foreldrene på noen måte føler seg presset til å delta. På samme måte ønsker vi å unngå at deres foster/adoptiv-døtre/sønner føler seg presset til å gi sitt samtykke til at deres foster/adoptiv- forelder lar seg intervjue.
- Informasjonsskriv: I informasjonsskrivet til foster/adoptiv-foreldrene, informerer vi om at de kan trekke sitt samtykke for deltagelse. Dette for å unngå at de føler seg presset til å gjennomføre intervjuet, men også for at de skal vite at de kan trekke sin godkjennelse også i etterkant av intervjuet, så fremt data ikke allerede har inngått i analyser. Det vil også som tidligere nevnt være mulig å reservere seg fra ytterligere forespørsler om deltagelse, enten ved å krysse av for dette i samtykkeskjema og returnere dette til oss, eller pr. mail eller telefon. For å unngå at ungdommene føler et press for å gi sitt samtykke for gjennomføringen av intervjuet, får de tilsendt informasjonsskriv, samtykkeskjema og svarkonvolutt i sitt navn. I informasjonsskrivet til ungdommene informerer vi på samme vis om at også de kan trekke sitt samtykke. Dette for å unngå at de føler seg presset til å godkjenne gjennomføringen av intervjuet, men også for at de skal vite at de kan trekke sin godkjennelse også i etterkant av intervjuet, så fremt data ikke allerede har inngått i analyser.

Bekymring rundt gjenkjennbarhet: Både foster- og adotivforeldrene og ungdommene, kan bekymringer rundt gjenkjennbarhet av informasjon i det ferdig fremtstilte materialet. Ungdommene kan være bekymret for at de selv og/eller andre skal kunne kjenne igjen negative utsagn foster/adoptiv- foreldrene har delt om dem. Også foster- og adoptivforeldrene kan være bekymret for at deres foster/adoptiv- sønn/datter skal kunne kjenne igjen informasjon om seg selv. De kan også ha bekymringer rundt at deres partner/tidligere partner skal kunne kjenne igjen informasjon om seg selv eller sitt foster/adoptiv-barn.
- Informasjon om personvern: Deltagerne blir opplyst om forhold knyttet til personvern i informasjonsskrivet. Både foster- og adoptivforeldre og ikke minst deres foster- og adoptiv-sønn/datter, skal være trygge på at de ikke vil gjenkjenne informasjon om seg selv i det ferdig publiserte materialet. Når de endelige resultatene av studien publiseres, vil alle personlige opplysninger være anonymisert. Det vil si at selv om intervjuobjektene deler informasjon av

privat karakter, vil det ikke være mulig å identifisere enkeltdeltagere (Lewis, 2003). Det informeres også om at kun de-identifiserte data vil bli brukt til analyser i prosjektet. (Se mer om dette under personvern lenger ned).
- Taushetsplikt: Det er kun de som er en del av prosjektgruppen som får innsyn i prosjektet og disse har taushetsplikt.

Tidsbruk: Intervjuobjektene vil måtte sette av 1-2 timer, i tillegg tilkommer reise til R-BUPs lokaler i Nydalen. Vi ser at dette kan være en ulempe da intervjuobjektene ikke får noen form for godtgjørelse for sin tidsbruk.
- Mulighet for å bli intervjuet hjemme hos seg selv:Intervjuene gjennomføres fortrinnsvis i R-BUPs lokaler i Nydalen, men dersom intervjuobjektene ønsker det, har vi mulighet til å reise hjem til dem og intervjue dem der.
- Mulighet for å dele sin historie og sine erfaringer: De som intervjues i denne studien er foster/adoptiv-foreldre til ungdommer/unge voksne vi har hatt kontakt med i nærmere 20 år. Vi har i løpet av denne tiden fått sterke indikasjoner på at foster/adoptiv-foreldrene gjerne vil dele sine erfaringer. Vi tenker oss at det å få dele sine erfaringer, møte forståelse for hvordan det har vært, og føle at ens stemme blir hørt, vil kunne være positivt for informantene. De som intervjues vil kunne føle at de bidrar til å belyse et felt det er forsket lite på, og som det er viktig at man får mer kunnskap om.Vi har erfaring med at mange opplever det å kunne bidra på denne måten som noe positivt, og at dette i mange tilfeller vil veie opp for eventuelle ulemper knyttet til reisevei og tidsbruk.

Personvern
Deltagerne blir opplyst om forhold knyttet til personvern i informasjonsskrivet. Både foster- og adoptivforeldre og ikke minst deres foster/adoptiv- sønn/datter, skal være trygge på at de ikke vil gjenkjenne informasjon om seg selv i det ferdig publiserte materialet. Når de endelige resultatene av studien publiseres, vil alle personlige opplysninger være anonymisert. Det vil si at selv om intervjuobjektene deler informasjon av privat karakter, vil det ikke være mulig å identifisere enkeltdeltagere.

Prosjektgruppen er de eneste som får innsyn i prosjektet og tilgang til data for den tidsperioden de trenger det. Disse har taushetsplikt. Dette sikrer full oversikt over hvilke medarbeidere som har tilgang til data til enhver tid. Psykologisk Institutt ved Universitetet i

Oslo ved forskningsleder Anne Inger Helmen Borge er databehandlingsansvarlig. Personlig informasjon (navn, adresser, telefon nr.) er lagret på R-BUP, og vil kun benyttes i arbeidet med å sende ut forespørsel om deltagelse i prosjektet, samt ved eventuelle oppringninger for å sikre nok deltagere. Dette gjøres av Unni Rosenkilde som er administrasjonskonsulent på R-BUP. Bare de-identifiserte data vil bli brukt til analyser i prosjektet. Personinformasjon, transkriberte intervjuer og kodelisten (som er linken mellom de transkriberte intervjuene og personinformasjonen) vil bli lagret hver for seg. Lydfilene slettes etter at intervjuene er transkribert. De transkriberte intervjuene, samt alt utskrevet materiale slettes i 2023. Dette er samme tidspunkt som data fra oppfølgingsstudien av ungdommene (Oppfølging i ungdomsalder: Utvikling og hjernen. REK nr: 2012/1630) skal slettes. De transkriberte intervjuene vil bli lagret på Psykologisk Institutts nettverk (nettverksnavn: Universitetet i Oslo) hvor alle maskinene er passordbeskyttet.

Tilbakemelding til deltagere

Det vil ikke gis noen form for tilbakemelding på informasjonen som er gitt under intervjuet, hverken til den som er blitt intervjuet, eller til dennes foster/adoptiv- sønn/datter. Vi vil altså ikke gi tilbakemelding til deltagerne om det de selv sier i intervjuet, og ungdommen får heller ikke vite hva hans/hennes foster/adoptiv-forelder har sagt. Når resultatene av studien publiseres, kan kopi av hovedoppgaven og av eventuelle rapporter og artikler, fås ved henvendelse til prosjektleder. Ved behov for psykisk helsehjelp vil psykologspesialist Egil Nygaard bistå med henvisning videre i hjelpesystemet.

Fremdriftsplan

Vi ønsker å begynne rekruttering av de første deltagerne i siste halvdel av desember 2013. Intervjuene vil foregå fortløpende frem til april 2014, eksakt tidsrom vil kunne avvike noe. Vi vil deretter transkribere og analysere data, og publisere resultatene i form av en hovedoppgave senest desember 2014.

Gjennomførbarhet

Vi har erfaring med gjennomføring av tilsvarende intervju som skal benyttes i denne studien. Vår erfaring er at det går greit å rekruttere interesserte deltagere, og at frafall er et mindre problem. Intervjuobjektene i denne studien er foster/adoptiv-foreldre til ungdommer/unge voksne vi har hatt kontakt med i nærmere 20 år. Vi har i løpet av denne tiden fått sterke

indikasjoner på at foster/adoptiv-foreldrene til disse ungdommene gjerne vil dele sine erfaringer. Vi mener derfor at prosjektdesignet er realistisk, og at gjennomførbarheten av prosjektet er høy.

Kompetanse

Prosjektleder og biveileder: Dr. Pshycol. Kari Slinning: forskningsleder ved Nasjonalt Kompetansenettverk for sped- og småbarns psykiske helse, ved R-BUP øst og sør. Kari har fulgt foster/adoptiv- barna til foster/adoptiv-foreldrene som skal intervjues, fra fødselen samt ved senere oppfølginger. (Moe & Slinning, 2002; Slinning, 2004;Walhovd et al., 2007; Walhovd, Westlye, et al., 2010).) Kari Slinning er involvert i flere av forskningsprosjektene ved kompetansenettverket, og har bred erfaring med forskning og veiledning. Hun har også lang klinisk erfaring i arbeid med spedbarn og risikoutsatte familier.

- Hovedveileder: post-doc ved Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo, Egil Nygaard: spesialist i klinisk psykologi med fordypningsområde klinisk barne- og ungdomspsykologi. Egil intervjuer for tiden ungdommene i oppfølgingsstudien: Oppfølging i ungdomsalder: utvikling og hjernen (omtalt over).
- Metodeveileder: Phd. (dr. philos) Hanne W. Oddli: ansatt som førsteamanuensis ved Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo, er spesialist i klinisk psykologi med fordypningsområde klinisk voksenpsykologi og har kvalitative metoder som en av side interessefelt.

-Hovedoppgavestudenter og intervjuere: Linn Therese Aass og Maren Larssen er ferdig utdannede psykologer i 2014.

Referanser

Barne-,likestillings-og inkluderingsdepartementet. (20/1-2012). Fosterhjem og fosterhjemsavtalen. Hentet (3/11-2013) fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/barnevern/fosterhjem.html?id=63051

Berrick, J.D & Skivenes, M. (2012). Dimensions of high quality foster care: Parenting Plus. Children and Youth Services Review, 34, 1956-1965. doi: 10.1016/j.childyouth.2012.05.026.

Creswell, J. (2007). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches (2. utg). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Daniel, E. (2011). Gentle iron will: Foster parents´ perspectives. Children and Youth Services Review, 33, 910-917. doi: 10.1016/j.childyouth.2010.12.009

Havik, T. (2007). Slik fosterforeldrene ser det-II: Resultat fra et kartleggingsstudie i 2005. Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet.

Leve, L.D, Harold, G.T, Chamberlain, P., Landsverk, J.A, Fisher, P.A & Vostanis, P. (2012). Practitioner Review: Children in foster care – Vulnerabilities and evidence-based interventions that promote resilience processes. The Journal of Child Psychology and Psychiatry, 53(12), 1197-1211. doi: 10.1111/j.1469-7610.2012.02594.x

Lewis, J. (2003). Design issues. I Ritchie, J. & Lewis, J. (eds), Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers (s. 77-108). Sage Publications.

Moe, V. (2002). Foster-placed and adopted children exposed in utero to opiates and other substances: prediction and outcome at four and a half years. Journal of developmental and behavioral pediatrics : JDBP, 23, 330-339.

Moe, V., & Slinning, K. (2002). Prenatal drug exposure and the conceptualization of long-term effects. Scandinavian journal of psychology, 43, 41-47.

Slinning, K. (2004). Foster placed children prenatally exposed to poly-substances--attention-related problems at ages 2 and 4 1/2. European child & adolescent psychiatry, 13, 19-27. doi: 10.1007/s00787-004-0350-x

Vanderfaeillie, J., Van Holen, F., Trogh, L. & Andries, C. (2011). The impact of foster children´s behavioural problems on Flemish mothers´ parenting behaviour. Child & Family Social Work, 17, 34-42. doi: 10.1111/j.1365-2206.2011.00770.x

Walhovd, K. B., Moe, V., Slinning, K., Due-Tonnessen, P., Bjornerud, A., Dale, A. M., Fischl, B. (2007). Volumetric cerebral characteristics of children exposed to opiates and other substances in utero. Neuroimage, 36, 1331-1344. doi: 10.1016/j.neuroimage.2007.03.070

Walhovd, K. B., Westlye, L. T., Moe, V., Slinning, K., Due-Tonnessen, P., Bjornerud, A., Fjell, A. M. (2010). White matter characteristics and cognition in prenatally opiate- and polysubstance-exposed children: a diffusion tensor imaging study. AJNR Am J Neuroradiol, 31, 894-900. doi: 10.3174/ajnr.A1957

Whenan, R., Oxlad, M. & Lushington, K. (2009). Factors associated with foster carer well-being, satisfaction and intention to continue providing out-of-home-care. Children and Youth Services Review, 31, 752-760. doi: 10.1016/j.childyouth.2009.02.001

Appendix 4

Prosjektsøknad Skjema for søknad om godkjenning av forskningsprosjekt i de regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK)
2013/2062-1
Dokument-id: 421559 Dokument mottatt 05.11.2013
Foster-og adoptivforeldres opplevelse: foreldrerollen over tid

1. Generelle opplysninger a. Prosjekttittel
Foster-og adoptivforeldres opplevelse: foreldrerollen over tid

Hvordan oppleves prosessen med å ta til seg, og være omsorgsgiver, til et barn som ikke er ens biologiske og som har vært rusekseponert i svangerskapet?

b. Prosjektleder
Navn:
Kari Slinning
Akademisk grad: Stilling: Hovedarbeidssted: Arbeidsadresse: Postnummer:
Sted: Telefon: Mobiltelefon:
E-post adresse:
Dr.psychol Forskningsleder Nasjonalt kompetansenettverk for sped-og småbarns psykiske helse Postboks 4623 Nydalen 0405 Oslo 22586154 98647410 kari.slinning@r-bup.no
c. Forskningsansvarlig
1. Forskningsansvarlig Institusjon: Kompetansenettverk for sped- og småbarns psykiske helse, ved R-BUP øst og sør. Kontaktperson: Stilling: Telefon: Mobiltelefon:
E-post adresse: Kari Slinning Forsker 22586154 98647410 kari.slinning@r-bup.no

d. Andre prosjektopplysninger
Initiativtaker til prosjektet er prosjektleder eller forskningsansvarlig (bidragsforskning)
Utdanningsprosjekt/doktorgradsprosjekt Profesjonsstudiet i psykologi, Hovedoppgave

e. Prosjektmedarbeidere

1. Prosjektmedarbeider

Navn: Stilling: Institusjon: Akademisk rolle: Prosjektrolle:

Egil Nygaard. Post. Doc. Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo Dr. Philos. Hovedveileder

2. Prosjektmedarbeider

Navn: Stilling: Institusjon: Akademisk rolle: Prosjektrolle:

Hanne Weie Oddli Førsteamanuensis. Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo. Dr. Psychol. Veileder kvalitativ metode

3. Prosjektmedarbeider

Navn: Stilling: Institusjon: Akademisk rolle: Prosjektrolle:

Linn Aass Student. Psykologisk Institutt, Universitetet I Oslo I utdanning, profesjonsstudiet i psykologi Forsker

4. Prosjektmedarbeider

Navn, Stilling: Institusjon: Akademisk rolle: Prosjektrolle: Maren Larssen. Student Psykologisk Institutt, Universitetet I Oslo I utdanning, profesjonsstudiet i psykologi forsker

5. Prosjektmedarbeider

Navn, Stilling: Unni Rosenkilde Administrasjonskonsulent. Institusjon: R-BUP øst og sør Akademisk rolle: Prosjektrolle:

2. Prosjektopplysninger

a. Formål

Prosjektleders prosjektbeskrivelse

Studien vil gjennomføres og publiseres som et hovedoppgave- prosjekt i regi av Psykologisk Institutt ved Universitetet i Oslo. Gruppen vi ønsker å dybdeintervjue har vært, eller er fortsatt, foster/adoptiv-foreldre til ungdom som ble eksponert for rus i fosterlivet og som blant annet har vært en del av Moe, Slinning og Walhovds longitudinelle studie. Hensikten med studien er å få økt kunnskap om hvordan det er å ta til seg et barn som ikke er ens biologiske og hvordan foster- og adoptivforeldre opplever sin rolle som omsorgsgivere for barn som kan ha spesielle utfordringer. Målet er å økt innsikt i hvordan det er å være foster/adoptivforelder både tidlig i prosessen mens barnet er lite og etter hvert som barnet vokser til og blir ungdom og ung voksen. Slik kunnskap vil kunne si noe om hva foster- og adoptivforeldre har behov for av støtte, og hva som skal til for at de skal føle seg ivaretatt og i best mulig stand til å være en god omsorgsgiver til sitt foster/adoptiv-barn.

b. Forskningsdata

Nye helseopplysninger

Hensikten med denne studien er å få økt kunnskap om hvordan det er å ta til seg et barn som ikke er ens biologiske og hvordan foster- og adoptivforeldre opplever sin rolle som omsorgsgivere for barn som kan ha spesielle utfordringer. Målet er å økt innsikt i hvordan det er å være foster/adoptivforelder både tidlig i prosessen mens barnet er lite og etter hvert som barnet vokser til og blir ungdom og ung voksen. Slik kunnskap vil kunne si noe om hva foster- og adoptivforeldre har behov for av støtte, og hva som skal til for at de skal føle seg ivaretatt og i best mulig stand til å være en god omsorgsgiver til sitt foster/adoptiv-barn.

c. Forskningsmetode

Fortolkende (kvalitative) analysemetoder

Intervju med lydopptak

Begrunnelse for valg av data og metode

Bakgrunnen for valg av metode og tema er at det foreligger lite forskning og kunnskap om hvordan det oppleves å være foster- og adoptiv- foreldre, og hvordan prosessen fra barnet er lite til det blir ungdom arter seg for deres foster- og adoptivforeldre. Det vil bli benyttet kvalitiativ metode i form av semistrukturert dybdeintervju. Slike dybdeintervjuer egner seg godt til å fange opp nettopp det opplevelsesaspektet vi er ute etter i vår studie og gir intervjueren mulighet til å stille utdypende spørsmål ut fra hva informanten svarer. Denne metoden gjør det altså mulig å uforske temaer i dybde og detalj, forstå informantenes motivasjon og ikke minst utforske sensitive temaer (Lewis, 2003). Dybdeintervjuene vil bli tatt opp på bånd, for så å bli transkribert. I analysearbeidet med de kvalitative dataene vil induktiv tematisk analyse bli benyttet. Med denne «bottom up» analyse- tilnærmingen vil vi ved hjelp av koder gruppere nøkkeltemaer som fremkommer i materialet, under tematiske overskrifter. Slik søker vi å finne temaer som har en tendens til å gjenta seg i materialet og som viser seg relevante for å svare på forskningsspørsmålet (Creswell, 2007).

Foster- og adoptivforeldre har en viktig og utfordrende oppgave som handler om å gi omsorg til en særlig sårbar gruppe, og det forventes mye av personer som påtar seg dette ansvaret. Barne- , likestillings- og inkluderingsdepartementet fremhever viktigheten av foster- og adoptivhjem som dekker barnets behov for

trygghet, stabilitet, omsorg og utvikling. Fosterforeldre må ha særlig evne, tid og overskudd til å gi barn et trygt og godt hjem. De må ha en stabil livssituasjon, alminnelig god helse og gode samarbeidsevner. Det stilles også krav om at fosterforeldre har økonomi, bolig og et sosialt nettverk som gir barnet mulighet til livsutfoldelse (Barne-likestillings-og inkluderingsdepartementet, 2012). Man vet at oppgaven disse foreldrene har påtatt seg kan oppleves krevende og til tider belastende (Leve et al., 2012). Likevel foreligger det lite forskning og kunnskap om hvordan det oppleves å være foster- eller adoptivforeldre, og hvordan prosessen
fra barnet er lite til det blir ungdom arter seg for deres foster- og adoptivforeldre. (Berrick & Skivenes, 2012; Whenan, Oxlad & Lushington, 2009). Et forskningsprosjekt som det vi planlegger å gjennomføre, vil kunne gi verdifull informasjon om gleder og utfordringer foster- og adoptivforeldre står overfor, og hva det gjør med dem følelsesmessig. Informasjon om hvordan de opplever sin rolle, både på godt og vondt, vil kunne gi en pekepinn på hva foster- og adoptivforeldre har behov for, og gi indikasjoner på hva som kan bidra til å forenkle deres hverdag slik at de blir i stand til å være så gode omsorgsgivere som mulig. Vi håper at prosjektet vil bidra til økt kunnskap om foster- og adoptivforeldres situasjon og dermed også kunnskap om hva som skal til for å bedre denne.

d. Utvalg

Allmennbefolkning

e. Antall forskningsdeltakere

Antall forskningsdeltakere i Norge 10

Vi vil sende ut en invitasjon til deltagelse i prosjektet til alle foster- og adoptivforeldre som tidligere har sagt ja til å delta i oppfølgingsstudien til Moe, Slinning, Walhovd et.al, og som er bosatt på Østlandet. Til sammen vil foster- og adoptivforeldrene til omtrent 55 ungdommer bli invitert til å delta. Vi tar sikte på å inkludere rundt ti foster/adoptiv-foreldre i studien, men det eksakte antall kan avvike ettersom studien er kvalitativ og
vi ikke på forhånd har kunnskap om når metningspunktet er nådd. Deltagerne vil velges ut igjennom ¨et førstemann til mølla¨-prinsipp, hvor de ti første personene som melder sin interesse enten ved å svare pr. post, mail eller telefon, vil være de ti første som intervjues. Dermed har vi ikke på forhånd kjennskap til om deltagerne i studien vil være i hovedsak foster- eller adoptivforeldre, om det er likt antall fedre og mødre, eller om utvalget vil

inkludere både foster/adoptiv-mor og foster/adoptiv-far til en og samme ungdom. Hvis to personer som har vært foster/adoptiv-foreldre til samme ungdom inkluderes i utvalget, vil disse intervjues
hver for seg. Da antall deltagere i det endelige utvalget er forholdsvis lavt (omtrent 10 foster/adoptivforeldre), er det ikke mulig å sikre et representativt utvalg. Dette er heller ikke målet i en kvalitativ studie. I tråd med den kvalitative forskningstradisjonen og fremgangsmåten innen tematisk analyse, vil vi fortsette å intervjue respondentene til vi har oppnådd en metning, og vi ser at temaene har en tendens til å gjenta seg. Vi kan ikke på forhånd vite når dette punktet er nådd, men erfaringsmessig vil vi trolig ikke ha behov for mer enn omtrent ti deltagere.
I informasjonsskrivet informerer vi om at dersom interessen for å delta er stor, vil vi ikke ha kapasitet til å intervjue alle som melder seg. Personer som melder seg og som vi ikke har kapasitet til å intervjue, vil få beskjed om dette per mail. Personene som ønsker å delta i studien vil fortrinnsvis få tilbud om å intervjues i R-BUPs lokaler i Nydalen. De vil også få tilbud om å bli intervjuet hjemme hos seg selv dersom det er vanskelig for dem å komme til R-BUPs lokaler.

3. Informasjon, samtykke og personvern
Samtykke innhentes for alle data
Spesifikt informert aktivt skriftlig samtykke
Beskrivelse av rekrutteringsprosedyre
De vi inviterer til å delta i studien vil få informasjon om studien, samt samtykkeerklæring per post. Også ungdommene som foster/adoptivforeldrene har eller har hatt omsorg for vil få tilsendt informasjonsskriv(alle ungdommene er over 16 år og har samtykkekompetanse) og samtykkeerklæring per post. Foster- og adoptivforeldrene og ungdommene mottar altså separate brev. Dette for å redusere muligheten for at ungdommene utsettes for press av sine foster/adoptiv-foreldre om å gi sitt samtykke til at disse lar seg intervjue. De foster- og adoptivforeldrene som er interessert i å delta, og ungdommene som godkjenner at deres foster/adoptiv-foreldre lar seg intervjue, bes returnere underskrevet samtykkeskjema i ferdig frankert svarkonvolutt som er vedlagt i brevet de blir tilsendt. Interesserte deltagere kan også ta kontakt per telefon eller mail. Vi tar deretter telefonisk kontakt med foster- og adoptivforeldrene som har meldt sin interesse og som det er aktuelt å intervjue, for å avtale tidspunkt for gjennomføring. Vi vil da informere om prosjektet også muntlig, og forsikre oss

om at deltagerne har forstått hva prosjektet går ut på. Vi vil være nøye med å påpeke at all deltagelse er frivillig, og at vi ikke legger noe som helst press på deltagerne for å stille opp.

I informasjonsskrivet til foster/adoptiv-foreldrene, informerer vi om at de kan trekke sitt samtykke for deltagelse. Dette for å unngå at de føler seg presset til å gjennomføre intervjuet, men også for at de skal vite at de kan trekke sin godkjennelse også i etterkant av intervjuet, så fremt data ikke allerede har inngått i analyser. Det vil også som tidligere nevnt være mulig å reservere seg fra ytterligere forespørsler om deltagelse, enten ved å krysse av for dette i samtykkeskjema og returnere dette til oss, eller pr. mail eller telefon. For å unngå at ungdommene føler et press for å gi sitt samtykke for gjennomføringen av intervjuet, får de tilsendt informasjonsskriv, samtykkeskjema og svarkonvolutt i sitt navn. I informasjonsskrivet til ungdommene informerer vi på samme vis om at også de kan trekke sitt samtykke. Dette for å unngå at de føler seg presset til å godkjenne gjennomføringen av intervjuet, men også for at de skal vite at de kan trekke sin godkjennelse også i etterkant av intervjuet, så fremt data ikke allerede har inngått i analyser.

Dersom det ikke melder seg så mange interesserte foster- og adoptivforeldre som vi trenger for å gjennomføre studien (omtrent ti personer), ber vi om tillatelse til å henvende oss per telefon også til de som ikke har respondert på forespørselen og spørre om vedkommende er interessert i å delta. Dette vil vi gjøre tre uker etter at deltagerne har fått invitasjonen i posten. Igjen vil vi være nøye med å påpeke at all deltagelse er frivillig, og at vi ikke legger noe som helst press på deltagerne for å stille opp, men at vi vil høre om informasjonen er mottatt. Vi ber videre om tillatelse til å ta kontakt med ungdommene for å innhente deres samtykke, dersom deres foster/adoptiv- forelder har gitt oss sitt samtykke til å delta. Igjen vil vi være nøye med å påpeke at det er helt frivillig å gi sitt samtykke, og at vi ikke legger noe som helst press på ungdommene for at de skal samtykke. I informasjonsskrivene informerer vi om muligheten til å reservere seg mot en slik telefonoppringning, ved å sende mail eller ringe. Det er altså mulig både å kontakte oss for å melde sin interesse, og for å reservere seg mot senere telefonoppringning.

4. Forskningsetiske utfordringer ved prosjektet

a. Fordeler

Den enkelte prosjektdeltaker

De som intervjues i denne studien er foster/adoptiv-foreldre til ungdommer/unge voksne vi har hatt kontakt med i nærmere 20 år. Vi har i løpet av denne tiden fått sterke indikasjoner på at foster/adoptiv-foreldrene gjerne vil dele sine erfaringer. Vi tenker oss at det å få dele sine erfaringer, møte forståelse for hvordan det har vært, og føle at ens stemme blir hørt, vil kunne være positivt for de som intervjues. De vil videre kunne føle at de bidrar til å belyse et felt det er forsket lite på, og som det er viktig at man får mer kunnskap om. Vi har erfaring med at mange opplever det å kunne bidra på denne måten som noe positivt.

Grupper av personer

Foster- og adoptiv- foreldre. Foster- og adoptiv- barn.

Foster- og adoptivforeldre har en viktig og utfordrende oppgave som handler om å gi omsorg til en særlig sårbar gruppe, og det forventes mye av personer som påtar seg dette ansvaret. Barne- , likestillings- og inkluderingsdepartementet fremhever viktigheten av foster- og adoptivhjem som dekker barnets behov for trygghet, stabilitet, omsorg og utvikling. Fosterforeldre må ha særlig evne, tid og overskudd til å gi barn et trygt og godt hjem. De må ha en stabil livssituasjon, alminnelig god helse og gode samarbeidsevner. Det stilles også krav om at fosterforeldre har økonomi, bolig og et sosialt nettverk som gir barnet mulighet til livsutfoldelse (Barne-likestillings-og inkluderingsdepartementet, 2012). Man vet at oppgaven disse foreldrene har påtatt seg kan oppleves krevende og til tider belastende (Leve et al., 2012).Likevel foreligger det lite forskning og kunnskap om hvordan det oppleves å være foster- eller adoptivforeldre, og hvordan prosessen

fra barnet er lite til det blir ungdom arter seg for deres foster- og adoptivforeldre. (Berrick & Skivenes, 2012;

Whenan, Oxlad & Lushington, 2009). Et forskningsprosjekt som det vi planlegger å gjennomføre, vil kunne gi verdifull informasjon om gleder og utfordringer foster- og adoptivforeldre står overfor, og hva det gjør med dem følelsesmessig. Informasjon om hvordan de opplever sin rolle, både på godt og vondt, vil kunne gi en pekepinn på hva foster- og adoptivforeldre har behov for, og gi indikasjoner på hva som kan bidra til å forenkle deres hverdag slik at de blir i stand til å være så gode omsorgsgivere som mulig. Vi håper at prosjektet vil bidra til økt kunnskap om foster- og adoptivforeldres situasjon og dermed også kunnskap om hva som skal til for å bedre denne. Slik at de er i stand til å gi best mulig omsorg til sitt foster/adoptiv-barn.

Samfunnet

Foster- og adoptivforeldre har en svært viktig og utfordrende oppgave, og fosterforeldre gjør en viktig jobb for samfunnet.

Det forventes mye av personer som påtar seg dette ansvaret. Det er et mål at fosterhjemsplasseringer skal

være varige, kunnskap om hvordan hverdagen som foster/adpotiv- forelder oppleves, vil kunne bidra til å oppnå dette.

Vitenskapen

Denne undersøkelsen vil kunne bidra til ny innsikt i et felt hvor det det foreligger lite forskning. Vi håper at studien kan stimulere til økt forskning på feltet.

b. Ulemper

Den enkelte prosjektdeltaker

Følelsesmessig aktiverende tema: Vi vil i intervjuet komme inn på temaer som med stor sannsynlighet vil aktivere deltagerne både på et følelsesmessig- og kognitivt plan. Med spørsmålene søker vi å fange opp foster- og adoptivforeldrenes unike opplevelser både på godt og vondt, og hvilke tanker og følelser de har hatt overfor seg selv og foster/adovbarnet sitt.Vi ser at dette er en etisk utfordring da man kan tenke seg at de som intervjues kan komme i kontakt med tanker og følelser de kanskje ikke har snakket om med noen tidligere. Dette kan føre til at de som intervjues føler at de ikke fremstår som gode omsorgspersoner, at de har tanker og følelser de ikke burde ha og at de blir følelsesmessig overveldet.

Behov for psykisk helsehjelp: Vi ser også at det er en etisk problemstilling at intervjuene er av en slik lengde,og temaene av en slik art, at de som intervjuer vil kunne bli oppmerksomme på at informanten kan være i behov for psykisk helsehjelp.

Informasjon om tredjepart: Hensikten med å intervjue foster- og adoptivforeldrene er å få innblikk i deres opplevelse av sin rolle. Likevel vil spørsmålene vi stiller i intervjuet være av en slik karakter at foster- og adoptivforeldrene uungåelig vil fortelle om en tredje part, dvs. sin foster/adoptiv-sønn/datter. Det kan for eksempel dreie seg om spesifikke historier, situasjoner eller hendelser der foster- og adoptivforeldrene deler potensielt identifiserende informasjon om sin foster/adoptiv- sønn/datter. Dette er etisk utfordrende da den som intervjues kan føle at han/hun utleverer informasjon som deres foster/adpotiv-sønn/datter ikke har mulighet til å korrigere.

Å føle seg presset til deltagelse: Vi ønsker å unngå at foster/adoptiv- foreldrene på noen måte føler seg presset til å delta.
Bekymring rundt gjenkjennbarhet: Foster- og adotivforeldrene kan ha bekymringer rundt gjenkjennbarhet av informasjon i det ferdig fremtstilte materialet. Foster- og adoptivforeldrene kan være bekymret for at deres foster/adoptiv- sønner/døtre skal kunne kjenne igjen informasjon om seg selv. De kan også ha bekymringer rundt at deres partner/tidligere partner skal kunne kjenne igjen informasjon om seg selv eller sitt foster/adoptiv-barn.
Tidsbruk: Intervjuobjektene vil måtte sette av 1-2 timer, i tillegg tilkommer reise til R-BUPs lokaler i Nydalen. Vi ser at dette kan være en ulempe da intervjuobjektene ikke får noen form for godtgjørelse for sin tidsbruk.
Grupper av personer
Intervjuobjektenes foster/adoptiv-barn.
Informasjon om tredjepart: Også foster/adoptiv- barnet kan føle at informasjon om dem er delt uten at de har samtykket til dette
Å føle seg presset til å gi sitt samtykke: På samme måte ønsker vi å unngå at deres foster/adoptiv-døtre/sønner føler seg presset til å gi sitt samtykke til at deres foster/adoptiv-forelder lar seg intervjue.
Bekymring rundt gjenkjennbarhet: Ungdommene kan være bekymret for at de selv og/eller andre skal kunne kjenne igjen negative utsagn foster/adoptiv- foreldrene har delt om dem. For tiltak, se punkt c.

c. Tiltak
Vi har implementert en rekke rutiner for å ivareta og beskytte deltagerne i prosjektet. Ulempe, følelsesmessig aktiverende temaer og behov for psykisk helsehjelp. Tiltak:
- Informasjon i forkant av intervju: For å ivareta deltagerne på best mulig måte, er vi nøye med å informere om hva intervjuet i hovedtrekk vil dreie seg om. Dette tematiseres både i informasjonsskrivet og når vi senere ringer opp igjen de som har meldt sin interesse. Det informeres videre i informasjonsskrivet om at deltagerne kan ta kontakt dersom det er noe de lurer på utover dette.- Intervjuets oppbygging: For å ivareta deltagerne på best mulig måte har vi forsøkt å ta hensyn til deltagerne under utformingen av selve intervjuet. Det innledes med

å poengtere at den som intervjues selvsagt selv velger hva han/hun ønsker å svare på. Dette for å unngå
å legge press på intervjuobjektene. Videre er innledningstekstene ment som et hjelpemiddel både for at intervjuobjektet skal få en forståelse av hva spørsmålene vil dreie seg om, men også for å normalisere tanker, følelser og opplevelser de kan ha hatt. Videre blir de potensielt mest følelsesmessig engasjerende spørsmålene stilt omtrent midtveis i intervjuet, slik at vi avslutter med spørsmål som vi ser for oss at er av en mindre følelsesmessig aktiverende karakter. Vi ønsker på denne måten å runde av intervjuet på en måte som gjør at deltagerne føler seg ivaretatt.
- Intervjuerne: Linn Therese Aass og Maren Larssen er, når intervjuene gjennomføres, inne i sitt siste år av profesjonsutdanningen i psykologi. De innehar kompetanse når det gjelder å møte og snakke med mennesker på en god og ivaretagende måte. De vil gjennomføre intervjuene sammen, dette vil si at en intervjuer og en observerer og kommer med innspill. Dette muliggjør en bedre ivaretagelse av intervjuobjektene.
- Videre hjelp ved behov: Dersom det uttrykkes behov for, eller oppfattes av de som intervjuer, at det er behov for psykisk helsehjelp, kan psykologspesialist Egil Nygaard henvise videre til dette. Dette informeres det om i informasjonsskrivet.

Ulempe, Informasjon om tredjepart.
Tiltak:
- Informert samtykke: Det er derfor viktig for oss at ungdommene til foster- og adoptivforeldrene vi skal intervjue, er klar over at deres foster/adoptivforeldre blir intervjuet om sine opplevelser, og at ungdommene gir sitt samtykke til dette. Dette for at vi vil unngå at ungdommene sitter igjen med en følelse av at deres omsorgsgivere har delt informasjon om dem bak deres rygg. Det at ungdommene må samtykke, vil også være en trygghet for våre intervjuobjekter, slik at de ikke opplever at de utleverer sin foster/adoptiv- sønn/datter. Alle ungdommene er over 16 år og har samtykkekompetanse.
Etisk problem, å føle seg presset til deltagelse/til å gi sitt samtykke
- Informasjonsskriv: I informasjonsskrivet til foster/adoptiv-foreldrene, informerer vi om at de kan trekke sitt samtykke for deltagelse. Dette for å unngå at de føler seg presset til å gjennomføre intervjuet, men også for at de skal vite at de kan trekke sin godkjennelse også i etterkant av intervjuet, så fremt data ikke allerede har inngått i analyser. Det vil også som tidligere nevnt være mulig å reservere seg fra ytterligere forespørsler om deltagelse, enten

ved å krysse av for dette i samtykkeskjema og returnere dette til oss, eller pr. mail eller telefon. For å unngå at ungdommene føler et press for å gi sitt samtykke for gjennomføringen av intervjuet, får de tilsendt informasjonsskriv, samtykkeskjema og svarkonvolutt i sitt navn. I informasjonsskrivet til ungdommene informerer vi på samme vis om at også de kan trekke sitt samtykke. Dette for å unngå at de føler seg presset til å godkjenne gjennomføringen av intervjuet, men også for at de skal vite at de kan trekke sin godkjennelse også i etterkant av intervjuet, så fremt data ikke allerede har inngått i analyser.

Ulempe, Bekymringer rundt gjenkjennbarhet.
Tiltak:
- Informasjon om personvern: Deltagerne blir opplyst om forhold knyttet til personvern i informasjonsskrivet. Både foster- og adoptivforeldre og ikke minst deres foster- og adoptiv-sønn/datter, skal være trygge på at de ikke vil gjenkjenne informasjon om seg selv i det ferdig publiserte materialet. Når de endelige resultatene av studien publiseres, vil alle personlige opplysninger være anonymisert. Det vil si at selv om intervjuobjektene deler informasjon av privat karakter, vil det ikke være mulig å identifisere enkeltdeltagere (Lewis, 2003). Det informeres også om at kun de-identifiserte data vil bli brukt til analyser i prosjektet. (Se mer om dette under personvern lenger ned).
- Taushetsplikt: Det er kun de som er en del av prosjektgruppen som får innsyn i prosjektet og disse har
taushetsplikt.

Ulempe, Tidsbruk. Tiltak:
- Mulighet for å bli intervjuet hjemme hos seg selv:Intervjuene gjennomføres fortrinnsvis i R-BUPs lokaler i Nydalen, men dersom intervjuobjektene ønsker det, har vi mulighet til å reise hjem til dem og intervjue dem der.
- Mulighet for å dele sin historie og sine erfaringer: De som intervjues i denne studien er foster/adoptiv-foreldre til ungdommer/unge voksne vi har hatt kontakt med i nærmere 20 år. Vi har i løpet av denne tiden fått sterke indikasjoner på at foster/adoptiv-foreldrene gjerne vil dele sine erfaringer. Vi tenker oss at det å få dele sine erfaringer, møte forståelse for hvordan det har vært, og føle at ens stemme blir hørt, vil kunne være positivt for informantene. De som intervjues vil kunne føle at de bidrar til å belyse et felt det er forsket lite på, og som det er viktig at man får mer kunnskap om.Vi har erfaring med at mange opplever

det å kunne bidra på denne måten som noe positivt, og at dette i mange tilfeller vil veie opp for eventuelle ulemper knyttet til reisevei og tidsbruk.

d. Forsvarlighet

Vi har belyst flere etiske dilemmaer, men det vi ser som særlig problematisk er at det gis informasjon om en tredjepart. Altså at foster/adoptiv- foreldrene deler informasjon om sine foster/adoptiv- sønner/døtre. Som vi har belyst over ser vi dette som problematisk for både foster- og adoptiv- foreldrene, men kanskje særlig for deres foster- og adoptiv- sønner/døtre. Vi vurderer ikke deltakerne som inviteres til å delta i denne studien som en spesielt sårbar gruppe. Derimot er deres foster- og adoptiv- sønner/døtre en gruppe ungdom som er spesielt sårbare. Det er derfor viktig for oss at ungdommene til foster- og adoptivforeldrene vi skal intervjue, er klar over at deres foster/adoptivforeldre blir intervjuet om sine opplevelser, og at ungdommene gir sitt samtykke til dette. Dette for at vi vil unngå at ungdommene sitter igjen med en følelse av at deres omsorgsgivere har delt informasjon om dem bak deres rygg. Det at ungdommene må samtykke, vil også være en trygghet for våre intervjuobjekter, slik at de ikke opplever at de utleverer sine foster/adoptiv- sønner/døtre. Alle ungdommene er over 16 år og har samtykkekompetanse. Foster- og adoptivbarna vil også bli opplyst om at de som utfører intervjuene ikke sitter på noen forhåndskunnskap om dem. Videre informerer vi i informasjonsskrivet om at de kan trekke sitt samtykke. Dette for å unngå at de føler seg presset til å godkjenne gjennomføringen av intervjuet, men også for at de skal vite at de kan trekke sin godkjennelse også i etterkant av intervjuet, så fremt data ikke allerede har inngått i analyser. Ungdommene kan videre reservere seg mot at vi tar ytterligere kontakt med dem. Vi mener at vår implementering av tiltak fører til at vi ivaretar deltagerne og deres foster/adoptiv- sønner/døtre på en faglig og etisk forsvarlig måte. Vi ser at det er etiske utfordringer knyttet til prosjektet, men vi ser det som en enda større etisk utfordring at vi ikke har mer kunnskap om foster/adoptiv-foreldres erfaringer. Da behovet for økt kunnskap på dette feltet er så stort, mener vi at fordelene veier opp for de eventuelle ulempene det måtte medføre for enkeltdeltagere og deres foster/adoptiv- sønner/døtre.

5. Sikkerhet, interesser og publisering

a. Personidentifiserbare opplysninger

Opplysninger som registreres i prosjektet er indirekte personidentifiserbare - Avidentifiserte
Koblingsnøkkelen oppbevares hos forskergruppen

Prosjektet registrerer opplysninger om tredjeperson

b. Internkontroll og sikkerhet
Personidentifiserbare opplysninger oppbevares: Innelåst
Navn/og adresselister oppbevares i låsbart og brannsikkert arkivskap i avdelingen for sped-og småbarns psykiske helse der prosjektleder Slinning og administrasjonskonsulent Unni Rosenkilde har sitt daglige arbeide. Kun Rosenkilde og Slinning vil ha nøkkel med adgang til dette arkivskapet.

Lydfiler og transkriberte intervjuer vil oppbevares på beskyttet område på psykologisk institutts eget nettverk. Kun deltakerne i prosjektgruppen vil ha tilgang til dataene via et eget passord. På institusjonens server
På videoopptak/fotografi/lydopptak ikke på pc
Bakgrunnsinformasjon (bosted, yrke osv) oppbevares atskilt fra andre opplysninger
Passordbeskyttet

c. Forsikringsdekning for deltakere
Forsikring anses unødvendig
Deltakerne utsettes ikke for noe som vurderes som kan gi økt risiko for skade

d. Vurdering av andre instanser
Egen institusjon
e. Interesser
Finansieringskilder
Eventuelle reisekostnader for å gjennomføre intervjuene i deltakernes hjem dekkes av hovedoppgavestudentene selv. Lydopptakutstyr og transkriberingsutstyr lånes ut av PSI gratis. Databearbeiding og utskriving til artikkel/hovedoppgave gjøres gratis som del av obligatorisk hovedoppgavearbeid for psykologistudenter på profesjonsstudiet.

Godtgjøring til institusjon
Ingen
Honorar prosjektleder/-medarbeidere
Ingen

Kompensasjon for forskningsdeltakere
Ingen
Eventuelle interessekonflikter for prosjektleder/-medarbeidere
Ingen

f. Publisering

Det er ikke restriksjoner med hensyn til offentliggjøring og publisering av resultantene fra prosjektet
I form av en hovedoppgave.

h. Tidsramme
Prosjektstart 20.12.2013
Prosjektslutt 20.12.2023
Etter prosjektslutt skal datamaterialet anonymiseres
Etter prosjektslutt skal datamaterialet avidentifiseres
Lydfiler vil slettes umiddelbart etter prosjektslutt dato, mens det er ønskelig å lagre de transkriberte intervjuene, adresselister og koplingsnøkkel til 2023 som er samme tidspunkt som andre data lagres i oppfølgingsprosjektet. Denne studien anses som en liten pilot og målet er å gjøre en større undersøkelse senere der alle deltakerne i oppfølgingsprosjektet får anledning til å delta.

6. Vedlegg

7. Ansvarserklæring
Jeg erklærer at prosjektet vil bli gjennomført i henhold til gjeldende lover, forskrifter og retningslinjer
Jeg erklærer at prosjektet vil bli gjennomført i samsvar med opplysninger gitt i denne søknaden
Jeg erklærer at prosjektet vil bli gjennomført i samsvar med eventuelle vilkår for godkjenning gitt av REK eller andre instanser

Appendix 5

Dato

Forespørsel om samtykke i forskningsprosjektet

Foster- og adoptivforeldres opplevelse: Foreldrerollen over tid

Du er en av omlag 130 personer som i 1990-årene ble med i oppfølgningsundersøkelsen vår, der vi forsøkte å finne ut hvordan ulike forhold rundt barn og unge påvirker deres utvikling. Mens de tidligere undersøkelsene har dreid seg om foster/adoptiv-barna, er det foster/adoptiv-foreldrene vi ønsker å ha fokus på denne gangen. Til forskjell fra forespørslene du har fått av oss tidligere, er det altså foster/adoptiv-foreldrene dine vi ønsker å snakke med denne gangen. Grunnen til at vi også kontakter deg, er at vi trenger din godkjennelse før vi eventuelt intervjuer dine foster/adoptiv-foreldre.

Denne studien vil altså handle om hvordan foster/adoptiv-foreldre opplever sin rolle som omsorgsgivere. Intervjuet vil vi ta opp temaer som motivasjon for å bli foster/adoptiv-forelder, forventninger de har hatt til seg selv og sin foster/adoptiv- sønn/datter, gleder og bekymringer, og om hva de har fått av støtte. Hvordan var det i begynnelsen, underveis, og hvordan er det nå som deres foster/adoptiv-sønn/datter har blitt ungdom? Siden intervjuet vil ta opp temaer som berører deg, sender vi informasjonsskriv og samtykkeskjema også til deg. Intervjuet vil ikke bli gjennomført før både dine foster/adoptiv-foreldre og du som er foster/adoptiv- sønn/datter har samtykket. Personene som intervjuer dine foster/adoptiv-mor/far har ingen forhåndskunnskap om deg. Dersom du godkjenner at dine foster/adoptivforeldre lar seg intervjue, kan du samtykke til dette ved å skrive under på skjemaet som du finner bakerst og sende dette i den ferdig frankerte konvolutten tilbake til oss.

Det opprinnelige prosjektet ble startet av psykologene Vibeke Moe og Kari Slinning. Den gangen var de ansatt ved Aline spedbarnsenter. Nå jobber de ved Regionsenter for barn og unges psykiske helse, R-BUP Øst og Sør. Post doc og spesialist i klinisk psykologi Egil Nygaard og professor Kristine B Walhovd, ved Psykologisk Institutt, Universitet i Oslo er også sentrale samarbeidspartnere i prosjektet. Vi har i tillegg fått med oss to nye

prosjektmedarbeidere, Maren Larssen og Linn Aass som begge snart er ferdig utdannede psykologer fra Universitetet i Oslo.

Dersom du har ytterligere spørsmål til studien, eller vil reservere deg mot å bli kontaktet om dette prosjektet igjen, kan du ta kontakt med administrasjonskonsulent Unni Rosenkilde:
e-post: unni.rosenkilde@r-bup.no Tlf.: 22 58 60 21/911 60 792.
Eller prosjektleder Kari Slinning:
e-post: kari.slinning@r-bup.no Tlf.: 22 58 61 54

Mer informasjon om studien er vedlagt.
Med vennlig hilsen

Kari Slinning Forskningsleder
R-BUP Øst og Sør
kari.slinning@r-bup.no
Informasjon om forskningsprosjektet:
Foster- og adoptiv-foreldres opplevelse: Foreldrerollen over tid

Hva er bakgrunnen for og hensikten med studien?
Studien gjennomføres som et hovedoppgaveprosjekt i regi av Psykologisk Institutt ved Universitetet i Oslo. Det er forsket mye på foster/adoptiv-barn, men det finnes lite i litteraturen som sier noe om hvordan det er å være foster/adoptiv-forelder, og det er behov for mer kunnskap på feltet. Dette er et viktig perspektiv fordi det gir innsikt i hvordan det oppleves å ta til seg et barn som ikke er ens biologiske og som kan ha spesielle utfordringer og behov. Studien vil også kunne bidra til økt kunnskap om hva foster- og adoptiv-foreldre trenger av tilrettelegging, hjelp og støtte.

Hensikten med studien er altså å få økt kunnskap om hvordan foster- og adoptivforeldre opplever rollen som omsorgsgiver. Ved å intervjue foster- og adoptivforeldre som har hatt sin foster/adoptiv-sønn/datter hos seg helt siden det var ganske lite, ønsker vi å se på foster/adoptiv-foreldrerollen i et tidsperspektiv. Vi er altså opptatt av foster/adoptiv-foreldres opplevelse av foreldrerollen både tidlig i prosessen, underveis og etterhvert som du har vokst til og blitt ungdom. Ved hjelp av dybdeintervjuer ønsker vi å få tak foster- og adoptiv-foreldres unike opplevelse av hvordan denne prosessen har vært.

Hvem kan delta?
Foster/adoptiv-foreldre som har fått invitasjon fra oss kan delta i prosjektet. For at intervjuet skal kunne gjennomføres må du som foster/adoptiv-sønn/datter godkjenne at din foster/adoptiv-forelder lar seg intervjue. Dersom interessen for å delta er stor, er det ikke sikkert at vi har kapasitet til å intervjue alle som har meldt sin interesse. Det kan altså hende at din foster/adoptiv-forelder ikke blir intervjuet til tross for at du har gitt ditt samtykke til at de kan delta i studien. Dette vil din foster/adoptiv-forelder få tilbakemelding om når vi har oversikt over hvor mange som ønsker å delta.

Hva innebærer studien?
Din foster/adoptiv-forelder vil bli intervjuet om sine erfaringer som foster/adoptiv-forelder. Intervjuet vil blant annet omhandle motivasjon og forventninger, perioder med medgang og motgang, i hvilken grad de har opplevd å få støtte og hvordan det å være foster/adoptiv-forelder har påvirket deres hverdag og sitt syn på seg selv. Intervjuet vil ta 1-2 timer, og

gjennomføres av Maren Larssen og Linn Aass, som går siste året på profesjonsutdanningen i psykologi og som er ferdige psykologer høsten 2014.

Hva skjer med informasjonen som samles inn?
Informasjonen vi får tilgang til gjennom dybdeintervjuene skal kun brukes slik som beskrevet i hensikten med studien. All informasjon vil bli behandlet uten navn og fødselsnummer eller andre direkte gjenkjennende opplysninger. En kode knytter navnet ditt til intervjuene gjennom en kodeliste. Navnelisten slettes i 2023. Alle som får innsyn i prosjektdata har taushetsplikt. Databehandlingsansvarlig er Psykologisk Institutt ved Universitetet i Oslo ved forskningsleder Anne Inger Helmen Borge. Når det ferdige resultatet publiseres, vil personopplysninger som kjønn og alder være anonymisert, slik at du ikke vil gjenkjenne opplysninger om deg selv.

Får du informasjon om hva din foster/adoptiv-forelder svarer?
Som foster/adoptiv-barn vil du ikke få vite hva din foster/adoptiv-forelder svarer i intervjuet. Når de endelige resultatene av studien publiseres, vil alle personlige opplysninger være anonymisert. Det vil si at selv om din foster/adoptivforelder deler informasjon av privat karakter, vil det ikke være mulig å identifisere enkeltdeltagere.

Din foster/adoptivforelder vil i intervjuet bli bedt om å dele informasjon og opplevelser han/hun har hatt som foster/adoptiv-forelder. I noen tilfeller er det ikke til å unngå at han/hun deler informasjon om deg. Det er derfor viktig for oss å innhente godkjennelse også fra deg. Informasjonen som eventuelt fremkommer om deg, vil bli anonymisert – slik at du ikke kan gjenkjenne informasjon om deg selv i det endelige resultatet.
Kan jeg trekke mitt samtykke underveis?
Det er frivillig å godkjenne at foster/adoptiv-foreldrene dine lar seg intervjue. Du kan når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke din godkjennelse. Du vil bli bedt om å fylle ut en samtykkeerklæring hvor du gir din godkjennelse til at dine fosterforeldre intervjues. Selv om du nå godkjenner at din foster/adoptivforelder kan delta, kan du senere trekke tilbake denne godkjennelsen. Gjør du dette, kan du kreve å få slettet innsamlede opplysninger, med mindre opplysningene allerede er inngått i analyser eller brukt i vitenskapelige publikasjoner.

Dersom du senere ønsker å trekke deg eller har spørsmål til studien, kan du kontakte:

Administrasjonskonsulent ved R-BUP Unni Rosenkilde:
e-post: unni.rosenkilde@r-bup.no Tlf.: 22 58 60 21/911 60 792.
Eller prosjektleder Kari Slinning:
e-post: kari.slinning@r-bup.no Tlf.: 986 47 410

Økonomi og godkjennelse
Det er ingen kommersielle interesser knyttet til prosjektet. Prosjektet er godkjent av Regional komité for medisinsk forskningsetikk.

Hvor kan jeg få informasjon om utfallet av studien?
Etter hvert som resultatene av studien publiseres, kan kopier av rapporter og artikler fås ved henvendelse til prosjektleder.

Ta gjerne kontakt hvis det er noe du lurer på!

Med vennlig hilsen

Kari Slinning
Forskningsleder
R-BUP Øst og Sør
kari.slinning@r-bup.no

Foster/adoptiv-barnas samtykke til foreldredeltakelse i studien

Kryss av de boksene som passer

Mitt navn (i blokkbokstaver):.....

Foster/adoptiv-mor

Jeg samtykker til at min adoptiv/fostermor kan delta i et dybdeintervju om sine erfaringer som foster/adoptiv-forelder.

(Signatur, dato)

Foster/adoptiv-far

Mitt navn (blokkbokstaver):.....

Jeg samtykker til å at min adoptiv/fosterfar kan delta i et dybdeintervju om sine erfaringer som foster/adoptiv-forelder.

(Signatur, dato)

Jeg bekrefter å ha gitt informasjon om studien

(Signert, rolle i studien, dato

Appendix 6

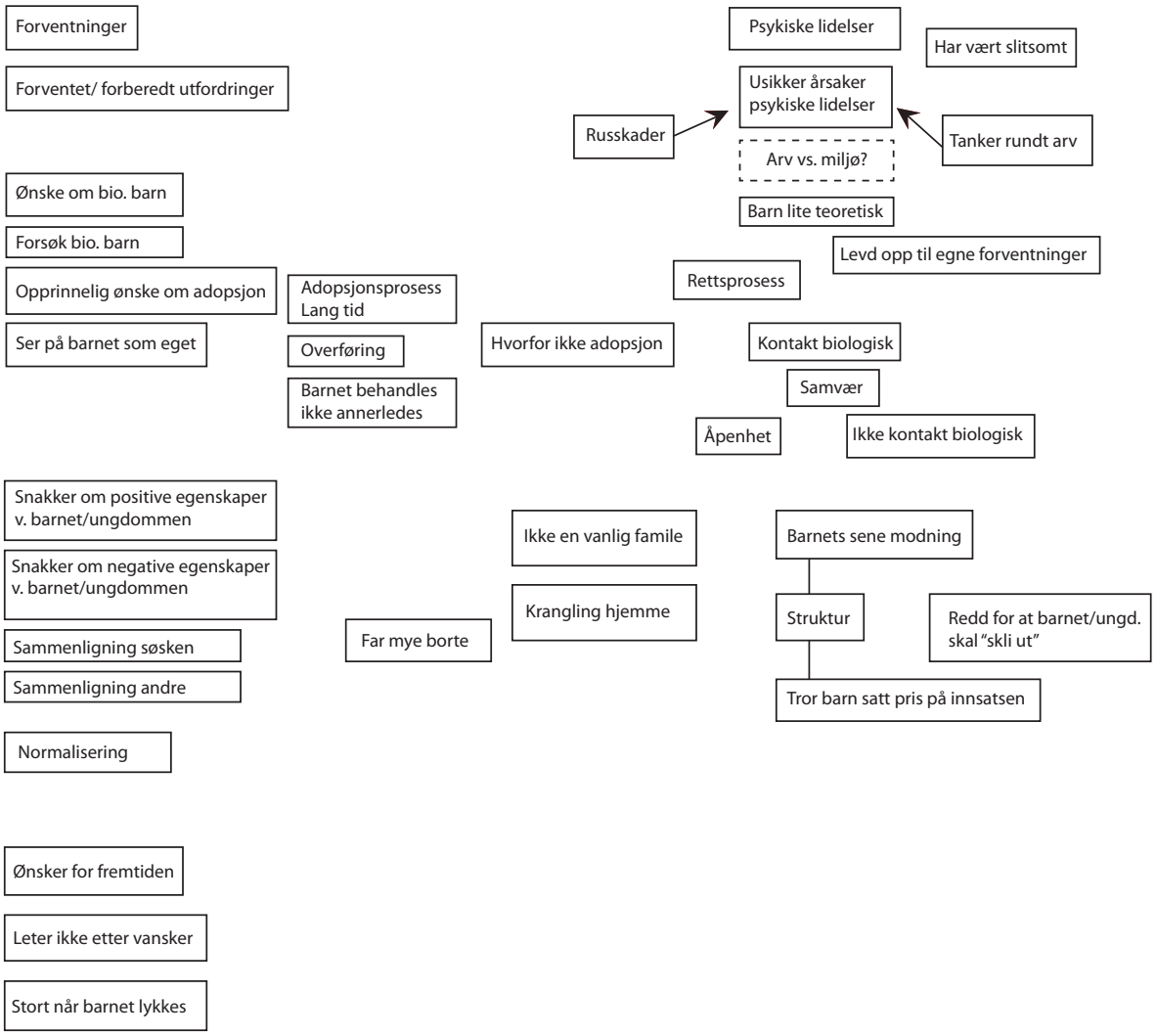
Forventninger
Forventet/ forberedt utfordringer
Psykiske lidelser
Har vært slitsomt
Usikker årsaker psykiske lidelser
Russkader
Tanker rundt arv
Arv vs. miljø?
Barn lite teoretisk
Levd opp til egne forventninger
Rettsprosess
Ønske om bio. barn
Forsøk bio. barn
Opprinnelig ønske om adopsjon
Adopsjonsprosess Lang tid
Ser på barnet som eget
Overføring
Barnet behandles ikke annerledes
Hvorfor ikke adopsjon
Kontakt biologisk
Samvær
Åpenhet
Ikke kontakt biologisk
Snakker om positive egenskaper v. barnet/ungdommen
Snakker om negative egenskaper v. barnet/ungdommen
Sammenligning søsken
Sammenligning andre
Normalisering
Ikke en vanlig famile
Krangling hjemme
Far mye borte
Barnets sene modning
Struktur
Redd for at barnet/ungd. skal "skli ut"
Tror barn satt pris på innsatsen
Ønsker for fremtiden
Leter ikke etter vansker
Stort når barnet lykkes

Appendix 7

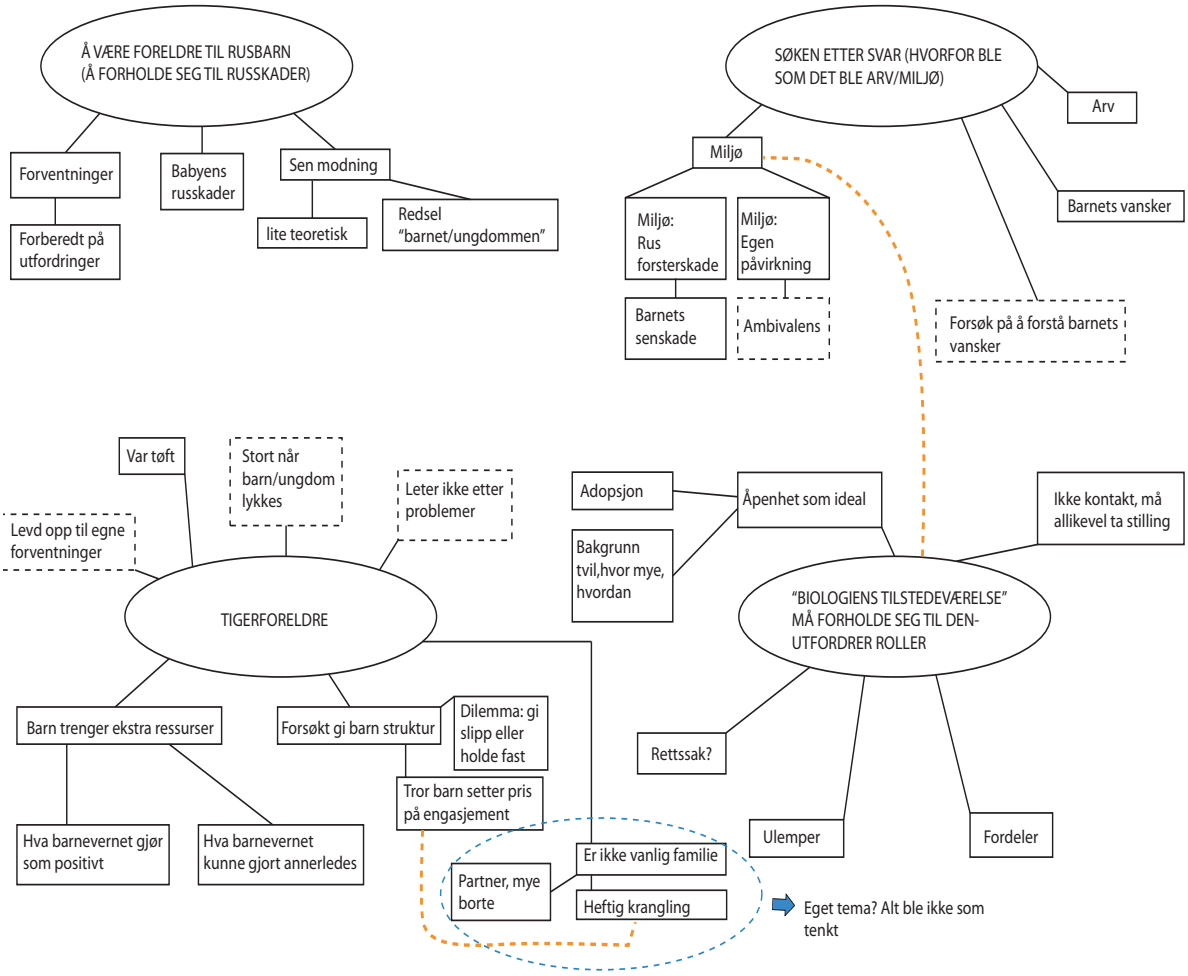
Å VÆRE FORELDRE TIL RUSBARN
(Å FORHOLDE SEG TIL RUSSKADER)
Forventninger
Forberedt på utfordringer
Babyens russkader
Sen modning
lite teoretisk
Redsel "barnet/ungdommen"
SØKEN ETTER SVAR (HVORFOR BLE SOM DET BLE ARV/MILJØ)
Arv
Barnets vansker
Miljø
Miljø: Rus forsterskade
Barnets senskade
Miljø: Egen påvirkning
Ambivalens
Forsøk på å forstå barnets vansker
Var tøft
Stort når barn/ungdom lykkes
Leter ikke etter problemer
Levd opp til egne forventninger
TIGERFORELDRE
Barn trenger ekstra ressurser
Hva barnevernet gjør som positivt
Hva barnevernet kunne gjort annerledes
Forsøkt gi barn struktur
Dilemma: gi slipp eller holde fast
Tror barn setter pris på engasjement
Adopsjon
Åpenhet som ideal
Bakgrunn tvil,hvor mye, hvordan
Ikke kontakt, må allikevel ta stilling
"BIOLOGIENS TILSTEDEVÆRELSE" MÅ FORHOLDE SEG TIL DEN-UTFORDRER ROLLER
Rettssak?
Ulemper
Fordeler
Partner, mye borte
Er ikke vanlig familie
Heftig krangling
Eget tema? Alt ble ikke som tenkt

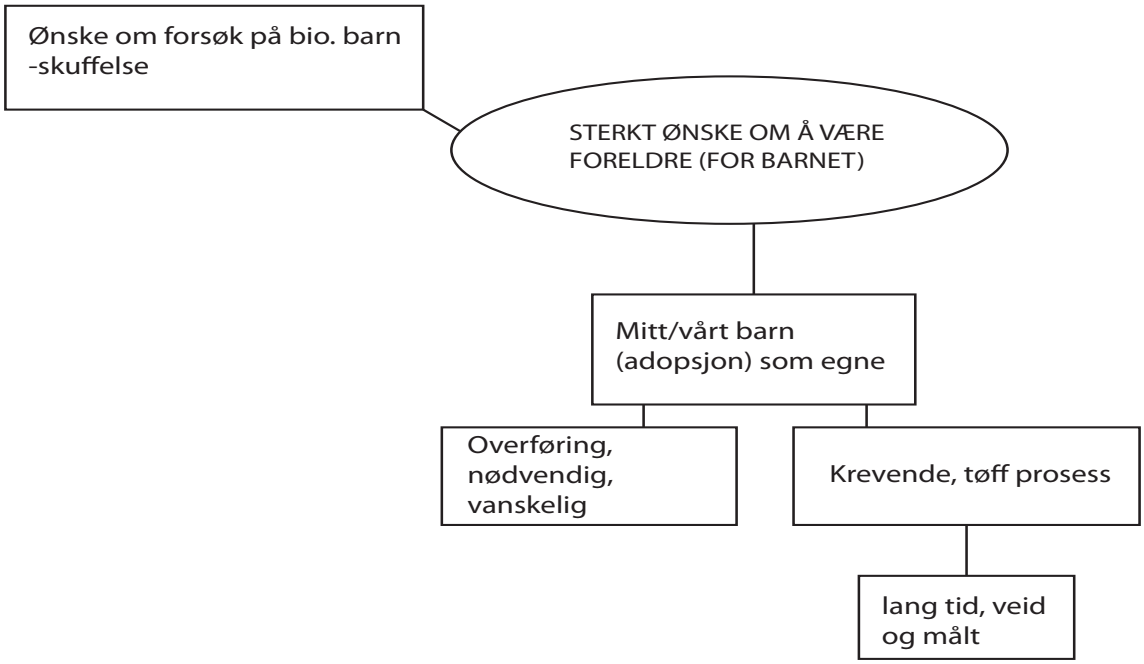
Ønske om forsøk på bio. barn
-skuffelse
STERKT ØNSKE OM Å VÆRE
FORELDRE (FOR BARNET)
Mitt/vårt barn
(adopsjon) som egne
Overføring,
nødvendig,
vanskelig
Krevende, tøff prosess
lang tid, veid
og målt

Appendix 8

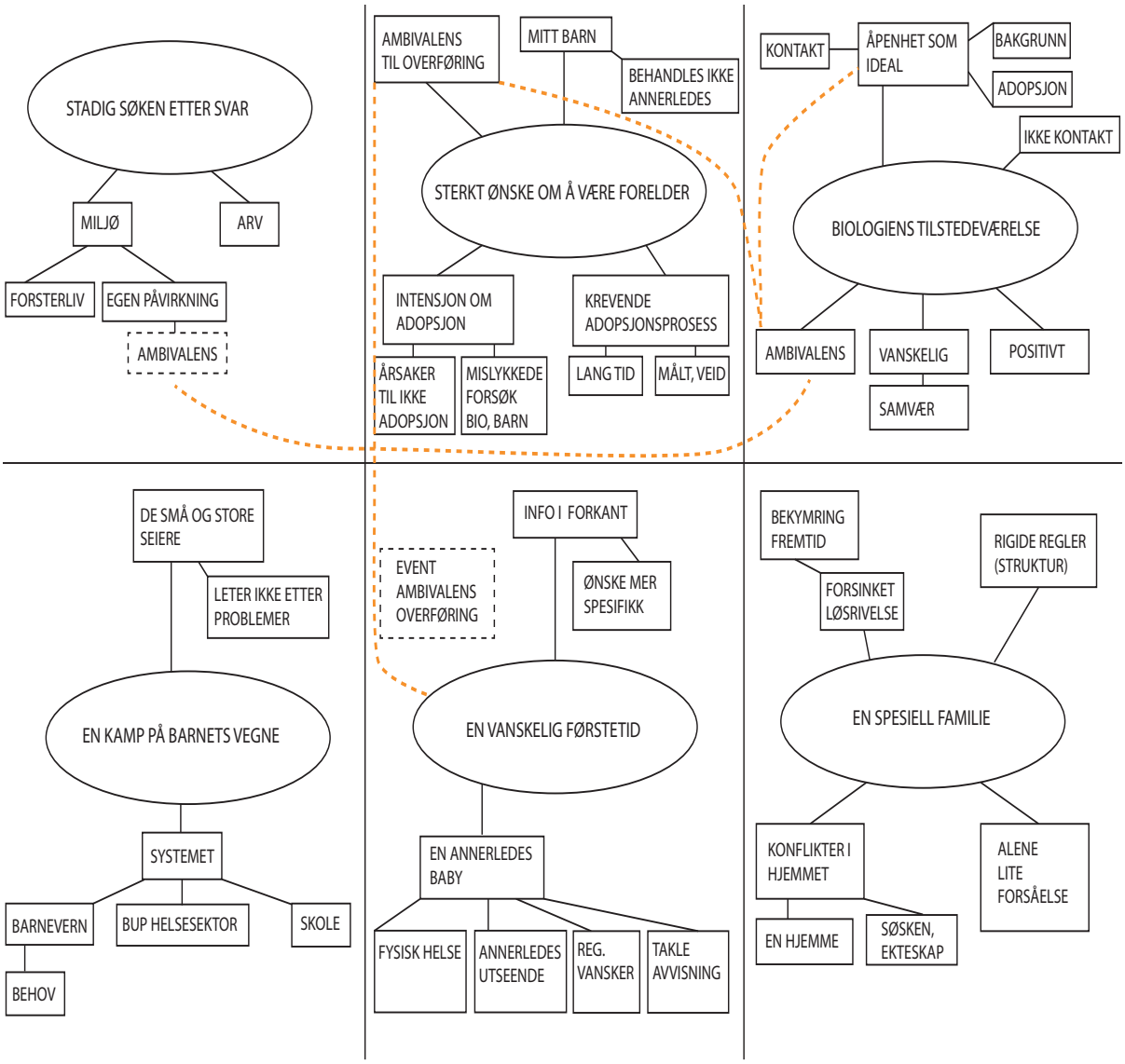
STADIG SØKEN ETTER SVAR
MILJØ
ARV
FORSTERLIV
EGEN PÅVIRKNING
AMBIVALENS
AMBIVALENS TIL OVERFØRING
MITT BARN
BEHANDLES IKKE ANNERLEDES
STERKT ØNSKE OM Å VÆRE FORELDER
INTENSJON OM ADOPSJON
KREVENDE ADOPSJONSPROSESS
ÅRSAKER TIL IKKE ADOPSJON
MISLYKKEDE FORSØK BIO, BARN
LANG TID
MÅLT, VEID
KONTAKT
ÅPENHET SOM IDEAL
BAKGRUNN
ADOPSJON
IKKE KONTAKT
BIOLOGIENS TILSTEDEVÆRELSE
AMBIVALENS
VANSKELIG
POSITIVT
SAMVÆR
DE SMÅ OG STORE SEIERE
LETER IKKE ETTER PROBLEMER
EN KAMP PÅ BARNETS VEGNE
SYSTEMET
BARNEVERN
BUP HELSESEKTOR
SKOLE
BEHOV
EVENT AMBIVALENS OVERFØRING
INFO I FORKANT
ØNSKE MER SPESIFIKK
EN VANSKELIG FØRSTETID
EN ANNERLEDES BABY
FYSISK HELSE
ANNERLEDES UTSEENDE
REG. VANSKER
TAKLE AVVISNING
BEKYMRING FREMTID
FORSINKET LØSRIVELSE
RIGIDE REGLER (STRUKTUR)
EN SPESIELL FAMILIE
KONFLIKTER I HJEMMET
ALENE LITE FORSÅELSE
EN HJEMME
SØSKEN, EKTESKAP